

Lev Nikolajevič Tolstoj
Vojna a mír

Vojna a mír

Přeložili:

TAMARA A VILÉM SÝKOROVÍ

Lev Nikolajevič Tolstoj: Vojna a mír
Vydání v Baronetu první.

Vydalo nakladatelství Baronet a. s., Křížíkova 16, Praha 8, www.baronet.cz
v roce 2005 jako svou 1085. publikaci.

Přeloženo z ruského originálu Vojna i mír,
vydaného nakladatelstvím Goslitizdat, Moskva v roce 1951.

Český překlad © 1978, 2005 Tamara a Vilém Sýkorovi.

Korektorka Zdeňka Grigarová.

Přebal a vazba © 2005 Ricardo a Baronet.

Ilustrace na přebalu © 2005 Martin Vančát.

Sazba a grafická úprava Ricardo, Přemyslovská 38, Praha 3.

Tisk a vazba: FINIDR, s. r. o., Český Těšín.

Veškerá práva vyhrazena.

Tato kniha ani jakákoli její část nesmí být přetiskována, kopírována
či jiným způsobem rozšiřována bez výslovného povolení.

Název a logo BARONET® jsou ochranné známky zapsané

Úřadem průmyslového vlastnictví pod čísly zápisu 216133 a 216134.

ISBN 978-80-7384-424-0

BARONET

Praha 2005

LEV NIKOLAJEVIČ TOLSTOJ

Vojna a mír

Poznámka redakce

Redakce se musela vypořádat s dvojjazyčností autora a vrstev společnosti, pro něž své dílo zamýšlel, kterou u současného českého čtenáře nelze předpokládat. Oproti posledním českým vydáním se proto přiklonila k překladu francouzských textů do češtiny, tak jak je tomu například i v posledním ruském vydání (Zacharov, 2000). Podkladem je překladatelkou inovovaný text použitý i v posledním českém vydání (Odeon, 1978).

OBSAH

Poznámka autora	9
-----------------------	---

KNIHA PRVNÍ

Část první	13
Část druhá	135
Část třetí	241

KNIHA DRUHÁ

Část první	353
Část druhá	415
Část třetí	499
Část čtvrtá	585
Část pátá	641

KNIHA TŘETÍ

Část první	723
Část druhá	819
Část třetí	981

KNIHA ČTVRTÁ

Část první	1113
Část druhá	1177
Část třetí	1231
Část čtvrtá	1287

EPILOG

Část první	1353
Část druhá	1415

Poznámka autora

Dodnes píši pouze o knížatech, hrabatech, ministrech, senátorech a jejich dětech a obávám se, že ani v budoucnosti se v mých příbězích nebudou jiné postavy vyskytovat.

Možná že to tak není správné a že se to čtenářům nelíbí. Možná jsou pro čtenáře zajímavější a poučnější příhody mužiků, kupců, seminaristů. Já však nemohu vyhovět takovým zálibám, a to z mnoha příčin.

Za prvé proto, že vzpomínky na dobu, o které píši, se uchovály pouze v zápiscích a záznamech gramotných lidí vyšších kruhů; také poutavá a moudrá vyprávění, která se mi podařilo vyslechnout, jsem slyšel pouze od lidí z těchto kruhů.

Za druhé proto, že životy kupců, kočích, seminaristů, galejníků a mužiků mi připadají jednotvárné, nudné, a všechny činy těchto lidí vyplývají, z valné části, z jedné a týchž příčin: závesti šťastnější šlechtě, kořistnictví a hmotných strastí. Pokud nemají všechny činy těchto lidí takové podněty, pak tyto alespoň ostatní tak zastiňují, že je jim těžko porozumět či je popsat.

Za třetí proto, že život těchto lidí (nižších vrstev) je méně tvarován dobou.

Za čtvrté proto, že život těchto lidí není hezký.

Za páté proto, že jsem nikdy nechápal, o čem přemýšlí hlídač, když stojí u své budky, o čem přemýšlí a co cítí kramář přemlouvající kupce, nad čím dumá seminarista, když jej po sté vedou na mrskání pruty a podobně. Stejně tak nemohu porozumět tomu, na co myslí kráva, když ji dojí, a na co myslí kůň, když veze bečky.

Za šesté proto, nakonec (a vím, že je to ta nejlepší příčina), že já sám náležím k vyšší společnosti, šlechtě, a mám ji rád.

Nejsem měšťan, jak s hrdostí prohlašoval Puškin, a odvážně říkám, že jsem aristokrat, i rodem, i zvyky, i postoji. Jsem aristokrat proto, že vzpomínat svých předků – otců, dědů i pradědů, mi není hanbou, ale radostí. Jsem aristokrat proto, že jsem od mládí vychován k lásce a úctě k eleganci, která nenachází svůj tvar pouze u Homéra, Bacha a Rafaela, ale ve všech detailech života: k lásce k čistým rukám, hezkým šatům, elegantnímu stolování a kočárům. Jsem aristokrat proto, že jsem měl to štěstí, že jsme, ani já, ani můj otec, ani děd, nepoznali nouzi, boj mezi hanbou a potřebou, nemuseli jsme nikomu závidět ani se klanět, neměli jsme potřebu studovat kvůli penězům či postavení či podrobovat se podobným zkouškám, tak jako lidé v nouzi. Vidím, že je to veliké štěstí a děkuji za ně Bohu, nicméně z toho, že toto štěstí nenáleží všem, nevyvozují, že bych se ho měl odříkat a nevyužívat je.

Jsem aristokrat proto, že nejsem schopen věřit ve velkou moudrost, vytríbený vkus a neohroženou čest člověka, který se šťourá prstem v nose, zatímco jeho duše rozpráví s Bohem.

To všechno je možná hloupé, zločinné, opovážlivé, ale je to tak. Tímto dopředu odhaluji čtenáři, jaký jsem člověk a čeho se ode mne může dočkat. Je ještě čas tuto knihu zavřít a mne odhalit coby idiota, retardovaného člověka, Askočenského, kterému, využívaje této příležitosti, spěchám vyjevit mnou již dlouho pocíťovanou hlubokou a upřímnou úctu.

KNIHA PRVNÍ

ČÁST PRVNÍ

I

Eh bien, mon prince, tak Janov a Lucca už jsou jen úředlná panství rodiny Buonaparte. Upozorňuji vás předem, neřeknete-li mi, že je to válka, a dovolíte-li si omlouvat všechny ty hanebné a ukrutné činy toho Antikrista (opravdu věřím, že je Antikrist) – nechci vás už znát, nejste už můj přítel, nejste už můj věrný otrok, jak říkáte. Nu, buďte vítán, buďte vítán. Vidím, že jsem vám nahnala strach, posadte se a vypravujte.“

Těmito slovy uvítala v červenci roku 1805 proslulá Anna Pavlovna Šererová, dvorní dáma a důvěrnice carevny Marie Feodorovny, vysokého hodnostáře knížete Vasilije, jenž se jako první dostavil na její večírek. Anna Pavlovna několik dní kašlala, měla *grippé*, jak říkala (chřipka bylo tehdy nové slovo, jehož užíval jen málokdo). Na pozvánkách, které rozesl lokaj v červené livreji, stálo na všech bez rozdílu:

„Nemáte-li nic lepšího na práci, hrabě (nebo kníže), a neděsí-li vás příliš vyhlídka na večer strávený s ubohou nemocnou, budu potěšena, navštívíte-li mě mezi sedmou a desátou hodinou. Annette Šererová.“

„Bože, jaký to prudký výpad!“ odpověděl kníže, vcházeje do salonu v dvorské vyšívané uniformě, v punčochách a střevících, ověšen řádrovými hvězdami a se slavnostním výrazem na ploské tváři, nikterak neuveden do rozpaků takovým uvítáním.

Hovořil vybranou francouzštinou, jakou nejen mluvili, nýbrž i mysleli naši dědové, a s tichou, blahosklonnou intonací, tak charakteristickou pro významné lidi zestárlé ve vysoké společnosti a u dvora. Přistoupil k Anně Pavlovně, políbil jí ruku, skloniv před ní svou navoněnou, lesknoucí se pleš, a nenuceně se usadil na pohovce.

„Především mi řekněte, jak se cítíte, drahá přítelkyně? Uklidněte mě,“ pravil nezměněným hlasem a tónem, v němž za zdvořilou účastí probleskovala lhostejnost, a dokonce skrytý výsměch.

„Jak může být člověk zdrav... když duševně trpí? Což může někdo, kdo má cit, zůstat v naší době klidný?“ odpověděla Anna Pavlovna. „Doufám, že u mne strávíte celý večer.“

„A co slavnost u anglického vyslance? Dnes je středa. Musím se tam ukázat,“ řekl kníže. „Dcera se tu pro mne zastaví a odveze mě tam.“

„Myslela jsem, že dnešní slavnost odvolali. Přiznám se vám, že všechny ty slavnosti a ohňostroje začínají být nesnesitelné.“

„Kdyby byli věděli, že si to přejete, jistě by byli slavnost odvolali,“ odpověděl kníže, zvyklý mluvit jako natažené hodiny a říkat přitom věci, o nichž ani nepředpokládal, že jim bude někdo věřit.

„Nemučte mě. Na čem se usnesli po Novosilcovově depeši? Vy víte všechno.“

„Jak bych vám to řekl?“ pravil kníže chladným, unuděným tónem. „Na čem se usnesli? Usnesli se, že Buonaparte za sebou spálil všechny mosty, a mám takový dojem, že jsme na nejlepší cestě udělat totéž.“

Kníže Vasilij mluvil vždy lenivě, jako když herec odříkává úlohu ve starém kuse. Zato Anna Pavlovna Šererová přes svých čtyřicet let překypovala živostí a elánem.

Být entuziastkou se pro ni stalo společenskou rolí a často se tvářila nadšeně, i když se jí nechtělo, jen aby nezklamala očekávání známých. Na tváři jí neustále pohrával zdrženlivý úsměv, který se sice nehodil k jejím povadlým rysům, ale vyjadřoval, že si je jako rozmazlené dítě stále vědoma svého roztomilého nedostatku, ale že se ho nechce, nemůže a ani nepovažuje za nutné zbavit.

Při rozhovoru o politických událostech se Anna Pavlovna rozohnila. „Ach, nemluvte mi o Rakousku! Možná že ničemu nerozumím, ale Rakousko nikdy nechtělo a nechce válku. Zradí nás. Rusko musí zachránit Evropu samo. Náš dobrodinec zná své vznešené poslání a zůstane mu věren. To je jediné, čemu věřím. Před naším dobrotivým a obdivuhodným panovníkem stojí největší úkol na světě a on je tak ušlechtilý a dobrý, že ho Bůh neopustí a pomůže mu splnit jeho poslání, zardousit hydry revoluce, která je nyní ještě strašlivější v podobě toho zločince a vraha. My sami musíme vykoupit krev spravedlivého. Na koho se můžeme spolehnout, prosím vás...? Anglie se svým

obchodnickým založením nikdy nepochopí a nemůže pochopit mravní výši cara Alexandra. Odmítla vyklidit Maltu. Hledá a chce odhalit v našich činech postranní úmysly. Co řekli Novosilcovovi...? Nic. Nepochopili, nemohou pochopit obětavost našeho panovníka, jenž nechce nic pro sebe a všechno činí jen pro blaho světa. Co nám slíbili? Nic. A neudělají ani to, co slíbili. Prusko už prohlásilo, že Bonaparte je neporazitelný a že celá Evropa proti němu nic nezmůže... Nevěřím ani slovo Hardenbergovi ani Haugwitzovi. Ta pověstná pruská neutralita je pouhá léčka. Věřím jen v Boha a ve vznešené poslání našeho milého panovníka. On zachrání Evropu...!“ Náhle se zarazila a ironicky se usmála svému rozhorlení.

„Myslím,“ pravil kníže s úsměvem, „že kdyby tam poslali místo našeho milého Wintzingeroda vás, dobyla byste souhlasu pruského krále útokem. Jste tak výřečná! Nabídnete mi čaj?“

„Hned. Mimochodem,“ dodala už klidněji, „dnes u mne budou dva velmi zajímaví lidé, le vicomte de Mortemart, je přes Rohany spřízněn s rodinou Montmorencyů, je to jedna z nejurozenějších rodin Francie. Patří k těm lepším emigrantům, k těm pravým. A potom l'abbé Morio, znáte toho hlubokého ducha? Přijal ho sám panovník. Víte o tom?“

„Á! Bude mě velmi těšit! Řekněte mi,“ dodal zvláště nedbalým tónem, jako by si právě na něco vzpomněl, ačkoli věc, na kterou se ptal, byla hlavním účelem jeho návštěvy, „je to pravda, že l'impératrice-mère¹⁾ si přeje, aby baron Funke byl jmenován prvním tajemníkem ve Vídni? Ten baron je ubohý patron, zdá se mi.“ – Toto místo, na které se jiní snažili prostřednictvím carevny Marie Feodorovny dosadit barona, přál si kníže Vasilij získat pro svého syna.

Anna Pavlovna téměř zavřela oči na znamení, že ani ona, ani nikdo jiný nesmí posuzovat to, co se zdá vhodné nebo co se líbí carevně.

„Pana barona Funka doporučila carevně matce její sestra,“ řekla pouze smutným, suchým tónem. Když vyslovila jméno carevny, objevil se jí na tváři náhle výraz hluboké a upřímné oddanosti a úcty, smíšený se smutkem; tvářila se tak pokaž-

¹⁾ Carevna matka.

dě, kdykoli se zmínila o své vznešené příznivkyni. Řekla, že Její Veličenstvo ráčilo prokázat baronu Funkovi mnoho uznání, a její pohled se opět zastřel smutkem.

Kníže lhostejně mlčel. Anna Pavlovna s čistě ženskou a dvořanskou bystrostí a taktem, jež jí byly vlastní, dostala chuť knížete poněkud zpražit, že se opovážil takto vyslovit o osobnosti doporučené carevně, ale zároveň ho též utěšit.

„Ale pokud jde o vaši rodinu,“ řekla, „víte, že vaše dcera od té doby, co jezdí do společnosti, všechny uchvátila? Říkají o ní, že je krásná jak jarní den.“

Kníže se uklonil na znamení úcty a vděčnosti.

„Často si myslívám,“ pokračovala Anna Pavlovna po chvíli ticha, přisunujíc si křeslo blíže ke knížeti a přívětivě se na něho usmívajíc, jako by tím chtěla naznačit, že politické a společenské rozhovory jsou odbyty a že nyní budou rozmlouvat důvěrně, „často si myslívám, proč je štěstí v životě rozděleno tak nespravedlivě. Zač vám osud dal dvě tak obdivuhodné děti – Anatola, vašeho nejmladšího, nepočítám, nemám ho ráda (poznámeneala tónem nepřipouštějícím námitek a povytáhla obočí) – dvě tak skvělé děti? Ale vy si jich bohužel vážíte nejmeně ze všech, a proto jich nejste hoden.“

A usmála se svým nadšeným úsměvem.

„Co se dá dělat? Lavater by řekl, že nemám na hlavě hrbolek otcovství,“ namítl kníže.

„Přestaňte žertovat. Chtěla jsem si s vámi promluvit vážně. Víte, že nejsem spokojena s vaším mladším synem. Mezi námi řečeno (tvář jí při tom zesmutněla), mluvilo se o něm u Jejího Veličenstva a litují vás...“

Kníže Vasilij neodpovídal, ale ona se na něho dívala mlčky a významně, očekávala, co řekne. Zamračil se.

„Co mám dělat?“ pravil konečně. „Vy víte, že jsem jako otec učinil pro jejich výchovu vše, co bylo v mé moci, a přece jsou oba hlupáci. Ippolit je alespoň tichý hlupák, ale Anatol je bouřlivák. To je jediný rozdíl mezi nimi,“ usmál se ještě nuceněji, ale výrazněji než obvykle, takže mu při tom ve vráskách kolem rtů neobyčejně ostře vyvstal nečekaně hrubý a nepříjemný rys.

„Proč jen mají takoví lidé, jako jste vy, děti? Kdybyste nebyl otcem, nedalo by se vám nic vytknout,“ řekla Anna Pavlovna a zádumčivě obrátila oči ke stropu.

„Jsem váš věrný otrok a jen vám se s tím mohu svěřit. Mé děti jsou břemenem mého života. To je můj kříž. Jinak si to nedovedu vysvětlit. Co se dá dělat...?“

Odmlčel se a posunkem vyjádřil odevzdanost do vůle krutého osudu. Anna Pavlovna se zamyslela.

„Nikdy jste nepomyslel na to, abyste toho svého marnotratného syna Anatola oženil? Říká se, že staré panny mají mánie ženit a vdávat jiné. Já sama na sobě tuto slabost ještě necítím, ale vím o jedné osůbce, která je velmi nešťastná s otcem. Je to naše příbuzná, jakási kněžna Bolkonská.“

Kníže Vasilij neodpovídal, ale s hbitostí vlastní lidem ze společnosti uvážil a zapamatoval si vše, co mu bylo řečeno, a dal to pokynem hlavy najevo.

„Představte si, že mě ten Anatol stojí ročně čtyřicet tisíc,“ povzdychl si, jako by už nebyl s to zadržet truchlivý chod svých myšlenek. Chvilí mlčel.

„Jak to bude vypadat za pět let, jestli to takhle půjde dál? Tomu se říká otcovské štěstí. Je bohatá, ta vaše kněžna?“

„Její otec je velmi bohatý a skoupý. Žije na venkově. Ostatně vždyť víte, je to ten pověstný kníže Bolkonskij, kterého za nebožtíka cara dali do penze a měl přezdívku ‚pruský král‘. Velice chytrý člověk, ale podivín a je těžko s ním vyjít. Ta nebohá dívka je velice nešťastná. Její bratr, Kutuzovův pobočník, se nedávno oženil s Lízou Meynenovou. Bude dnes u mne.“

„Poslyšte, drahá Annetto,“ kníže náhle uchopil Annettinu ruku a zlehka ji tlačil dolů. „Zprostředkujte mi tu záležitost a jsem navždy váš nejvěrnější otrok (otrog – jak mi píše můj správce v hlášeních: s g). Je z dobré rodiny a je bohatá. To je vše, co potřebuji.“

A nenuceným pohybem, pro něho příznačným a graciózním ve své důvěrnosti, znovu uchopil ruku dvorní dámy a políbil ji, pak jí potřásl, pohodlně se rozvalil na pohovce a zahleděl se do neurčita.

„Počkejte,“ řekla Anna Pavlovna a chvilku o něčem přemýšlela. „Ještě dnes o tom promluvím s Lízou (ženou mladého Bolkonského). Třeba se to podaří. Tak se na vaší rodině vyučím řemeslu starých panen.“

II

Salon Anny Pavlovny se pozvolna plnil. Přijela nejvyšší petrohradská šlechta, lidé rozdílného stáří i různých povah, ale navzájem si podobni tím, že patřili ke stejné společnosti. Přijela dcera knížete Vasilije, krasavice Hélène, která se tu zastavila pro otce, aby ho doprovodila na slavnost u vyslance. Měla na sobě plesové šaty a stuhu s carevniným monogramem. Přijela i mladá maličká kněžna Bolkonská, proslulá jako la femme la plus séduisante de Pétersbourg¹⁾, která se loni v zimě provdala a nyní nejezdila do velké společnosti, protože byla těhotná; navštěvovala však ještě malé večírky. Přijel kníže Ippolit, syn knížete Vasilije, s Mortemartem, kterého představil společnosti. Přijel i abbé Morio a mnoho jiných.

„Neviděli jste se ještě,“ nebo „neznáte se ještě s ma tante?“ říkala Anna Pavlovna všem příchozím, se zcela vážnou tváří je vodila k malé stařence s obrovskými stuhami, která vyplula z vedlejšího pokoje, sotva se hosté začali sjíždět, představovala jí je, zvolna přitom vždy sklouzla pohledem z hosta na ma tante a odcházela.

Všichni hosté se podrobovali tomuto obřadu a zdravili se s tetičkou, kterou nikdo neznal, nikdo nepotřeboval a která nikoho nezajímala. Anna Pavlovna s tesknou, slavnostní účastí sledovala obřad a mlčky jej schvalovala. Ma tante mluvila se všemi týmiž slovy o jejich zdraví, o svém zdraví a o zdraví Jejího Veličenstva, které se nyní bohudík zlepšilo. Žádný z návštěvníků nedával ze slušnosti najevo spěch, ale všichni odcházeli od stařenky s pocitem úlevy, jako by byli splnili těžkou povinnost, a už se k ní za celý večer ani jednou nevrátili.

Mladá kněžna Bolkonská si s sebou přivezla práci v sameto-

¹⁾ Nejsvůdnější žena Petrohradu.

vém, zlatem vyšívaném váčku. Její hezounký horní ret, porostlý jemným načernalým chmýřím, byl trochu krátký, takže nezakrýval zuby, ale tím roztomileji se pootvíral, a ještě roztomileji se občas našpulil nebo přimkl k dolnímu. Jak tomu vždy bývá u velmi půvabných žen, zdálo se, že její vada – krátký ret a pootvřená ústa – je jen osobitým, zvláštním rysem její krásy. Při pohledu na tu hezoučkou budoucí matku, kypící zdravím a životem, která tak lehce snášela svůj stav, bylo všem příjemně. Starcům a unuděným, zasmušilým mladým mužům se zdálo, že se jí začínají podobat, když s ní chvíli strávili v rozhovoru. Kdo s ní mluvil a pozoroval její jasný úsměv při každém slově a třpytivě bílé zuby, jež bylo stále vidět, byl v té chvíli přesvědčen, že dovede být neobyčejně milý. A o tom byli přesvědčeni všichni.

Malá kněžna rychlými drobnými krůčky kolébavě obešla stůl s pracovním váčkem v ruce, rozložila si sukni a usedla na pohovku vedle stříbrného samovaru tak vesele, jako by všechno, co dělala, bylo zábavnou hrou pro ni i pro všechny, kdo ji obklopovali.

„Přinesla jsem si práci,“ oznamovala všem najednou, otvírajíc pompadúrku.

„Poslyšte, Annette, netropte si ze mne špatné žerty,“ obrátila se k hostitelce. „Psala jste mi, že se u vás večer sejde docela malá společnost; podívejte se, jak uboze jsem oblečena.“

A rozhodila rukama, aby ukázala své elegantní krajkové šaty holubí barvy, pod ňadry přepásané širokou stuhou.

„Buďte klidná, Lízo, vy budete vždycky nejhezčí ze všech,“ uklidňovala ji Anna Pavlovna.

„Představte si, můj muž mě opouští,“ pokračovala malá kněžna tímž tónem, obracejíc se ke generálovi, „chce se dát zabít. Řekněte mi, k čemu je ta protivná válka,“ řekla knížeti Vasiliji, a nečekajíc na odpověď, obrátila se k jeho dceři, krásné Hélène.

„Ta malá kněžna je tak roztomilé stvoření!“ řekl tiše kníže Vasilij Anně Pavlovně.

Brzy po malé kněžně vešel do salonu mohutný tlustý mladík nakrátko ostříhaný a s brýlemi na nose, ve světlých kalhotách podle tehdejší módy a v hřebíčkovém fraku s vysokým jabotem. Tento tlustý mladík byl levoboček proslulého kateřinského

velmože hraběte Bezuchova, který nyní ležel v Moskvě na smrtelné posteli. Pierre dosud nikde nesloužil, neboť se právě vrátil z ciziny, kde studoval, a byl poprvé ve společnosti. Anna Pavlovna ho přivítala kývnutím, jaké měla pro lidi nejnižšího společenského postavení ve svém saloně. Přes toto uvítání nejnižšího stupně objevil se jí na tváři, sotva spatřila vcházet tohoto mladíka, neklid a strach, jaký obyčejně lidé mívají při pohledu na něco příliš obrovského a nezapadajícího do určitého rámce. Pierre byl skutečně o něco větší než ostatní muži v pokoji, ale strach Anny Pavlovny mohl vyvolat spíše moudrý a zároveň skromný, vnímavý a neafektovaný pohled, jímž se Pierre lišil od všech ostatních lidí v tomto saloně.

„To je od vás milé, pane Pierre, že jste přišel navštívit ubohou nemocnou,“ řekla mu Anna Pavlovna a polekaně pohlédla na tetičku, k níž ho vedla. Pierre zamumlal cosi nesrozumitelného a stále někoho hledal očima. Náhle se vesele a radostně usmál a uklonil se malé kněžně jako dobré známé; potom přistoupil k tetičce. Obavy Anny Pavlovny byly namístě, protože Pierre ani nevyslechl do konce tetiččiny řeči o zdraví Jejího Veličenstva a odešel od ní. Polekaná Anna Pavlovna ho zastavila otázkou:

„Znáte abbého Moria? Je to velmi zajímavý člověk...“

„Ano, slyšel jsem o jeho plánu věčného míru, je to velice zajímavé, ale sotva uskutečnitelné...“

„Myslíte?“ podotkla Anna Pavlovna, jen aby něco řekla, a chtěla se vrátit k povinnostem paní domu, když se Pierre dopustil další nezdvořilosti. Před chvílí opustil svou společnici, aniž ji vyslechl; nyní zase zdržoval svým hovorem společnici, která se mu nemohla věnovat. S hlavou nakloněnou na stranu a s rozkročenýma velkýma nohama začal Anně Pavlovně vykládat, proč se domnívá, že plán abbého je utopie.

„Promluvíme si o tom později,“ pravila Anna Pavlovna s úsměvem. Když se takto zbavila mladého muže, který se neměl chovat ve společnosti, vrátila se k povinnostem hostitelky a dál poslouchala a rozhlížela se kolem sebe, připravena zasáhnout tam, kde by rozmluva vážla. Jako když mistr v prádelně rozsadí dělníky na místa a sám prochází dílnou, aby, kdykoli zaslechne, že některé vřetenó stojí nebo vydává nezvyklý, skřípavý a příliš hřmotný zvuk, rychle přiskočil a zastavil je nebo je

pustil správně, tak se procházela Anna Pavlovna po svém salonně, přistupovala ke kroužkům, kde se na chvíli odmlčeli nebo kde hovořili příliš vzrušeně, a jediným slovem nebo přemístěním některých osob uváděla stroj společenských rozmluv opět do pořádku. Avšak přes všechny tyto starosti bylo na ní vidět neustálý strach z toho, aby Pierre něco neprovedl. Starostlivě za ním pohlížela, když přistoupil ke kroužku kolem Mortemarta, aby si poslechl, co se v něm povídá, i když přešel k jinému kroužku, kde měl hlavní slovo abbé. Pro Pierra, který byl vychován v cizině, byl večírek Anny Pavlovny prvním večírkem v Rusku. Věděl, že se tu sešla všechna inteligence Petrohradu, a oči mu tékaly sem tam jako dítěti v hračkářském krámkě. Ustavičně se bál, aby nepropásl některý z moudrých rozhovorů, které tu mohl slyšet. Díval se na sebevědomé a vyrovnané tváře osob, jež se tu shromáždily, a neustále čekal něco nevšedně moudrého a chytřejšího. Konečně přistoupil k Moriovi. Zastavil se, protože se mu rozmluva zdála zajímavá, a čekal na příležitost, až bude moci vyjádřit své mínění, jak to mladí lidé rádi dělávají.

III

Večer Anny Pavlovny byl v proudu. Vřetena na všech stranách bzučela stejnoměrně a bez přestávky. Kromě ma tante, u níž seděla pouze jedna starší dáma s usouzenou hubenou tváří, vyjímající se poněkud cize v tomto skvělém prostředí, rozdělila se společnost do tří kroužků. Středem prvního, převážně mužského, byl abbé. Kroužku mladých lidí vévodily krásná kněžna Hélène, dcera knížete Vasilije, a roztomilá různolící maličká kněžna Bolkonská, na své mládí trochu příliš oblá. Třetí kroužek vedli Mortemart s Annou Pavlovnou.

Vikomt byl úhledný mladík s měkkými rysy a uhlazenými způsoby; bylo na něm vidět, že považuje sám sebe za vynikajícího muže, ale je tak dobře vychovaný, že skromně popřává této společnosti, v níž se octl, aby těžila z jeho přítomnosti. Anna

Pavlovna ho dnes zřejmě předkládala svým hostům. Dobrý hostitel podává jako cosi nadobyčej znamenitého kousek hovězího, na který by nikdo neměl chuť, kdyby jej viděl ve špinavé kuchyni; tak i Anna Pavlovna předkládala ten večer svým hostům nejprve vikomta a potom abbého jako cosi nadobyčej vybraného. V Mortemartově kroužku se právě hovořilo o zavraždění vévody Enghiena. Vikomt prohlásil, že vévoda Enghien byl obětí vlastní velkomyslnosti a že Bonaparte měl ke svému hněvu zvláštní příčiny.

„Ah! Voyons. Conte¹⁾-nous cela, vicomte,“ pravila Anna Pavlovna potěšena, že věta „conte¹⁾-nous cela, vicomte“ zní čímsi ve stylu Ludvíka XV.

Vikomt se ochotně uklonil a zdvořile se usmál. Anna Pavlovna kolem něho utvořila kruh a přizvala i ostatní hosty, aby si šli poslechnout jeho vyprávění.

„Vikomt se s vévodou osobně znal,“ pošeptala jednomu hostu. „Vikomt je skvělý vypravěč,“ pravila jinému. „Hned se pozná, že je to člověk z dobré společnosti,“ řekla třetímu a vikomt byl předložen společnosti v nejlepším a pro něho nejvýhodnějším světle, jako rostbíf na horké míse, posypaný petrželkou.

Vikomt už chtěl začít a delikátně se usmál.

„Přisedněte si k nám, chère Hélène,“ vyzvala Anna Pavlovna krasavici, která seděla opodál, uprostřed druhého kroužku.

Kněžna Hélène se usmívala; nyní vstala s týmž nezměněným úsměvem dokonale krásné ženy, s jakým vešla do salonu. Lehce šustíc bílou plesovou toaletou zdobenou břechťanem a labutěnkou a záříc úbělem ramen a leskem vlasů a briliantů, prošla uličkou mezi rozestoupivšími se muži a kráčela přímo k Anně Pavlovně. Na nikoho se nedívala, ale usmívala se na všechny, jako by všem milostivě dovolovala kochat se krásou postavy, plných ramen, ňader a zad, odhalených ve velmi hlubokém výstřihu podle tehdejší módy, a jako by s sebou přinášela nádheru plesu. Hélène byla tak hezká, že na ní nejen nebylo znát ani stín koketerie, ale že naopak vypadala, jako by se styděla za svou nepopíratelnou a příliš mocně a podmanivě působící krásu. Jako by chtěla, ale nemohla zmírnit její účinky.

¹⁾ Á, vida. Vypravujte nám to, vikomte.

„Jak krásná žena!“ říkal každý, kdo ji viděl. Vikomt pokrčil rameny, jako by ho překvapilo cosi neobyčejného, a sklopil oči, když se usazovala proti němu a ozářila i jeho svým stálým, neměnným úsměvem.

„Obávám se, že před takovým posluchačstvem neobstojím, kněžno,“ řekl a s úsměvem se uklonil.

Kněžna opřela svou obnaženou oblou ruku o stoleček a nepovažovala za nutné nějak odpovédět. Usmívala se a čekala. Po celou dobu vyprávění seděla zpříma, chvílemi pohlížela na svou krásnou ruku, zlehka položenou na stole, nebo na ještě krásnější hrud' a opravila si na ní brilantový náhrdelník; několikrát si urovnala záhyby šatů, a když vyprávění vzbudilo ohlas, ohlédla se na Annu Pavlovnu a rychle napodobila výraz, jaký se zračil na tváři dvorní dámy; potom opět strnula v zářivém úsměvu. Za Hélène sem přešla od čajového stolku i malá kněžna.

„Počkejte na mne, vezmu si práci,“ prosila. „Nač myslíte?“ pobídla knížete Ippolita. „Podejte mi mou pompadúrku.“

Usmívala se, rozmlouvala se všemi najednou a donutila hosty, aby si přesedli; když se konečně usadila, vesele si upravila šaty.

„Teď je mi dobře,“ prohlásila, požádala vikomta, aby začal, a chopila se ruční práce.

Kníže Ippolit jí podal pompadúrku, přisunul si křeslo a usedl vedle ní.

Le charmant Hippolyte budil údiv tím, jak neobyčejně byl podoben své krásné sestře, ale ještě více tím, že přes tuto podobu byl neuvěřitelně ošklivý. Rysy obličeje měl tytéž jako sestra, ale u ní byly prozářeny radostí ze života, spokojeným, mladým, neměnným úsměvem a nevšední, antickou krásou těla, kdežto jeho tvář byla naopak zastřena mrakem mdlého rozumu a prozrazovala nadutého mrzouta; tělo měl vyzáblé a slabé. Oči, nos, ústa – všechno jako by se svraštilo do jediné bezvýrazné a nudné grimasy, ruce a nohy byly vždy v nepřírozených polohách.

„Není to historka o strašidlech?“ zeptal se, když se posadil vedle kněžny a chvatně přiložil k očím lornět, jako by bez tohoto nástroje nebyl schopen mluvit.

„Ale kdež, můj milý,“ řekl vypravěč udiveně a pokrčil rameny.

„Já totiž historky o strašidlech nesnáším,“ pravil kníže Ippolit tónem, z něhož bylo patrné, že si teprve nyní uvědomil, co vůbec řekl.

Mluvil tak sebevědomě, že nikdo nepochopil, zda to, co řekl, je velmi vtipné nebo velmi hloupé. Měl na sobě tmavozelený frak, kalhoty v barvě *stehna polekané nymfy*, jak sám říkal, punčochy a střevíce.

Vikomt velmi roztomile vyprávěl v té době oblíbenou anekdotu o tom, jak vévoda Enghien jel tajně do Paříže na schůzku s m-lle George a jak se u ní setkal s Bonapartem, který se také těšil přízni této slavné herečky; při spatření vévody upadl Napoleon náhle do mdlob, jimiž často trpíval, a octl se tak ve vévodově moci; vévoda však své moci nevyužil a Bonaparte se mu za tuto velkomyslnost pomstil smrtí.

Vyprávění bylo opravdu roztomilé a zajímavé, zejména v místě, kde se sokové navzájem poznají, a dámy jím byly očividně vzrušeny.

„Charmant,“ pravila Anna Pavlovna a ohlédla se tázavě po malé kněžně.

„Charmant,“ zašeptala malá kněžna a zapíchla jehlu do látky, jako by tím chtěla naznačit, že poutavost a půvab příběhu jí nedovolují pracovat.

Vikomt ocenil tuto tichou pochvalu, poděkoval úsměvem a pokračoval, ale v tom okamžiku upozorovala Anna Pavlovna, která nespouštěla zraky z toho strašného mladíka, že o něčem příliš rozpáleně a hlasitě mluví s abbém, a spěchala tam, aby zachránila, co se dá. Pierrovi se skutečně podařilo navázat s abbém rozhovor o politické rovnováze a abbé, zřejmě zaujat naivním západem mladého muže, jal se před ním rozvíjet své oblíbené téma. Oba se navzájem poslouchali a hovořili velmi živě a přirozeně, a to se Anně Pavlovně nelíbilo.

„Prostředkem k tomu je evropská rovnováha a lidská práva,“ říkal abbé. „Stačilo by, kdyby jeden mocný stát, jako je Rusko, až dosud proslulé svým barbarstvím, stanul nezištně v čele spolku, který by měl za cíl evropskou rovnováhu – a svět je zachráněn!“

„Ale jak dosáhnete takové rovnováhy?“ chtěl Pierre začít s námitkami, když tu k nim přistoupila Anna Pavlovna, přísně na něj pohlédla a zeptala se Itala, jak snáší zdejší podnebí. Ita-

lova tvář se náhle změnila; nasadil urážlivě licoměrný a nasládlý výraz, s jakým byl patrně zvyklý mluvit se ženami.

„Jsem tak okouzlen půvaby ducha i vzděláním společnosti, v níž jsem byl přijat, a zejména žen, že jsem ještě neměl ani kdy pomyslit na podnebí,“ odpověděl.

Aby si usnadnila přehled, nenechala už Anna Pavlovna Piera s abbém o samotě a připojila je k ostatní společnosti.

V té chvíli vešel do salonu nový host. Byl to mladý kníže Andrej Bolkonskij, manžel malé kněžny, velmi hezký mladý muž výrazných, ostře řezaných rysů a nevelké postavy. Všechno na něm, od unaveného, znučeného pohledu až po tichý odměřený krok, mluvilo o tom, že je pravým opakem své maličké živé ženy. Bylo zřejmé, že všechny v saloně nejen zná, ale všichni se mu už zprotivili natolik, že ho nanejvýš nudí i jen dívat se na ně a poslouchat je. A ze všech protivných tváří nejprotivnější, jak se zdálo, byla mu tvář jeho hezounké ženy. Odvrátil se od ní s grimasou, která hyzdila jeho hezký obličej. Políbil ruku Anně Pavlovně a s úšklebkem se rozhlédl po společnosti.

„Chystáte se do války, kníže?“ zeptala se Anna Pavlovna.

„Le général Koutouzoff,“ řekl Bolkonskij s přízvukem na poslední slabice -zoff, jako Francouz, „mě ráčil přijmout za pobočníka...“

„A co Líza, vaše žena?“

„Pojede na venkov.“

„A nebudete mít výčitky svědomí, když nás zbavíte společnosti své rozkošné ženy?“

„André,“ obrátila se k němu jeho žena s týmž koketním tónem, jakým mluvila s cizími lidmi, „kdybys slyšel, jakou historku nám vyprávěl vikomt o m-lle George a Bonapartovi!“

Kníže Andrej zavřel oči a odvrátil se. Pierre, který od jeho příchodu do salonu z něj nespouštěl oči plné radosti a přátelství, přistoupil k němu a vzal ho za ruku. Kníže Andrej se ani neotočil a jen se zlostně zamračil na toho, kdo se ho odvážil dotknout, ale když spatřil usměvavou tvář Pierrovu, usmál se také neočekávaně dobrým a milým úsměvem.

„Hledme...! Ty také chodíš do velké společnosti!“

„Věděl jsem, že tu budete,“ odpověděl Pierre. „Přijedu k vám na večeři,“ dodal potichu, aby nerušil vikonta, který pokračoval ve vyprávění. „Smím?“

„Ne, nesmíš,“ zasmál se kníže Andrej a stiskem ruky mu dal najevo, že na takovou věc se nemusí ptát. Chtěl říci ještě něco, ale v té chvíli se kníže Vasilij s dcerou zvedli a všichni muži vstali, aby jim uvolnili cestu.

„Omluvte mě, můj milý vikomte,“ řekl kníže Vasilij Francouzovi a laskavě ho stáhl za rukáv zpět na židli, aby nevstával. „Ta nešťastná slavnost u vyslance mě připravuje o požitek a vás ruší. – Je mi velmi líto, že musím opustit váš skvělý večírek,“ pravil Anně Pavlovně.

Jeho dcera, kněžna Hélène, proplula mezi židlemi, lehce si přidržujíc záhyby na šatech, a z její překrásné tváře zářil úsměv ještě jasnější. Když ho mījela, sledoval Pierre tuto krasavici skoro polekanýma, nadšenýma očima.

„Je velmi krásná,“ podotkl kníže Andrej.

„Velmi,“ přitakal Pierre.

Když šel kolem kníže Vasilij, uchopil Pierra za ruku a obrátil se k Anně Pavlovně.

„Vychovejte mi trochu toho medvěda,“ požádal ji. „Bydlí u mne už měsíc, ale ve společnosti ho vidím poprvé. Nic není mladému muži tak užitečné jako společnost rozumných žen.“

IV

Anna Pavlovna se usmála a slíbila, že se bude věnovat Pierrovi, o němž věděla, že je po otci spřízněn s knížetem Vasilijem. Starší dáma, která dříve seděla s ma tante, spěšně vstala a dohonila knížete Vasilije v předsíni. Z její dobrácké, utrápené tváře zmizel všechen zájem, ještě před chvílí předstíraný, a zrcadlil se na ní jen neklid a strach.

„Co mi řeknete o mém Borisovi, kníže?“ zastavila knížete otázkou. (Vyslovovala jméno Boris se zvláštním přízvukem na o.) „Nemohu se v Petrohradě už déle zdržet. Jakou zprávu mám dovézt svému ubohému chlapci?“

Třebaže ji kníže Vasilij poslouchal neochotně a skoro ne-

uctivě, ba dokonce s jistou netrpělivostí, starší dáma se na něj laskavě a jímavě usmívala a chytila ho za ruku, aby jí neutekl.

„Co to pro vás je, ztratit slovo u panovníka, a Boris bude přeložen přímo ke gardě,“ žadonila.

„Věřte mi, že udělám vše, co mohu, kněžno,“ odpověděl kníže Vasilij, „ale není pro mne snadné prosit panovníka. Radil bych vám, abyste se prostřednictvím knížete Golicyna obrátila na Rumjanceva, to by bylo rozumnější.“

Starší dáma nosila jméno jedné z nejlepších rodin Ruska, Drubeckých, ale byla chudá, dávno se neúčastnila společenského života a ztratila staré styky. Nyní přijela, aby vymohla svému jedinému synu přidělení ke gardě. Jen proto, aby mohla mluvit s knížetem Vasilijem, se sama pozvala a přijela na večírek k Anně Pavlovně, jen proto poslouchala vikomtovo vyprávění. Slova knížete Vasilije ji polekala; její kdysi hezkou tvář se mihl stín hněvu, ale to trvalo jen okamžik. Ihned se zase usmála a pevněji sevřela ruku knížete Vasilije.

„Poslouchejte, kníže,“ řekla mu, „nikdy jsem vás o nic neprosila, nikdy vás nebudu prosit a nikdy jsem vám také nepřipomínala, jaké přátelství k vám choval můj otec. Ale teď vás zapřísahám ve jménu Boha, udělejte to pro mého syna a budu vás považovat za svého dobrodince,“ dodala rychle. „Ne, nezlobte se, ale slibte mi to. Prosila jsem už Golicyna, odmítl. Buďte zas tím hodným dítětem, jakým jste býval,“ řekla a snažila se usmívat, ač měla v očích slzy.

„Papá, přijdeme pozdě,“ otočila k nim svou krásnou hlavu na antických ramenou kněžna Hélène, která čekala u dveří.

Ale vliv ve společnosti je kapitál, jež je nutno opatrovat, aby se nevyčerpal. Kníže Vasilij si toho byl vědom a uváživ, že bude-li prosit za všechny, kdo prosí jeho, nebude moci brzy prosit za sebe, používal svého vlivu jen zřídkakdy. Avšak když kněžna Drubecká přišla znovu se svou žádostí, pocítil cosi jako výčitky svědomí. To, co mu připomínala, byla pravda: za své první kroky ve službě vděčil jejímu otci. Kromě toho z jejího chování poznal, že patří k ženám, zejména matkám, které, jak si jednou vezmou něco do hlavy, neustanou tak dlouho, dokud nedosáhnou svého, a nesplní-li jim někdo jejich přání, jsou schopny dotírat každý den, každou minutu, a dokonce dělat výstupy.

Tato poslední představa ho zviklala.

„Chère Anna Michajlovna,“ řekl se svou obvyklou familiárností a nudou v hlase, „pro mne je skoro nemožné udělat to, co žádáte; ale abych vám dokázal, že vás mám rád a že ctím památku vašeho zemřelého otce, udělám nemožné: váš syn bude přeložen ke gardě, tady je má ruka. Jste spokojena?“

„Můj drahý dobrodinče! Nic jiného jsem od vás ani nečekala; věděla jsem, jak jste dobrý.“

Chtěl odejít.

„Počkejte, ještě slovíčko. A až bude v gardě...“ Zarazila se. „Jste zadobře s Michailem Illarionovičem Kutuzovem, doporučte mu Borise za pobočníka. Pak už bych byla klidná, pak bych už...“

Kníže Vasilij se usmál.

„To vám neslibuji. Nedovedete si představit, jak od té doby, co byl jmenován vrchním velitelem, Kutuzova obléhají. Sám mi říkal, že se všechny moskevské dámy domluvily a dávají mu všechny své děti za pobočníky.“

„Ne, slibte mi to, dříve vás nepustím, můj drahý dobrodinče.“

„Papá,“ opakovala krasavice týmž hlasem, „přijdeme pozdě.“

„Nu, au revoir, sbohem. Vidíte?“

„Tak zítra to řeknete carovi?“

„Carovi určitě, ale Kutuzovovi, to neslibuji.“

„Ne, slibte mi to, Vasiliji,“ zavolala za ním Anna Michajlovna s úsměvem mladé koketky, který jí snad kdysi slušival, ale nyní se naprosto nehodil k její vyzáblé tváři.

Patrně zapoměla na svá léta a ze zvyku se uchýlila ke všem osvědčeným ženským prostředkům. Avšak sotva kníže vyšel z předsíně, nasadila opět chladný, pokrytecký výraz, jaký měla předtím. Vrátila se zpět ke kroužku, kde vikomt pokračoval ve vyprávění, a znovu se tvářila, jako by poslouchala, čekajíc jen na chvíli, kdy bude moci odjet, protože účelu její návštěvy bylo dosaženo.

„Ale co soudíte o celé té komedii při milánské korunovaci?“ ptala se Anna Pavlovna. „A nová komedie, když obyvatelé Janova a Lukky přicházejí k panu Buonapartovi se svými prosbami. Pan Buonaparte sedí na trůně a plní přání národů! Obdivuhodné! Ne, z toho by se člověk zbláznil! Skoro bych řekla, že celý svět přišel o rozum.“

Kníže Andrej se pousmál, dívaje se Anně Pavlovně přímo do tváře.

„Bůh mi ji dal; běda tomu, kdo se jí dotkne,“ prohodil (slova, která pronesl Bonaparte, když mu vložili korunu na hlavu). „Byl prý velmi krásný, když pronášel tato slova,“ dodal a opakoval ta slova ještě jednou italsky: „Dio mi la dona, guai a chi la tocca.“

„Doufám,“ pokračovala Anna Pavlovna, „že to alespoň byla poslední kapka, kterou pohár přeteče. Panovníci nemohou déle snášet tohoto člověka, který všechno ohrožuje.“

„Panovníci? Nemluvím teď o Rusku,“ poznamenal vikomt uctivým a beznadějným tónem. „Panovníci, madame! Co udělali pro Ludvíka XVI., pro královnu, pro Alžbětu Francouzskou? Ludvíkovu sestru? Nic! A věřte mi, jsou teď trestáni za to, že zradili Bourbony. Panovníci? Posílají vyslance skládat uchvatiteli poklony.“

Pohrdlivě si povzdychl a opět změnil pózu. Kníže Ippolit, který se na něj dlouho díval lornětem, otočil se najednou po těchto slovech celým tělem k malé kněžně, požádal ji o jehlu a začal jí na stole kreslit erb rodu Condé. Vysvětloval jí tento erb s tak důležitou tváří, jako by ho byla o to žádala.

„Červený pruh ohraničený vlnovkou a zasazený v červeno-modrém pruhovaném poli – maison Condé,“ pravil.

Kněžna mu s úsměvem naslouchala.

„Zůstane-li Bonaparte na francouzském trůně ještě rok,“ pokračoval vikomt v načatém rozhovoru, jehož téma ovládal nejlépe ze všech, a tvářil se proto jako člověk, který neposlouchá druhé a sleduje jen běh vlastních myšlenek, „bude to mít nedozírné následky. Úklady, násilím, vyhnanstvím, popravami bude společnost, chci říci dobrá francouzská společnost, navždy vyhlazena, a pak...“

Pokrčil rameny a rozhodil rukama. Pierre už se chystal něco poznamenat, protože ho rozmluva zajímala, ale Anna Pavlovna, která si ho hlídala, ho přerušila.

„Car Alexandr,“ pravila se smutkem, který doprovázel každou její zmínku o panovnické rodině, „prohlásil, že nabídne Francouzům, aby si sami zvolili způsob vlády. A myslím, že není pochyb o tom, že se celý národ vrhne do náruče zákonitému králi, sotva se zbaví uchvatitele,“ snažila se potěšit emigranta a roajalistu.

„O tom se dá pochybovat,“ namítl kníže Andrej. „Monsieur le vicomte zcela správně předpokládá, že věc už zašla příliš daleko. Myslím, že bude těžké vrátit se ke starému pořádku.“

„Pokud jsem slyšel,“ vmísil se do hovoru Pierre a začervenal se, „skoro všechna šlechta už přešla na Bonapartovu stranu.“

„To říkají bonapartisté,“ pravil vikomt a ani se na něho nepodíval. „Teď je nesnadné zjistit ve Francii veřejné mínění.“

„To řekl Bonaparte,“ poznamenal kníže Andrej a lehce se ušklíbl. Bylo patrné, že se mu vikomt nelíbí; nedíval se sice na něj, ale všechny své poznámky obracel proti němu.

„Ukázal jsem jim cestu k slávě,“ citoval po chvíli mlčení opět Napoleonova slova, „nechtěli; otevřel jsem jim své předpokoje, vrhli se tam v zástupech...“ Nevím, co mu dalo právo to říci.“

„Nic,“ prohlásil vikomt. „Po zavraždění vévody přestali v něm i největší fanatici vidět hrdinu. I kdyby byl býval pro některé lidi hrdinou,“ obrátil se k Anně Pavlovně, „po zavraždění vévody je v nebi o mučedníka víc a na zemi o hrdinu méně.“

Anna Pavlovna a ostatní hosté ještě ani nestačili ocenit vikomtova slova úsměvem, když se do rozmluvy znovu vmísil Pierre, a Anna Pavlovna, ačkoli cítila, že řekne něco nepatřičného, už ho nemohla zarazit.

„Poprava vévody Enghiena,“ řekl Pierre, „byla ze státního hlediska nutná a já vidím Napoleonovu velikost právě v tom, že se nebál vzít odpovědnost za tento čin sám na sebe.“

„Dieu! Mon dieu!“ zašeptala Anna Pavlovna celá zděšená.

„Jakže, pane Pierre, vy se domníváte, že vražda je znakem velikosti ducha?“ pravila malá kněžna s úsměvem a chopila se opět práce.

„Ach! Och!“ ozývalo se na všech stranách.

„Capital!“ zvolal kníže Ippolit anglicky a začal se plácát dlaní do kolena. Vikomt jen pokrčil rameny.

Pierre vítězoslavně pohlédl přes horní okraj brýlí na posluchačstvo.

„Říkám to proto,“ pokračoval se zoufalou odvahou, „že Bourboni utekli před revolucí a vydali národ na pospas anarchii; a jediný Napoleon dovedl revoluci pochopit, zvítězit nad ní, a proto se v zájmu obecného prospěchu nemohl zastavit před životem jednoho člověka.“

„Nechcete si předsednout k našemu stolu?“ pravila Anna Pavlovna. Avšak Pierre jí neodpověděl a pokračoval.

„Ano,“ rozohňoval se čím dál víc. „Napoleon je veliký, protože přerostl revoluci, potlačil její zlořády, ale ponechal vše, co na ní bylo dobrého – i rovnost občanů, i svobodu slova a tisku – a jen proto si získal moc.“

„Ano, kdyby byl moc, kterou získal, odevzdal zákonitému králi a nezneužil ji k vraždě,“ namítl vikomt, „pak bych o něm řekl, že je to veliký člověk.“

„Nebyl by to mohl udělat. Lid mu dal moc jen proto, aby ho zbavil Bourbonů, a proto, že v něm viděl velikého muže. Revoluce byla obrovská věc,“ pokračoval pan Pierre, ukazuje touto odhodlanou a vyzývavou úvodní větou, jak nesmírně je mlád, když tak touží co nejrychleji vyslovit všechno, co cítí.

„Revoluce a kralovražda že je veliká věc...? Pak ovšem... Nechcete přejít k našemu stolu?“ opakovala Anna Pavlovna.

„Contrat social,“¹⁾ pravil vikomt s mírným úsměvem.

„Nemluvím o zavraždění krále. Mluvím o ideách.“

„Ano, ideje loupení, zabíjení a kralovražd,“ přerušil ho opět ironický hlas.

„To byly ovšem výstřelky, ale v těch nespočívá hlavní význam revoluce, její význam tkví v lidských právech, v osvobození od předsudků, v rovnosti občanů, a všechny tyto ideje Napoleon zachoval v plné jejich síle.“

„Svoboda a rovnost,“ pohrdavě řekl vikomt, jako by se konečně odhodlal, že vážně ukáže tomuto mladíčkovi, jak hloupé vede řeči, „to vše jsou halasná slova, která už dávno ztratila lesk. Kdopak nemá rád svobodu a rovnost? Svobodu a rovnost hlásal už náš Spasitel. Stali se snad po revoluci lidé šťastnějšími? Naopak. My jsme chtěli svobodu, ale Napoleon ji zničil.“

Kníže Andrej s úsměvem pohlížel z Pierra na vikomta, z vikomta opět na hostitelku a zase zpět na Pierra. Přes svou společenskou zběhlost byla Anna Pavlovna Pierrovým kouskem v první chvíli ohromena; ale když viděla, že jeho svatokrádežné řeči vikomta nijak zvlášť nerozčilily, a když se přesvěd-

¹⁾ Společenská smlouva.

čila, že už je nelze zamluvit, sebrala všechny síly, přidala se k vikomtovi a napadla řečníka.

„Ale milý pane Pierre,“ řekla mu, „jak nám vysvětlíte, že by nějaký velký člověk mohl popravit vévodu, nebo vůbec prostě člověka, bez soudu a bez viny?“

„Já bych se zeptal,“ připojil se vikomt, „jak monsieur vysvětluje osmnáctý brumaire? Což to není podvod? Podvod, který se nijak nesrovnává s jednáním velkého člověka.“

„A zajatci v Africe, které povraždil?“ řekla malá kněžna. „To je hrozné!“ A také ona pokrčila rameny.

„Je to plebejec, říkejte si, co chcete,“ dodal kníže Ippolit.

Nevěda, komu dřív odpovědět, monsieur Pierre se rozhlédl a usmál se. Usmíval se zcela jinak než ostatní lidé, kteří se usmívají i neusmívají zároveň. Když se usmál, změnila se náhle jeho vážná, trochu zakaboněná tvář a objevil se na ní jiný – dětský, dobrý, až přihloupý výraz, který jako by prosil za odpuštění.

Vikomt, který ho viděl poprvé, pochopil, že tento jakobín není ani zdaleka tak strašný jako jeho slova. Všichni se odmlčeli.

„Nemůžete na něm chtít, aby odpovídal všem najednou,“ vmísil se do rozmluvy kníže Andrej. „Ostatně mně se zdá, že v činech státníka je třeba rozlišovat činy soukromníka, vojevůdce a císaře.“

„Ano, ano, ovšem,“ chytil se toho Pierre pln radosti, že mu někdo přispěl na pomoc.

„Je nutno přiznat,“ pokračoval kníže Andrej, „že Napoleon byl jako člověk veliký na arcolském mostě nebo v nemocnici v Jaffě, kde podal ruku nakaženým morem, ale... ale jsou jiné skutky, které je těžko ospravedlnit.“

Kníže Andrej chtěl zřejmě zmírnit nevhodnost Pierrovy řeči; nyní vstal a naznačil ženě, že odjedou.

Vtom se zvedl kníže Ippolit, pokynem ruky všechny zadržel, požádal je, aby zase usedli, a začal vyprávět:

„Dnes jsem slyšel jednu rozkošnou moskevskou anekdotu; musím ji dát k lepšímu. Promiňte, vikomte, že budu vyprávět rusky. Jinak by ztratila všechnu šťávu.“ A kníže Ippolit pokračoval rusky s takovou výslovností jako Francouzi, kteří strávili v Rusku sotva rok. Vyžadoval pozornost pro svou historku tak vzrušeně a naléhavě, že se všichni zastavili.

„V Moscou je jedna paní, une dame. A ona je velice lakomá. Potřebovala mít dvě valets de pied²⁾ za kočár. A velice veliká postavu. To bylo jejího vkusu. A ona měla une femme de chambre,³⁾ ještě větší postavu. A řekla...“

Tu se kníže Ippolit zarazil a se zřejmou námahou se rozpomínal na pokračování.

„Ona řekla... ano, ona řekla: ‚Děvče (à la femme de chambre), oblékni si livrée a pojedeš se mnou, za kočárou, faire des visites‘⁴⁾.“

Na tomto místě kníže Ippolit vyprskl a rozchechtal se dříve než ostatní, což zapůsobilo nepříjemným dojmem. Přesto však se někteří posluchači, mezi nimi i starší dáma a Anna Pavlovna, usmáli.

„Ona jela. Najednou se udělala veliká vítr. Děvče ztratila klobouk a dlouhá vlasy se rozčesaly...“

Déle se už nemohl udržet, trhaně se rozesmál a mezi výbuchy smíchu ze sebe vyrážel:

„A všichni se dozvěděli...“

To byla celá anekdota. Třebaže bylo nepochopitelné, proč ji vyprávěl a proč bylo nevyhnutelné vyprávět ji právě rusky, Anna Pavlovna i ostatní hosté ocenili společenskou pohotovost knížete Ippolita, jenž tak příjemně zamluvil nepříjemné a ne-taktní vystoupení monsieur Pierra. Po anekdotě se rozmluva rozpadla na nesouvislé, bezvýznamné řeči o příštím i minulém plese, o divadle a o tom, kde se kdo s kým setká.

²⁾ Lokaje.

³⁾ Komornou.

⁴⁾ Na návštěvy.

V

Hosté děkovali Anně Pavlovně za její charmante soirée a začínali se rozcházet.

Pierre byl jako medvěd: tlustý, neobyčejně vysoký a široký, měl obrovské červené ruce a neuměl, jak se říká, vejít do salonu a tím méně z něho odejít... to jest pronést před odchodem něco obzvlášť příjemného. Kromě toho byl roztržitý. Když se zvedal k odchodu, uchopil místo svého klobouku třírohý klobouk s generálským chocholem, držel jej a poškubával peřím tak dlouho, dokud ho generál o něj nepožádal. Ale všechnu jeho roztržitost a společenskou neobratnost vyvažovaly upřímnost, prostota a skromnost, zračící se na jeho tváři. Anna Pavlovna k němu přistoupila, pokynula mu s výrazem křesťanské pokory, jako by mu tím chtěla naznačit, že mu odpustila jeho výpad, pokývla mu na rozloučenou a pravila:

„Doufám, že se s vámi ještě setkám, ale doufám též, že změníte své názory, můj milý monsieur Pierre,“ dodala.

Pierre jí neodpověděl, pouze se uklonil a ještě jednou ukázal všem svůj úsměv, který neříkal nic než toto: názory sem, názory tam, raději se podívejte, jaký jsem dobrý a milý chlapík. A všichni, i sama Anna Pavlovna, mu mimoděk dali za pravdu.

Kníže Andrej vyšel do předsíně, nastavil záda lokaji, aby mu přehodil plášť, a lhostejně naslouchal, jak jeho žena štěbetá s knížetem Ippolitem, který už také byl v předsíni. Kníže Ippolit stál proti hezounké těhotné ženě, přikládal si k očím lorněť a upřeně ji pozoroval.

„Jděte, Annette, nebo se nachladíte,“ řekla maličká kněžna Anně Pavlovně, loučíc se s ní. „Tak domluveno,“ dodala tiše.

Anna Pavlovna si totiž na večírku našla příležitost domluvit se s Lízou o tom, aby se Anatol ucházel o švagrovou maličké kněžny.

„Spoléhám na vás, má drahá,“ odpovídala Anna Pavlovna ta-

ké šeptem, „napíšete jí a pak mi řeknete, jak se na tu věc dívá otec. Au revoir,“ a odešla z předsíně.

Kníže Ippolit přistoupil k maličké kněžně, sklonil tvář těsně k ní a polohlasem jí cosi říkal.

Dva lokajové, jeden kněžnin a druhý jeho, kteří tu stáli s přehozem a s redingotem a čekali, až skončí, poslouchali tu nesrozumitelnou francouzskou řeč a tvářili se přitom, jako by všemu rozuměli, ale nechtěli to na sobě dát znát. Kněžna jako vždy hovořila s úsměvem a naslouchala se smíchem.

„Jsem opravdu rád, že jsem nejel k vyslanci,“ pravil kníže Ippolit, „nuda... Byl to překrásný večer, není-liž pravda? Překrásný!“

„Říká se, že ples bude velmi hezký,“ odpověděla kněžna a v úsměvu zvedla horní ret s chmýřím. „Budou tam všechny krásné ženy ze společnosti.“

„Ne všechny, protože vy tam nebudete; ne všechny,“ namítl kníže Ippolit s veselým smíchem, zhurta odstrčil lokaje, vzal mu přehoz a začal jej mladé ženě oblékat. Buď z nemotornosti, nebo úmyslně (to se dalo velmi těžko rozeznat) nechal ruce zvednuty, ještě když už měla přehoz na sobě, jako by ji objímal.

Půvabně a stále s úsměvem se vyprostila, otočila se a pohlédla na muže. Kníže Andrej měl zavřené oči: vypadal unavený a ospalý:

„Hotova?“ zeptal se ženy a sklouzl po ní pohledem.

Kníže Ippolit oblékl spěšně svůj redingot, který mu podle nejnovější módy sahal až pod paty, a zaplétaje se do něj vyběhl před dveře za kněžnou, již lokaj už pomáhal do kočáru.

„Princesse, au revoir,“ křičel Ippolit a pletl přitom jazykem stejně jako předtím nohama.

Kněžna si podchytila sukni a usazovala se v temném kočáře; její muž si připínal šavli; kníže Ippolit pod záminkou, že pomáhá, překážel všem.

„Dovolte, pane,“ řekl mu rusky, suchým a nepříjemným tónem kníže Andrej, když se mu připlctl do cesty.

„Čekám tě, Pierre,“ pronesl pak týž hlas knížete Andreje laskavě a něžně.

Jezdec před kočárem se rozjel a kola zarachotila. Kníže Ippolit zůstal stát před vchodem, čekal na vikomta, jemuž slíbil, že ho sveze domů, a smál se trhaným smíchem.

„Vaše malá kněžna je velmi roztomilá, příteli, velmi roztomilá,“ pravil vikomt, když usedl do kočáru vedle Ippolita. „Opravdu velice roztomilá.“ – Políbil si konečky prstů. – „A učiněná Francouzka.“

Ippolit frkl a zasmál se.

„Víte, že jste hrozný člověk, ačkoli vypadáte tak nevinně?“ pokračoval vikomt. „Je mi líto chudáka manžela, toho důstojníčka, který se tváří jako vládnoucí kníže.“

Ippolit znovu vyfrkl a poznamenal uprostřed smíchu:

„A vy jste říkal, že se ruské dámy nevyrovnají Francouzským. To člověk musí vědět, jak na ně!“

Pierre přijel dříve a jako domácí člověk šel rovnou do pracovny knížete Andreje, podle svého zvyku si hned lehl na pohovku, vzal z police první knihu, která mu padla do ruky (byly to Caesarovy Zápisky), opřel se o loket a začal ji od prostředka číst.

„Cos to provedl m-lle Šererové? Ta se teď rozstůně doopravdy!“ spustil na něj kníže Andrej, sotva vešel do pracovny, a mnul si malé bílé ruce.

Pierre se obrátil celým tělem, až pohovka zaskřípala, otočil k němu rozjasněnou tvář, usmál se a mávl rukou.

„Ten abbé je velmi zajímavý člověk, ale moc tomu nerozumí... Podle mého názoru je věčný mír uskutečnitelný, ale já to neumím vyložit... Rozhodně však ne politickou rovnováhou...“

Knížete Andreje abstraktní rozhovory zřejmě nezajímal.

„Můj milý, nemůžeš všude říkat všechno, co si myslíš. Tak co, už ses rozhodl? Půjdeš k jízdni gardě, nebo budeš diplomatem?“ zeptal se po chvíli ticha.

Pierre se posadil a skrčil nohy pod sebe.

„Představte si, že pořád ještě nevím. Nelíbí se mi ani jedno, ani druhé.“

„Ale pro něco se přece rozhodnout musíš. Tvůj otec čeká.“

Když bylo Pierrovi deset let, byl poslán s vychovatelem, abém, do ciziny a žil tam až do svého dvacátého roku. Když se vrátil do Moskvy, propustil otec abbého a řekl mladému muži: „Jeď do Petrohradu, rozhlédni se tam a pro něco se rozhodni. Přistoupím na všechno. Tady máš doporučující dopis pro knížete Vasilije, tady peníze. Piš mi o všem, najdeš ve mně oporu.“ Pierre už tři měsíce uvažoval o tom, jakou si má zvolit kariéru,

a zatím nic nedělal. A na tuto volbu narážel kníže Andrej. Pierre si třel rukou čelo.

„Ale určitě je to zednář,“ prohlásil o abbém, s nímž se seznámil na večíрку.

„To všechno jsou nesmysly,“ zarazil ho znovu kníže Andrej. „Promluvíme si raději o tobě. Byls v jízdni gardě?“

„Ne, nebyl, ale napadlo mi něco, co jsem vám chtěl říci. Ted je válka proti Napoleonovi. Kdyby to byla válka za svobodu, chápal bych to a byl bych první, kdo by se přihlásil do armády; ale pomáhat Anglii a Rakousku proti největšímu člověku na světě... to není správné...“

Na Pierrovy dětinské řeči kníže Andrej jen pokrčil rameny. Dal tím najevo, že na takové hlouposti nemá odpověď; a skutečně bylo těžko odpovědět na tento naivní názor jinak, než jak to učinil kníže Andrej.

„Kdyby všichni bojovali jen z přesvědčení, nebylo by válek,“ řekl.

„A to by právě bylo skvělé,“ zvolal Pierre.

Kníže Andrej se pousmál.

„Je docela možné, že by to bylo skvělé, ale nikdy k tomu nedojde...“

„A proč vy jdete do války?“ zeptal se Pierre.

„Proč? Nevím. Musím. A kromě toho, jdu...“ Zarazil se. „Jdu proto, že ten život, jaký tady vedu, tenhle život – není pro mne!“

VI

Ve vedlejšíh pokoji zašustily ženské šaty. Kníže Andrej sebou trhl, jako by se vzpamatoval, a na tváři se mu opět rozhostil týž výraz, jaký měl v saloně Anny Pavlovny. Pierre sundal nohy z pohovky. Vešla kněžna. Měla na sobě už jiné šaty, domácí, ale stejně elegantní a půvabné. Kníže Andrej vstal a zdvořile jí přisunul křeslo.

„Často myslívám na to,“ rozhovořila se jako vždy francouzsky, zatímco se čiperně, ale opatrně usazovala v křesle, „proč se Annette neprovdala? Jak jste všichni hloupí, messieurs, že jste se s ní neoženili! Nezlobte se na mne, ale vůbec se v ženách nevyznáte. A jak vy se umíte hádat, monsieur Pierre!“

„Hádám se stále i s vaším mužem; nechápu, proč chce jít do války,“ obrátil se Pierre ke kněžně bez jakéhokoliv ostychu (který obvykle pocítují mladí muži k mladým ženám).

Kněžna se v křesle zachvěla, Pierrova slova zřejmě řála do živého.

„Ach, já to taky říkám!“ zvolala. „Nechápu, skutečně nechápu, proč muži nemohou žít bez války. Jak to, že my ženy nic nechceme, nic nepotřebujeme? Prosím vás, rozsudte nás. Neustále mu opakuji, že tady je pobočníkem u strýčka, má nejskvělejší postavení, jaké si jen může přát. Všichni ho znají, váží si ho. Nedávno u Apraksinových jsem slyšela, jak se jedna dáma ptá: ‚To je ten slavný kníže Andrej?‘ Čestné slovo!“ Zasmála se. „Všude si ho tak váží. Docela snadno by se mohl stát křídelním pobočníkem. I car s ním rozmlouval velmi milostivě. Víte, říkaly jsme si s Annette, že by se to dalo velmi snadno zařídit. Co myslíte?“

Pierre pohlédl na knížete Andreje a neodpověděl, protože si všiml, že tento rozhovor je příteli proti mysli.

„Kdy jedete?“ zeptal se.

„Ach, nemluvte mi o tom odjezdu, nemluvte mi o něm! Nechci o něm slyšet,“ řekla kněžna rozmarným a koketním tónem, kterým mluvila v saloně s knížetem Ippolitem a který se naprosto nehodil do rodinného prostředí, k němuž Pierre téměř patřil. „Když jsem si dnes vzpomněla na to, že musíme přerušit všechny ty milé styky... A pak, víš, André...“ Významně se na muže zadívala. „Já mám strach. Mám strach!“ šeptla a zachvěla se na celém těle.

Její muž se na ni podíval, jako by se divil, že v pokoji je kromě něj a Pierra ještě někdo třetí, pak se jí však zeptal s chladnou zdvořilostí:

„Čeho se bojíš, Lízo? Nemohu to pochopit.“

„Jací jsou všichni muži sobci! Všichni, všichni jsou sobci! Pro nějaký svůj rozmar nebo bůhvíproč mě opustí a zavře mě samotnou na venkově.“

„S otcem a se sestrou, nezapomínej na to,“ podotkl kníže Andrej tiše.

„Stejně budu sama, když tam nebudou moji přátelé... A chce, abych se nebála.“

Mluvila stále podrážděněji, horní ret se jí zvedl a dodával její tváři nikoli už radostného, nýbrž živočišného, veverčího výrazu. Odmlčela se, jako by jí připadalo neslušné mluvit před Pierrem o svém těhotenství, ačkoliv o to právě šlo.

„Stále ještě jsem nepochopil, čeho se bojíte,“ pronášel pomalu kníže Andrej a nespouštěl z ní oči.

Kněžna se začervenala a zoufale rozhodila rukama.

„Ne, Andreji, vy jste se skutečně tolik, tolik změnil...“

„Lékař ti nařídil, abys chodila dřív spát,“ připomněl jí kníže Andrej. „Měla by sis jít lehnout.“

Kněžna nic neřekla, ale krátký ret s chmýřím se jí zachvěl; kníže Andrej vstal, pokrčil rameny a začal chodit po pokoji.

Pierre se udiveně a naivně díval přes brýle hned na něho, hned na kněžnu a pohnul se, jako by chtěl také vstát, ale zase si to rozmyslil.

„Co vlastně záleží na tom, že tu je monsieur Pierre,“ řekla najednou maličká kněžna a její hezounký obličej roztál v slzavé grimase. „Už dávno jsem se tě chtěla zeptat, André, proč ses ke mně tak změnil? Co jsem ti udělala? Jedeš k armádě a mne ti není ani trochu líto. Proč?“

„Lise!“ řekl pouze kníže Andrej, ale v tom slově byla prosba i hrozba, a zejména přesvědčení, že se sama zastydí za svá slova. Avšak kněžna kvapně pokračovala:

„Zacházíš se mnou jako s nemocnou nebo jako s dítětem. Myslíš, že to nevidím? Ještě před půlrokem jsi takový nebyl.“

„Lise, prosím vás, abyste přestala,“ řekl kníže Andrej ještě důrazněji.

Pierre, jehož tato rozmluva vyváděla z míry, vstal a přistoupil ke kněžně. Bylo vidět, že nesnáší pohled na slzy a sám má pláč na krajíčku.

„Uklidněte se, kněžno. To se vám jen zdá, protože, ujišťuji vás, sám jsem to zažil... proč... protože... Ne, promiňte, cizí člověk je tu zbytečný... No tak, uklidněte se... Sbohem...“

Kníže Andrej ho chytil za ruku a zastavil ho.

„Ne, počkej, Pierre. Kněžna je tak laskavá, že mě nebude chtít připravit o potěšení strávit s tebou večer.“

„Ach, myslí jenom na sebe,“ řekla kněžna, která už nebyla s to potlačit zlostné slzy.

„Lise,“ pronesl kníže Andrej suše, ale tónem, který naznačoval beze všech pochyb, že jeho trpělivost je u konce.

Zlostný, veverčí výraz na kněžnině krásné tváři byl náhle vystřídán výrazem strachu, který vzbuzoval účast a soucit; úkosem pohlédla na muže svýma překrásnýma očima a zatvářila se bázlivě a provinile jako pejsek, který slabě, ale rychle vrtí staženým ocasem.

„Mon dieu, mon dieu!“ zašeptala, uchopila do ruky záhyb šatů, přistoupila k muži a políbila ho na čelo.

„Bonsoir, Lise,“ řekl kníže Andrej, vstal a políbil jí ruku jako nějaké cizí osobě.

Přátelé mlčeli. Jednomu ani druhému nebylo do řeči. Pierre pohlížel po očku na knížete Andreje a kníže Andrej si malou rukou třel čelo.

„Pojdme se navečeřet,“ řekl konečně s povzdechem, vstal a zamířil ke dveřím.

Vešli do elegantní nové jídelny, přepychově zařízené. Všechno od ubrousků až po stříbro, od porcelánu až po křišťál, neslo pečeť novosti, tak příznačnou pro domácnosti mladých manželů. Uprostřed večeře se kníže Andrej opřel lokty o stůl – jako člověk, který už dávno má něco na srdci a nyní se konečně odhodlal, že se s tím někomu svěří – a začal mluvit nervózně a podrážděně, jak ho Pierre ještě nikdy neviděl.

„Nikdy, nikdy se, příteli, nežeň; radím ti, nežeň se, dokud si neřekneš, že jsi vykonal všechno, co bylo v tvých silách, a dokud nepřestaneš milovat ženu, kterou sis vybral, dokud ji neprohlédneš, jaká opravdu je. Jinak se dopustíš krutého a nenapravitelného omylu. Ožeň se, až budeš starý a k ničemu... Jinak zmizí v nenávratnu vše, co je v tobě dobrého a vznešeného. Všechno to promarníš na maličkosti. Ano, ano. Nedívej se na mne tak udiveně. Myslíš-li, že v životě ještě něco dokážeš, pocítíš na každém kroku, že už pro tebe všechno skončilo, že jsou ti uzavřeny všechny dveře kromě dveří salonů, kde budeš postaven naroveň dvorským lokajům a idiotům... Ale co...!“

Prudce mávl rukou.

Pierre si sundal brýle, čímž se jeho obličej změnil a vypadal ještě dobráctěji, a hleděl překvapeně na přítele.

„Moje Líza,“ pokračoval kníže Andrej, „je skvělá žena. Je jednou z těch nečetných, vzácných žen, po jejichž boku se nemusíš bát o svou čest. Ale můj bože, co bych teď za to dal, kdybych nebyl ženatý! Jsi první a jediný, komu to říkám, protože tě mám rád.“

Když to říkal, podobal se kníže Andrej ještě méně než před chvílí tomu Bolkonskému, jenž seděl rozvalený v křesle Anny Pavlovny a s přivřenýma očima a sevřenými rty cedil francouzské věty. Každý sval v jeho hubené tváři se chvěl nervovým vzrušením; oči, v nichž dříve jako by pohasl oheň života, zářily nyní jasným, živým třpytem. Bylo patrné, že čím netečnější se zdál obvykle ve společnosti, tím živější byl ve chvílích vzrušení.

„Nechápeš, proč ti to říkám. Ale vždyť to je celá historie jednoho života. Ty říkáš Bonaparte a jeho kariéra,“ pravil, ačkoli Pierre o Bonapartovi nemluvil. „Ty říkáš Bonaparte; ale Bonaparte, když pracoval, šel krok za krokem za svým cílem, byl volný, neměl před sebou nic jiného než svůj cíl – a dosáhl ho. Kdežto jakmile se připoutáš k ženě, jsi, jako by ti dali na nohu železnou kouli; po tvé svobodě je veta. A všechny naděje a síly, co jich v sobě máš, tě jen tíží a trýzní tím, že lituješ jejich marnosti. Salony, klepy, plesy, ctižádost, malichernost – to je začarovaný kruh, z něhož se nemohu dostat. Chystám se teď do války, do největší války, jaká kdy byla, a nic neznám, k ničemu se nehodím. Jsem velmi roztomilý a škodolibě ironický,“ pokračoval, „a u Anny Pavlovny mi naslouchají. A tahle hloupá společnost, bez níž má žena nemůže žít, tyhle ženské... Kdybys ty věděl, co to je, všechny ty ženy ze společnosti, a vůbec ženy! Můj otec má pravdu. Sobectví, marnivost, omezenost, malichernost ve všem všudy – to jsou ženy, když se ti ukážou takové, jaké jsou ve skutečnosti. Když se na ně díváš ve společnosti, zdá se, že na nich něco je, ale není v nich nic, nic, nic! Ach, nežeň se, můj milý, nežeň se,“ zakončil kníže Andrej.

„Zdá se mi směšné,“ řekl Pierre, „že vy, zrovna vy se považujete za neschopného a svůj život za zkažený. Vždyť všechno, všechno máte teprve před sebou. A zatím vy...“

Neřekl, co vy, ale z pouhého jeho tónu bylo jasné, jak vysoce si cení svého přítele a jak mnoho od něho očekává v budoucnosti.

Jak může takhle mluvit? myslel si Pierre. Považoval knížete Andreje za vzor vši dokonalosti, zejména proto, že měl neobyčejně vyvinuté právě ty vlastnosti, které Pierrovi chyběly a které by se nejlépe ze všeho daly shrnout pod pojmem „silná vůle“. Pierre vždy obdivoval schopnost knížete Andreje jednat zcela nenuceně s lidmi všeho druhu, obdivoval jeho nevšední paměť, jeho sčtetlost (všechno četl, všechno znal, o všem měl přehled) a nejvíc ze všeho jeho vytrvalost v práci a studiu. A jestliže ho někdy u Andreje překvapovala naprostá neschopnost utopicky filozofovat (k čemuž měl sám Pierre neobyčejný sklon), neviděl v tom nedostatek, nýbrž přednost.

I v nejlepších, nejupřímnějších přátelských vztazích je nutno lichotit a chválit, tak jako je nutno mazat kola, aby dobře jela.

„Jsem vyřízený člověk,“ řekl kníže Andrej. „Co bychom o mně mluvili? Pohovořme si o tobě,“ navrhl po krátké odmlce a usmál se, jak přišel na utěšenější myšlenky.

Jeho úsměv se okamžitě přenesl i na Pierrovu tvář.

„A co bychom mluvili o mně?“ namítl Pierre a roztáhl ústa v bezstarostném, veselém úsměvu. „Co vlastně jsem? Jsem ne-manželský syn!“ Tvář se mu náhle zalila temnou červení. Bylo vidět, že ho stálo velké úsilí, aby to vyslovil. „Beze jména, bez jmění... Nu což, ostatně...“ Neřekl však už, co ostatně. „Zatím jsem volný a je mi dobře. Jenže opravdu nevím, do čeho bych se měl pustit. Chtěl bych se s vámi vážně poradit.“

Kníže Andrej se na něho díval laskavýma očima. Avšak v jeho pohledu, přátelském a přívětivém, byl přece jen odstín vědomí vlastní převahy.

„Mám tě rád, hlavně proto, že jsi jediný živoucí člověk uprostřed celé té naší společnosti. Ty jsi na tom dobře. Vyber si, co chceš, na tom nezáleží. Tobě se povede všude, ale jedno ti rádím: přestaň už jezdit k těm Kuraginovým a vést tenhle život. To se k tobě vůbec nehodí, všechny ty pijácké společnosti, ty husarské kousky a to všechno...“

„Co chcete, příteli,“ pokrčil Pierre rameny, „ženy, příteli, ženy!“

„To nechápu,“ odpověděl Andrej. „Slušné ženy, to je něco jiného; ale ty Kuraginovy... ženy a víno, to nechápu!“

Pierre bydlil u knížete Vasilije Kuragina a zúčastnil se hýřivého života jeho syna Anatola, téhož Anatola, jehož se chystali oženit se sestrou knížete Andreje, aby ho napravili.

„Víte co?“ zvolal Pierre, jako by ho náhle napadla šťastná myšlenka. „Už dávno jsem na to myslel. Při tomhle způsobu života se k ničemu nemohu rozhodnout, nic rozvážit. Hlava mě bolí, peníze nejsou. Anatol mě dnes zval, ale já nepojedu.“

„Dej mi čestné slovo, že tam nebudeš jezdit!“

„Čestné slovo!“

Byly už dvě hodiny v noci, když Pierre svého přítele opustil. Noc byla červnová – petrohradská bílá noc. Pierre si sedl do drožky s úmyslem jet domů. Ale čím víc se blížil k domovu, tím jasněji cítil že v této noci, která se podobala spíše večeru nebo ránu, nebude moci usnout. Prázdnými ulicemi bylo daleko vidět. Cestou si Pierre vzpomněl, že se dnes večer měla u Anatola Kuragina sejít společnost ke hře, po níž obvykle následuje pitka, která končívá jednou z jeho nejmilejších zábav.

Nebylo by špatné zajet ke Kuraginovi, pomyslel si. Ihned se však rozpomněl na čestné slovo dané knížeti Andreji, že ke Kuraginovi nebude jezdit.

Avšak jak už to bývá u lidí, kterým říkáme bezzásadoví, vzápětí tak vášnivě zatoužil okusit ještě jednou toho tak známého prostopášného života, že se rozhodl jet. A hned se mu kmitla hlavou myšlenka, že dané slovo nic neznamená, poněvadž dříve než knížeti Andreji dal slovo Anatolovi, že k němu přijede. Nakonec došel v mysli k tomu, že čestná slova jsou jen takové konvenční fráze nemající žádný smysl, zvláště když člověk pomyslí na to, že třeba zítra může umřít nebo že se mu přihodí něco zcela neobyčejného, a pak už nebude nic čestného ani nečestného. Úvahy tohoto druhu, obračející vniveč všechna jeho rozhodnutí a předsevzetí, napadaly Pierra často. Jel ke Kuraginovi. Když dojel k velkému domu u kasáren gardové jízdy, kde bydlel Anatol, vkročil do osvětleného podjezdu, vystoupil po schodišti a vešel do otevřených dveří. V předsíni nikdo nebyl; válely se tu prázdné láhve, pláště, galoše, bylo tu cítit víno a slyšet vzdálený hovor a křik.

Hra už skončila, bylo po večeři, ale hosté se ještě nerozjížděli. Pierre odložil plášť a vešel do prvního pokoje, kde stály na stole zbytky večeře; jeden lokaj se domníval, že ho nikdo nevidí, a potají vyprazdňoval nedopité sklenice. Z třetího pokoje se ozýval lomoz, hlučný smích, výkřiky známých hlasů a řev medvěda. Asi osm mladých mužů se shluklo u otevřeného okna. Tři jiní se bavili s mladým medvědem; jeden z nich ho tahal za řetěz a strašil jím druhého.

„Sázím sto na Stevense!“ vykřikoval jeden mladík.

„Ne, aby ses držel!“ křičel druhý.

„Já sázím na Dolochova!“ křičel třetí. „Přetni nám ruce, Kuragine!“

„Nechte Míšu být, je tu sázka.“

„Jedním douškem, nebo jsi to prohrál,“ křičel čtvrtý mladík.

„Jakube! Přines láhev, Jakube!“ zvolal hostitel, vysoký, hezký mladý muž stojící uprostřed hloučku jen v tenké košili, rozhalené na prsou. „Počkejte, pánové! Tady jde Petruša,“ obrátil se k Pierrovi.

U okna se ozval menší muž s jasnými modrými očima, jehož hlas se výrazně lišil od všech ostatních, opilý hlas tím, že zněl střízlivě: „Pojď sem a budeš svědkem!“ Byl to Dolocho, semjonovský důstojník, známý hráč a duelant, který bydlil společně s Anatolem. Pierre se usmíval a vesele se rozhlížel kolem.

„Ničemu nerozumím. Oč jde?“ zeptal se.

„Počkejte, on není opilý. Podej sem láhev,“ řekl Anatol, vzal ze stolu sklenku a přistoupil k Pierrovi.

„Napřed se napij.“

Pierre pil sklenku za sklenkou, úkosem přitom pozoroval opilé hosty, nakupivší se opět kolem okna, a poslouchal, o čem mluví. Anatol mu naléval víno a vysvětloval, že se Dolocho vsadil s anglickým námořníkem Stevensenem, který je tu na návštěvě, že on, Dolocho, vypije láhev rumu a bude přitom sedět na římse okna ve druhém poschodí s nohama ven do ulice.

„Na, vypij to všechno,“ podával Anatol Pierrovi poslední sklenici, „jinak tě nepustím!“

„Ne, už nechci,“ odstrčil ho Pierre a šel k oknu,

Dolocho držel Angličana za ruku a přesně a zřetelně odříkával podmínky sázky; obracel se přitom většinou k Anatolovi

a Pierrovi. Dolochov byl člověk prostřední postavy, s kadeřavými vlasy a světle modrýma očima. Bylo mu asi pětadvacet let. Neměl vousy, jako ostatně žádný důstojník od pěchoty, takže mu bylo vidět celá ústa, nejvýraznější část jeho obličeje. Linie těchto úst byly vykrojeny obdivuhodně jemně. Horní ret uprostřed prudce klesal ostrým klínem k pevnému dolnímu a v koutcích úst jako by neustále seděly dva úsměvy, po jednom na každé straně. Celek, zejména ve spojení s tvrdým, drzým a bystrým pohledem, působil takovým dojmem, že kdo jednou tento obličej spatřil, nemohl si ho nepovšimnout. Dolochov nebyl bohatý a neměl žádné styky. A přece, ač Anatol utrácel desítky tisíc, dovedl si Dolochov, který bydlil s ním, získat u všech, kdo je oba znali, větší vážnost než Kuragin. Znal všechny hry a téměř vždycky vyhrával. Ať pil, kolik chtěl, nikdy nepropil rozum. A tento Dolochov s Kuraginem byli v té době nejproslulejšími postavami ve světě petrohradských hýřilů a výtržníků.

Přinesli láhev rumu; dva lokajové, celí ustrašení přívalem rad a pobídek kolemstojících pánů, spěšně vylamovali okenní rám, který bránil Dolochovovi, aby si sedl na vnější šikmou římsu.

Anatol s vítězným vzezřením, pro něho typickým, přistoupil k oknu. Měl chuť něco rozbít. Odstrčil lokaje a chytil za rám, ale ten se ani nehnul. Anatol rozbil sklo.

„Zkus to ty, siláku,“ obrátil se k Pierrovi.

Pierre se chopil spodní příčky dubového rámu, škulbl jí a s praskotem ji místy zpřelámal, místy vyvrátil.

„Vylámejte to celé, nebo si někdo pomyslí, že se držím,“ řekl Dolochov.

„Angličan se napačuje, co? Dokážeme to?“ brebentil Anatol. „Dokážeme,“ řekl Pierre a díval se na Dolochova, jak bere láhev rumu do obou rukou a jde k oknu, z něhož bylo vidět nebe prosvětlené slévajícími se zářemi, jitřní a večerní.

Dolochov s lahví rumu v ruce vyskočil na okno.

„Ticho!“ zvolal a otočil se na předprsni obličejem do pokoje. Všichni zmlkli.

„Uzavírám sázku (mluvil francouzsky, aby mu Angličan rozuměl, ačkoli francouzštinu příliš neovládal). Sázím se o padesát imperiálů, nebo chcete o sto?“ dodal a obrátil se k Angličanovi.

„Ne, o padesát,“ řekl Angličan.

„Dobrá, tedy o padesát imperiálů, že vypiju celou láhev rumu jedním douškem a budu při tom sedět za oknem, tady na tom místě (nahnul se a ukázal na šikmou římsu za oknem), a nebudu se ničeho držet... Je to tak...?“

„Dobře,“ souhlasil Angličan.

Anatol k němu přistoupil, uchopil ho za knoflík fraku, díval se na něj shora (Angličan byl malé postavy) a znova mu anglicky opakoval podmínky sázky.

„Počkej!“ vykřikl Dolochov a zaklepal lahví na okno, aby k sobě obrátil pozornost. „Počkej, Kuragine! Poslouchejte! Jestli někdo udělá to, co já, zaplatím mu sto imperiálů. Rozumíte?“

Angličan přikývl, aniž dal najevo, zda má v úmyslu přijmout tuto novou sázku, nebo ne. Anatol ho stále nepouštěl a překládal mu Dolochovova slova do angličtiny, přestože Angličan stálým příkyvováním naznačoval, že všechno pochopil. Mladičký hubený husar z osobní gardy, který ten večer mnoho prohrál, vylezl na okno, vyklonil se a podíval se dolů.

„Ú – ú – ú!“ zaúpěl, když pohlédl z okna na kamenný chodník.

„Dej pokoj!“ zvolal Dolochov a strhl důstojníka z okna; ten se zachytil o ostruhy a nemotorně seskočil do pokoje.

Dolochov postavil láhev na předprseň, aby na ni dosáhl, a opatrně, pomalu se vysunoval z okna. Spustil nohy dolů, vzepřel se oběma rukama o postranní stěny okna, aby získal rovnováhu, dosedl, nechal ruce klesnout, pohnul se trochu napravo, pak nalevo a chopil se láhve. Anatol přinesl dvě svíce a postavil je na předprseň, ačkoli už bylo úplné světlo. Dolochovova záda v bílé košili a jeho kadeřavá hlava byly osvětleny z obou stran. Všichni se nahnuli k oknu. Angličan stál mezi prvními. Pierre se mlčky usmíval. Jeden z přítomných, starší než ostatní, se najednou s polekanou a zlostnou tváří protlačil dopředu a chtěl chytit Dolochova za košili.

„Pánové, to jsou nesmyslné žerty; vždyť se zabije,“ řekl tento rozvážnější muž. Anatol ho zastavil.

„Nech ho, nebo ho polekáš a on se opravdu zabije. Co...? A co potom...? Co...?“

Dolochov se otočil a opět se vzepřel rukama, aby se usadil pevněji.

„Jestli se mi do toho ještě někdo bude plést,“ cedil pomalu mezi stisknutými úzkými rty, „shodím ho okamžitě dolů. Tak!“

Když řekl „tak!“, zase se obrátil, spustil ruce, vzal láhev, přiložil ji k ústům, naklonil hlavu dozadu a vztyčenou volnou rukou udržoval rovnováhu. Jeden z lokajů, který začal sbírat střepy, zůstal v předklonu a nespouštěl oči z okna a z Dolochovových zad. Anatol stál zpříma, s očima široce rozevřenýma. Angličan přihlížel ze strany s našpulenými rty. Ten, který chtěl Dolochova zadržet, utekl do kouta a lehl si na pohovku obličejem ke zdi. Pierre si zakryl oči a na jeho tváři, na níž se teď zračila hrůza a strach, zůstal zapomenutý slabý úsměv. Všichni mlčeli. Pierre sundal ruku z očí. Dolochov seděl ve stejné poloze, jen hlavu měl více zakloněnou, takže se mu zvlněné vlasy na šíji dotýkaly límce košile, a ruka s lahví se zvedala stále výš a výš a lehce se třásla námahou a úsilím. Bylo vidět, jak se láhev vyprazdňuje, a jak se prázdnila, zvedala se a ohýbala Dolochovovi hlavu dozadu. Co to trvá tak dlouho? pomyslil si Pierre. Měl dojem, že uplynulo víc než půl hodiny. Vtom se Dolochov prohnul v zádech a ruka se mu nervózně zachvěla; toto zachvění málem strhlo celé tělo, sedící na šikmé římse. Dolochov se všecek schoulil a ruka i hlava se mu úsilím ještě více roztřáslly. Volná ruka se užuž natahovala, aby se zachytila předprsň, ale zase klesla. Pierre znovu zavřel oči a řekl si, že už je víckrát neotevře. Najednou cítil, jak se všechno kolem zavlnilo. Podíval se: Dolochov stál na okně a tvář měl bledou, ale veselou.

„Prázdna!“

Hodil láhev Angličanovi, ten ji obratně chytil. Dolochov seskočil z okna. Byl z něho silně cítit rum.

„Výborně! Chlapík! To byla ale sázka! Ďas aby vás spral!“ ozývalo se na všech stranách.

Angličan vytáhl míšek a odpočítával peníze. Dolochov se mračil a mlčel. Pierre vyskočil na okno.

„Pánové! Kdo se chce se mnou vsadit!? Udělám to také!“ vykřikl najednou. „Ostatně se nemusíte sázet. Poruč, aby mi přinesli láhev. Udělám to... poruč přinést láhev.“

„Jen do toho, do toho,“ usmíval se Dolochov.

„Zbláznil ses, nebo co? Copak tě tam můžeme pustit? Vždyť

tobě se točí hlava i na schodech!“ volali na něj jeden přes druhého.

„Vypiju ji, dej sem láhev rumu!“ křičel Pierre, bouchl do židle opilý, ale rázným pohybem a snažil se vylézt na okno.

Chytali ho za ruce, ale byl tak silný, že daleko odhodil každého, kdo se k němu přiblížil.

„Ne, takhle s ním nic nesvedete,“ řekl Anatol, „počkejte, já na něho vyzraju. Abys věděl, já se s tebou vsadím, ale až zítra, teď pojedeme k ***“

„Jedem!“ zvolal Pierre. „Jedem!... A Míšu vezmeme s sebou...“

Chytil medvěda do náručí, zvedl ho a roztočil se s ním po pokoji.

VII

Kníže Vasilij splnil slib, který dal na večíрку u Anny Pavlovny Šererové kněžně Drubecké, když ho prosila, aby se přimluvil za jejího jediného syna Borise. Upozornil na něj cara a Boris byl výjimečně zařazen jako praporčík do gardy Semjonovského pluku. Avšak přes všechny intervence a pletichy Anny Michajlovny pobočníkem jmenován nebyl, ba ani ke Kutuzovovi se nedostal. Brzy po večíрку u Anny Pavlovny vrátila se Anna Michajlovna Drubecká do Moskvy a jela přímo ke svým bohatým příbuzným Rostovovým, u nichž v Moskvě žila a s jejichž dětmi byl po léta vychováván její zbožňovaný Borjuška, právě jmenovaný praporčíkem pěchoty a hned nato přeložený do gardy. Garda vyrazila z Petrohradu už desátého srpna, ale syn Anny Michajlovny zůstal v Moskvě, aby si opatřil uniformu, a měl dohonit armádu cestou do Radziwillówa.

U Rostovů slavili ten den svátek dvou Natálií, matky a mladší dcery. Od rána bez ustání přijížděly a odjížděly kočáry přivázející gratulanty k velkému, po celé Moskvě známému domu hraběnky Rostovové v Kuchařské ulici. Hraběnka seděla se

svou hezkou dcerou v saloně a přijímala hosty, kteří neustále přicházeli a odcházeli.

Byla to žena s hubenou tváří východního typu, asi pětačtyřicetiletá, zřejmě vysílená dětmi, jichž měla dvanáct. Pomalost pohybů i řeči, pramenící z celkové tělesné slabosti, jí dodávala důstojného vzezření a vnukala všem úctu. Kněžna Anna Michajlovna Drubecká seděla jako člen rodiny vedle ní a pomáhala při přijímání a bavení hostů. Mládež byla v zadních pokojích, nepovažujíc zřejmě za nutné zúčastnit se vítání návštěv. Hrabě přijímal hosty u vchodu a zase je vyprovázel a každého zval na oběd.

„Mnohokrát, mnohokrát vám děkuji, ma chère nebo mon cher (ma chère nebo mon cher říkal všem bez rozdílu, bez nejmenších odstínů v hlase, lidem výše i níže postaveným, než byl sám), děkuji za sebe i za naše drahé oslavenkyně. Abych nezapomněl, přijedte na oběd. Jinak mě urazíte, mon cher. Upřímně vás prosím jménem celé své rodiny, ma chère.“ Tato stále stejná slova říkal všem bez rozdílu s naprosto stejným výrazem na kulatém, veselém, čistě vyholeném obličeji a doprovázel je stejně pevným stiskem ruky a opakovanými krátkými poklonami. Když vyprovodil jednoho hosta, vracel se k tomu nebo k té, kdo byli v saloně. Přitáhl si křeslo a jako člověk, který má rád život a umí žít, usedl s nohama junácky rozkročenýma, položil si ruce na kolena a bodře se v křesle pohupoval, pouštěl se do dohadů o počasí, nebo se s hosty radil o zdraví, chvílemi rusky a chvílemi velmi špatnou, ale sebevědomou francouzštinou; pak znovu vstával a s výrazem člověka unaveného, ale nepolevujícího v plnění povinností šel vyprovázet, urovnáváje si na pleši řídké šedivé vlasy, a znovu zval hosty na oběd. Když se vracel z předsíně, prošel občas zimní zahradou a přípravnou do velkého mramorového sálu, kde se prostíraly stoly pro osmdesát osob, díval se na číšníky roznášející stříbro a porcelán, rozestavující stoly a natahující damaškové ubrusy, volal si k sobě Dmitrije Vasiljeviče – zchudlého šlechtice, který se staral o všechny jeho záležitosti – a říkal mu:

„Nono, Mítěnko, dej si záležet, aby všechno dobře dopadlo. Tak, tak,“ opakoval si spokojeně při pohledu na obrovský roztažovací stůl. „Hlavně aby klapala obsluha. To je nejdůležitější...“ A se samolibým povzdechem odcházel zase do salonu.

Ve dveřích se objevil hraběnin obrovský kočárový lokaj. „Marie Lvovna Karaginová s dcerou,“ oznamoval basem.

Hraběnka chvilku přemýšlela a šňupla si ze zlaté tabatěrky s mužovým portrétem.

„Jsem z těch návštěv úplně vyčerpaná,“ povzdechla si. „No, co se dá dělat, přijmi ještě ji, poslední. Potrpí si na ciráty. Že prosím,“ řekla lokajovi truchlivým hlasem, jako by říkala: Tak už mě dorazte!

Vysoká silná dáma hrdého vzezření a její dcerka s kulatým usměvavým obličejem vešly do salonu šustíce šaty.

„Drahá hraběnko, už tak dlouho... byla připoutána na lůžko, ubohé dítě... na plese u Razumovských... a hraběnka Apraksinová... byla jsem tak šťastná...,“ bylo slyšet zvučné ženské hlasy, navzájem se přerušující a splývající se šustěním šatů a šoupáním židlí. Rozvinul se rozhovor, jaké se při podobných příležitostech zavádějí právě jen tak, aby se při první delší odmlce mohlo vstát, zašustit šaty, prohodit „Velmi mě těšilo; maminkino zdraví... a hraběnka Apraksinová,“ znovu zašustit šaty, vyjít do předsíně, obléct kožich nebo plášť a odjet. Hovor se přenesl na nejzajímavější městskou novinku té doby – na nemoc známého boháče a krasavce kateřinského období, starého hraběte Bezuchova, a na jeho nemanželského syna Pierra, jenž se tak nevhodně choval na večírku u Anny Pavlovny Šererové.

„Je mi tak líto starého hraběte,“ pravila návštěvnice, „jeho zdraví je už tak dost špatné, a teď ten zármutek, co mu způsobil jeho syn, to ho zabije!“

„Co se vlastně stalo?“ zeptala se hraběnka, jako by nevěděla, o čem návštěvnice hovoří, ačkoli vyprávění o příčině zármutku hraběte Bezuchova slyšela už patnáctkrát.

„To je ta dnešní výchova!“ rozkládala návštěvnice. „V cizině byl ten mladík ponechán sám sobě a teď prý ztropil v Petrohradě takovou ostudu, že ho odtud policejně vykázali.“

„Prosím vás! To snad ne?“ řekla hraběnka.

„Špatně si vybíral známosti,“ vmísila se do hovoru kněžna Anna Michajlovna. „Syn knížete Vasilije, on a jakýsi Dolochov prý vyváděli podařené kousky. A dva z nich to odnesli. Dolochova degradovali na obyčejného vojáka a Bezuchovova syna poslali do Moskvy. Co se týče Anatola Kuragina – jeho otec to nějak ututlal. Ale z Petrohradu byl taky vypovězen.“

„A co to, prosím vás, provedli?“ zeptala se hraběnka.

„Jsou to vyslovení uličníci, zvláště ten Dolochov,“ pravila návštěvnice. „Je to syn Marie Ivanovny Dolochovové, takové ctihodné dámy! Co provedli? Jen si to představte: ti tři si někde opatřili medvěda, vzali si ho s sebou do kočáru a jeli s ním k herečkám. Přiběhla policie, aby je napomenula. Ale oni chytili strážníka, přivázali ho zády k medvědovi a medvěda pustili do Mojky. Medvěd plave a strážník na něm.“

„To je skvělé, ma chère, na toho strážníka musela být podívaná,“ vykřikl hrabě a svíjel se smíchy.

„Vždyť je to hrůza! Co je na tom k smíchu, hrabě?“

Ale přitom se dámy chtěj nechtěj také usmívaly.

„Taktak že toho ubožáka zachránili,“ pokračovala návštěvnice. „Takhle inteligentně se baví syn Kirilla Vladimíroviče Bezuchova!“ dodala. „A to se říkalo, jak je vychovaný a vzdělaný! K takovým koncům vede to vychování v cizině. Doufám, že ho tu přes jeho bohatství nikdo nebude přijímat. Chtěli mi ho představit. Rezolutně jsem odmítla: mám dcery.“

„Jak jste na to přišla..., že je ten mladík tak bohatý?“ zeptala se hraběnka a otočila se zády k dívkám, které se ihned zatvářily, jako že neposlouchají. „Vždyť on má jen nemanželské děti. Mám dojem..., že i Pierre je nemanželský.“

Návštěvnice mávla rukou.

„Nemanželských dětí má, myslím, dvacet.“

Slova se ujala Anna Michajlovna, která zřejmě zatoužila uplatnit své styky a znalost poměrů ve vysoké společnosti.

„Věc se má totiž tak,“ řekla významně, ale též polohlasem. „Pověst hraběte Kirilla Vladimíroviče je všeobecně známá. Už se ani nepamatuje, kolik má dětí, ale tenhle Pierre byl jeho miláček.“

„Jak byl starý hrabě ještě vloni statný,“ podotkla hraběnka. „Hezčího muže jsem v životě neviděla.“

„Teď se velice změnil,“ pravila Anna Michajlovna. „Tedy chtěla jsem říct,“ pokračovala, „že po jeho ženě je přímý dědic celého jmění kníže Vasilij, ale Pierra má jeho otec velmi rád, staral se o jeho výchovu a psal carovi..., takže nikdo neví, až umře (je to s ním tak špatné, že to čekají každou chvíli, a z Petrohradu přijel Lorrain), kdo dostane to obrovské jmění – Pierre, nebo kníže Vasilij. Čtyřicet tisíc duší a miliony. Jsem o tom

dobře informována, říkal mi to sám kníže Vasilij. A Kirill Vladimírovič je po matce mým strýcem z druhého kolena. Je Borisovým kmotrem,“ dodala, jako by této okolnosti nepřipisovala žádný zvláštní význam.

„Kníže Vasilij přijel včera do Moskvy. Kdosi mi říkal, že jde na revizi,“ řekla návštěvnice.

„Ano, ale, mezi námi,“ prohlásil kněžna, „je to jen záminka, přijel vlastně kvůli Kirillu Vladimíroviči, když se dověděl, že je to s ním tak zlé.“

„Ale stejně je to podařený kousek, ma chère,“ řekl hrabě, a když zjistil, že ho starší návštěvnice neposlouchá, obrátil se ke slečnám.

„Ten strážník musel vypadat, to si dovedu představit!“

A při představě, jak asi strážník mával rukama, rozesmál se opět zvuchým basovým smíchem, který lomcoval celým jeho tělem, smíchem lidí, kteří dobře jedí a zvláště hodně pijí. „A prosím vás, přijďte k nám na oběd,“ dodal.

VIII

Nastalo ticho. Hraběnka se dívala na návštěvnici s milým úsměvem, avšak nikterak netajila, že se rozhodně nebude hněvat, jestliže se teď zvedne a odjede. Její dcera si už upravovala šaty a tázavě pohlížela na matku, když náhle uslyšeli, jak ve vedlejších pokoji běží ke dveřím několik mužských i ženských nohou, jak někdo zachytil za židli, ta se s rachotem překotila a do salonu vběhla třináctiletá dívenka, zastavila se uprostřed místnosti a cosi schovávala pod krátkou tylovou sukýnkou. Bylo vidět, že se dostala až tak daleko proti své vůli, protože se nemohla zastavit v rozběhu. V téže chvíli se ve dveřích objevili student s límcem malinové barvy, gardový důstojník, patnáctiletá dívka a tlustý červenolící hošík v krátkém dětském kabátku.

Hrabě vyskočil, podřepil a roztáhl náruč kolem dívenky, aby jí zahradil cestu.

„Tady ji máme!“ zvolal se smíchem. „Kdo má dneska svátek? Ma chère holubička!“

„Všechno má svůj čas, má drahá,“ pravila hraběnka a ztvářila se přísně. „Ty ji stále rozmazluješ, Elie,“ poznamenala k muži.

„Dobrý den, má milá, blahopřeji vám k svátku,“ řekla návštěvnice. „Jaké rozkošné dítě!“ dodala, obracejíc se k matce.

Černooké nehezké, ale živé děvčátko s velkými ústy, s dětskými nahými ramínky, která vyklouzla ze živůtku při prudkém běhu, s černými kučery odhozenými dozadu, s tenoučkýma rukama a s malinkýma nožkami v krajkových kalhotkách a vykrojených střevíčkách bylo právě v tom roztomilém věku, kdy dívka není už dítětem a dítě není ještě dívkou. Vytrhla se otcí a skočila k matce, nevěnujíc pozornost její přísné poznámce, schovala uzardělou tvář do kraje její mantily a rozesmála se. Smála se ještě, když nesouvisle cosi vyprávěla o panence, kterou vytáhla zpod sukénky.

„Vidíte?... Panna... Mimi... No tak vidíte.“

A Nataša nemohla dál, jak se jí všechno zdálo směšné. Svalila se na matku a rozhlaholila se tak hlasitým a zvučným smíchem, že se všichni, dokonce i upjatá návštěvnice, mimoděk také rozesmáli.

„Tak už jdi, jdi si s tou svou šeredou!“ řekla matka naoko rozzlobená a odstrkovala dceru. „To je má mladší dcera,“ obrátila se k návštěvnici.

Nataša se na chvíli odtrhla od matčina krajkového šátku, pohlédla na ni zdola očima usazenými od smíchu a zase zabořila tvář do kraje.

Návštěvnice, donucená přihlížet tomuto rodinnému výjevu, usoudila, že je záhodno nějak se ho zúčastnit.

„Řekněte mi, má milá,“ zeptala se Nataši, „kdo to je, ta vaše Mimi? To bude asi vaše dcera?“

Nataše se nelíbil shovívavý tón, s jakým se návštěvnice nutila do dětského rozhovoru. Neodpověděla, jen se na ni mlčky vážně zadívala.

Mezitím se celá ta mladá generace – důstojník Boris, syn kněžny Anny Michajlovny, student Nikolaj, starší syn hraběte, patnáctiletá neteř hraběte Soňa a malý Petruša, nejmladší syn Rostovů – rozmístila po saloně a zřejmě se snažila udržet v me-

zích slušnosti bujně veselí, jímž v nich ještě hrála každá žilka. Bylo vidět, že tam, v zadních pokojích, odkud sem tak střemhlav přiběhli, vedli veselejší řeči, než byly městské klepy nebo hovory o počasí a o comtesse Apraksine. Chvílemi po sobě pokukovali a stěží zadržovali smích,

Dva mladíci, student a důstojník, přátelé od dětství, byli stejně staří a oba hezcí, ale nebyli si podobní. Boris byl vysoký blondýn pravidelných, jemných rysů v klidném a hezkém obličejí. Nikolaj byl menší kudrnatý chlapec s upřímnou tváří. Na horním rtu mu už vyráželo černé chmýří a v obličejí se mu zračila prudkost a vznětlivost. Když vešel do salonu, Nikolaj zrudl. Bylo zřejmé, že uvažuje, co by řekl, ale nic ho nenapadá. Naproti tomu Boris se okamžitě vzpamatoval a klidně, s humorem vyprávěl, že znal panenku Mimi ještě jako mladou dívku s nepoškozeným nosem, jak před jeho očima za pět let zestárla a jak jí praskla lebka po celé délce. Když to dovyprávěl, pohlédl na Natašu. Nataša se k němu otočila zády, podívala se na mladšího bratra, který zavřel oči a otrásal se tichým smíchem, a protože už nebyla s to déle se ovládat, vyskočila a běžela z pokoje tak rychle, jak jen ji hbité nožky nesly. Boris se nerozesmál.

„Vy jste, myslím, chtěla někam jet, maman? Potřebujete kočár?“ obrátil se s úsměvem k matce.

„Ach, ano, jdi a poruč, aby mi ho připravili,“ usmála se.

Boris vyšel pomalu ze dveří a šel za Natašou; tlustý chlapec se vztekle rozběhl za nimi, jako by měl zlost, že se mu zhatila zábava.

IX

Z mládeže – kromě slečny, jež tu byla na návštěvě, a hraběnčiny starší dcery (která byla o čtyři roky starší než její sestra a chovala se už jako dospělá) zůstali v saloně Nikolaj a neteř Soňa. Soňa byla miniaturní štíhlounká tmavovláska

s měkkým pohledem, zastíněným dlouhými řasami, s tlustým černým copem, dvakrát ovinutým kolem hlavy, a s nažloutlým odstínem pleti v obličeji a zejména na nahých hubených, ale půvabných a svalnatých pažích a na šíji. Plavností pohybů, ohebností a pružností drobných údů a trochu vychytralým, zdrženlivým chováním připomínala hezounké, ale ještě nevyvinuté koťátko, z něhož bude jednou překrásná kočička. Považovala patrně za zdvořilé projevit účast na rozhovoru úsměvem, ale její oči se proti její vůli dívaly zpod dlouhých hustých řas na bratrance, který odjížděl k armádě, s takovým dívčím zaujetím a zbožňováním, že její úsměv nemohl ani na okamžik nikoho oklamat. Bylo vidět, že se zde kočička usadila na chvíli jen proto, aby mohla tím pružněji vyskočit a pohrát si se svým cousin, jen co vyklouznou jako Boris s Natašou z tohoto salonu.

„Ano, ma chère,“ říkal starý hrabě návštěvnici a ukázal na svého Nikolaje. „Jeho přítel Boris byl jmenován důstojníkem a on se z přátelství nechce od něho odloučit. Nechal být univerzitu i mne, starého člověka; jde na vojnu, ma chère. A přitom už měl zajištěné místo v archivu, a vůbec. To je přátelství, co?“ dodal tázavě.

„Ale vždyť prý byla vyhlášena válka,“ poznamenala návštěvnice.

„To se říká už dávno,“ pravil hrabě. „Nějakou dobu se o tom bude ještě povídat a pak toho nechají. Ale to je přátelství, ma chère, co?“ opakoval. „Bude husarem.“

Návštěvnice nevěděla, co odpovědět, a pokývla hlavou.

„Vůbec ne z přátelství,“ zvolal Nikolaj, jako by se chtěl očistit z hanlivého nařčení, a zrudl. „Nedělám to z přátelství, cítím prostě náklonnost k vojenské službě.“

Ohlédl se na sestřenku a na slečnu návštěvnici; obě dvě se na něho dívaly s pochvalným úsměvem.

„Dnes je u nás na obědě Schubert, plukovník Pavlogradského husarského pluku. Byl tu na dovolené a teď ho vezme s sebou. Co dělat?“ řekl hrabě a pokrčil rameny, jako by mluvil žertem o této věci, která mu ve skutečnosti asi působila mnoho zármutku.

„Už jsem vám říkal, tatínku,“ řekl syn, „že jestli mě nechcete pustit, zůstanu tady. Ale vím, že se nehodím k ničemu jinému než k vojenské službě; nejsem diplomat ani úředník, nedovedu

skrývat, co cítím,“ říkal a s koketností hezkého mládí se stále ohlížel po Soně a slečně návštěvnici.

Kočka se do něho vpíjela očima a zdálo se, že se užuž pusť do hraní a ukáže celou svou kočičí povahu.

„Nono, však je dobře,“ uklidňoval ho starý hrabě. „Všichni se rozčilují... To všechno ten Bonaparte, popletl všem hlavu; všichni myslí jen na to, jak se z poručíka stal císařem. Nu což, dej bůh,“ dodal, aniž postřehl potměšilý úsměšek návštěvnice.

Dospělí se rozhovořili o Bonapartovi. Julie, dcera Karagínové, se obrátila k mladému Rostovovi.

„Škoda že jste nebyl ve čtvrtek u Archarovů. Bylo mi tam bez vás smutno,“ něžně se na něho usmála.

Polichocený mladý muž si s koketním chlapeckým úsměvem přisedl blíže k usměvavé Julii, dal se s ní do hovoru a vůbec přitom nepozoroval, že tento jeho bezděčný úsměv rozdírá nožem žárlivosti srdce rudnoucí a násilně se usmívající Soni. Mezi řečí se na ni ohlédl. Soňa se na něho podívala vášnivým, zlostným pohledem, a s námahou potlačujíc slzy, vstala a vyšla z pokoje se strojeným úsměvem na rtech. Všechno Nikolajovo radostné vzrušení bylo totam. Vyčkal první zámlky v rozhovoru a s rozladěnou tváří odešel hledat Soňu.

„Jak jsou ta tajemství všech mladých lidí šita bílými nitěmi!“ pravila Anna Michajlovna, ukazujíc hlavou na Nikolaje, vycházejícího z pokoje. „Bratranci a sestřenice – to je nebezpečný vztah!“ dodala ještě.

„Ano,“ řekla hraběnka, když zmizel sluneční paprsek, který pronikl do salonu s mladou generací, jako by odpovídala na otázku, kterou jí nikdo nepoložil, ale již se sama neustále zabývala. „Kolik to stálo zármutku a kolik starostí, aby se z nich člověk mohl radovat. Ale i teď nám působí vlastně víc strachu než radosti. Pořád aby se člověk jen bál, jen bál. A zvláště tenhle věk, kolik je v něm nebezpečí pro dívky i pro hochy!“

„Všechno záleží na výchově,“ podotkla návštěvnice.

„Ano, máte pravdu,“ pokračovala hraběnka. „Až dosud jsem, díky bohu, byla přítelkyní svých dětí a těším se jejich naprosté důvěře.“ Hraběnka se oddávala klamnému domnění mnohých rodičů, kteří si myslí, že jejich děti před nimi nemají tajemství. „Vím, že budu vždy první důvěrníci svých dcer a že Nikoluška, bude-li se chtít při své vznětlivé povaze trochu povyrazit (u ho-

chů to jinak nejde), přece jen nebude tropit takové kousky jako ti petrohradští páni.“

„Ano, výborné, výborné děti,“ potvrdil hrabě, který měl ve zvyku řešit všechny složité věci tím, že je prohlásil za výborné. „Jen si to představte, chce k husarům. Tak to chodí, ma chère, dělejte si, co chcete!“

„Jak miloučké stvoření je ta vaše mladší dcerka!“ řekla návštěvnice. Jako rtuť!“

„Ba, jako rtuť,“ přitakal hrabě. „Je po mně! A jaký má hlas! Třebaže je to moje dcera, musím říct, že z ní bude skvělá zpěvačka, druhá Salomoniová. Vzali jsme jí italského učitele.“

„Není to brzo? Říká se, že to hlasu škodí, když se tak brzy začne.“

„Ach ne, kdežpak brzy!“ namítl hrabě. „Vždyť naše matky se ve dvanácti třinácti letech už vdávaly!“

„Vždyť ona je už teď zamilovaná do Borise! Co byste tomu řekla?“ pravila hraběnka s mírným úsměvem a pohlédla na Borisovu matku. Pak pokračovala, jako by odpovídala na myšlenku, která jí zřejmě stále tanula na mysli. „Tak vidíte, kdybych ji držela přísně a zakazovala jí... bůh ví, co by dělali potají (hraběnka měla na mysli, že by se líbali), a takto znám každé její slovo. Sama ke mně vždycky večer přiběhne a všechno mi vypráví! Možná že ji rozmazluji, ale myslím, že je to tak opravdu lepší. Na starší dceru jsem byla přísná.“

„Ano, já jsem byla vychována docela jinak,“ poznamenala s úsměvem její starší dcera, hezká hraběnka Věra.

Avšak tento úsměv nedělal Věřinu tvář hezcí, jak tomu obvykle bývá; naopak, dodal jí nepřírozeného a tím nepříjemného výrazu. Starší Rostovová byla hezká, nebyla hloupá, výborně se učila, byla dobře vychována, měla příjemný hlas a to, co řekla, bylo správné a namístě; avšak přesto – zvláštní věc – všichni, návštěvnice i hraběnka, se na ni ohlédli s nepříjemným pocitem, jako by se divili, proč to řekla.

„U starších dětí se rodiče vždycky pokoušejí o bůhvíco a chtějí z nich udělat něco neobyčejného,“ pravila návštěvnice.

„Ba, nač to tajit, ma chère. Hraběnčička měla s Věrou velké plány,“ řekl hrabě. „Nu co. Dopadla přese všechno výborně,“ dodal a povzbudivě na Věru mrkl.

Návštěvnice vstaly a odjely se slibem, že přijedou na oběd.

„To jsou ale způsoby! Sedí, sedí, a ne se hnout!“ řekla hraběnka, když je doprovodila ke dveřím.

X

Nataša vyběhla ze salonu, ale neutíkala dál než do zimní zahrady. Tam se zastavila, naslouchala hovoru v saloně a čekala, až vyjde ven Boris. Začínala už ztrácet trpělivost, dupla nožkou a nabírala moldánky, že nešel hned za ní, když tu uslyšela odměřené – ani příliš pomalé, ani příliš rychlé – kroky mladého muže. Hbitě skočila mezi vysoké květináče a schovala se tam.

Boris se zastavil uprostřed místnosti, rozhlédl se, oprášil si z rukávu uniformy smítko, pak přistoupil k zrcadlu a začal si prohlížet svůj hezký obličej. Nataša tichounce vykukovala z úkrytu a čekala, co bude dělat. Boris chvíli postál a zamířil k východu. Nataša na něj chtěla zavolat, ale rozmyslela si to.

Ať mě hledá, řekla si v duchu. Sotva vyšel ze dveří, otevřely se druhé dveře a vešla Soňa, celá červená, uslzená, a zlostně co-si mumlala. Nataša potlačila první hnutí vyběhnout k ní a zůstala v úkrytu, jako by měla kouzelnou čepičku dělající člověka neviditelným, a vyhlížela, co se bude dít. Zakoušela zvláštní, nepoznanou rozkoš. Soňa něco šeptala a ohlížela se k salonu. Vešel Nikolaj.

„Soňo! Co je ti? Co tě to napadlo?“ rozběhl se k ní.

„Nic, nic mi není. Nechte mě být!“ Soňa vzlykla.

„Ne, já vím co.“

„Tak když víte, je dobře, a jděte si za ní!“

„So-o-ňo! Jen slovíčko! Jak můžeš tak trápit sebe i mne pro nějakou hloupost?“ řekl Nikolaj a vzal ji za ruku.

Nevyprostila ji a přestala plakat.

Nataša se dívala ze svého úkrytu planoucímá očima, nehýbala se a ani nedutala. Co se teď stane? uvažovala.

„Soňo, celý svět pro mne nic neznamená! Ty jediná jsi mi vším,“ říkal Nikolaj. „Dokážu ti to.“

„Nemám ráda, když takhle mluvíš.“

„Tak nebudu, jen už se nezlob, Soňo!“ Přivinul ji k sobě a políbil ji.

Ach, jak je to hezké! říkala si Nataša, a když Soňa s Nikolajem odešli z místnosti, šla za nimi a zavolala si Borise.

„Borisi, pojdte sem,“ šeptala s významným a potutelným pohledem. „Musím vám něco říct. Sem, sem,“ volala a vedla ho na místo mezi květináči, kde byla předtím schovaná. Boris šel s úsměvem za ní.

„Co to má být, to něco?“ zeptal se.

Upadla do rozpaků, rozhlédla se kolem sebe, pak spatřila svou panenku, pohozenou na květináči, a vzala ji do ruky.

„Polibte tu panenku,“ vyzvala ho.

Boris se pozorně, laskavě díval do její vzrušené tváře a neodpovídal.

„Nechcete? Tak pojdte sem,“ zašla dále mezi květiny a odhodila pannu. „Blíž, blíže!“ šeptala. Uchopila důstojníka za lemy rukávů a její zardělá tvář měla slavnostní a zároveň ustrašený výraz.

„A mě byste nechtěl políbit?“ zašeptala sotva slyšitelně a dívala se na něho zdola s úsměvem, ač rozrušením div neplakala.

Boris zčervenál.

„Děláte si legraci?“ zamumlal, sklonil se nad ní a zrudl ještě víc, ale nemohl se k ničemu odhodlat.

Najednou vyskočila na dřevěnou káď, takže byla vyšší než on, objala ho, až se její nahé tenké ručky spojily nad jeho šíjí, jediným pohybem hlavy odhodila vlasy dozadu a políbila ho rovnou na rty.

Pak proklouzla mezi květináči na druhou stranu a zůstala stát se sklopenou hlavou.

„Natašo,“ řekl Boris, „vy víte, že vás mám rád, ale...“

„Jste do mne zamilovaný?“ přerušila ho Nataša.

„Ano, jsem do vás zamilovaný, ale prosím vás, nebudeme dělat to, co teď... Ještě čtyři roky... Pak požádám o vaši ruku.“

Nataša přemýšlela.

„Třináct, čtrnáct, patnáct, šestnáct,“ odpočítávala na tenounkých prstících. „Dobrá! Tak domluveno?“

A její vzrušenou tvář ozářil radostný a spokojený úsměv.

„Domluveno!“ řekl Boris.

„Navždy?“ zeptala se dívka. „Nadosmrti?“

A zavěsila se do něj a klidně, se šťastnou tváří s ním kráčela do obývacího pokoje.

XI

Hraběnka byla návštěvami tak unavená, že už nechtěla nikoho přijmout, a vrátný dostal rozkaz pouze vyřizovat všem, kdo ještě přijedou s gratulacemi, aby určitě přišli na oběd. Hraběnka měla chuť důvěrně si popovídat se svou přítelkyní z mládí, kněžnou Annou Michajlovnou, kterou od jejího příjezdu z Petrohradu ještě ani pořádně neviděla. Anna Michajlovna s příjemným výrazem na plačtivé tváři přisedla blíž k jejímu křeslu.

„K tobě budu docela upřímná,“ pravila jí. „Zbylo nás už málo ze starých přátel! A proto si tvého přátelství tak vážím.“

Anna Michajlovna pohlédla na Věru a zarazila se. Hraběnka stiskla přítelkyni ruku.

„Věro,“ řekla starší dceři, kterou patrně neměla moc ráda. „Jak to, že nemáte trochu taktu? Cožpak necítíš, že jsi tu přebýtečná? Jdi si za sestrami nebo...“

Hezká Věra se povýšeně usmála a bylo vidět, že se naprosto necítí uražena.

„Kdybyste mi to byla řekla už dříve, maminko, byla bych ihned odešla,“ pravila a šla do svého pokoje.

Ale když procházela hudebním pokojem, všimla si, že tam před dvěma okny symetricky sedí dva páry. Zastavila se a po-hrdlivě se usmála. Soňa seděla téměř těsně vedle Nikolaje, který jí přepisoval své první verše. Boris s Natašou seděli u druhého okna a zmlkli, když Věra vešla.

Obě dívky se na ni dívaly s provinilými, šťastnými tvářemi.

Dívat se na ty zamilované dívky bylo veselé i dojemné zároven, ale na Věru ten pohled příjemně nepůsobil.

„Kolikrát jsem vás žádala,“ řekla, „abyste mi nebrali mé věci, máte svůj pokoj.“ A vzala Nikolajovi kalamář.

„Hned, hned,“ řekl a namočil si pero.

„Vy nic neumíte udělat v pravý čas,“ pokračovala Věra. „Přiběhli jste do salonu, že se všichni za vás styděli.“

Přesto, nebo právě proto, že to, co řekla, bylo naprosto oprávněné, nikdo jí neodpovídal a všichni čtyři se jen dorozumívali pohledy mezi sebou. Věra otálela v pokoji s kalamářem v ruce.

„A jakápak tajemství může mít ve vašem věku Nataša s Borisem nebo vy dva – leda nějaké hlouposti!“

„Co je ti do toho, Věro,“ ohrazovala se Nataša tenoučkým hláskem.

Bylo zřejmé, že je toho dne ke všem ještě hodnější a laskavější než obvykle.

„Je to tak hloupé,“ řekla Věra, „že se za vás stydím. Jakápak můžete mít tajemství...?“

„Každý má své tajemství. My necháváme tebe a Berga na pokoji,“ rozhorlila se Nataša.

„Asi proto,“ řekla Věra, „že nedělám nic špatného. Ale na tebe to řeknu mamince, jak se chováš k Borisovi...“

„Natálie Iljinišna se ke mně chová velmi pěkně,“ pravil Boris. „Nemohu si stěžovat,“ dodal,

„Nechte toho, Borisi, vy jste takový diplomat (slovo diplomat bylo u dětí velmi oblíbeno a mělo v jejich ústech svůj zvláštní význam), že je to až protivné,“ přerušila ho Nataša uraženým, chvějícím se hlasem. „Proč na mě dotírá? Ty to nikdy nepochopíš, protože jsi nikdy nikoho neměla ráda,“ obrátila se k Věře. „Ty nemáš srdce, ty jsi taková madame de Genlis (tuto přezdívku, která byla považována za velmi hanlivou, dal Věře Nikolaj) a máš největší radost, když můžeš dělat jiným nepříjemnosti. Koketuj si s Bergem, jak je ti libo,“ vychrlila ze sebe rychle.

„Já bych rozhodně neběhala za mladými muži před hosty...“

„Tak jsi dosáhla svého,“ vmísil se do toho Nikolaj, „každému jsi řekla něco nepříjemného a všem jsi zkazila náladu. Pojďte do dětského pokoje.“

Všichni čtyři se zvedli jako vyplašené hejno ptáků a vyšli z pokoje.

„To vy jste mi říkali nepříjemnosti, ne já,“ bránila se Věra.

„Madame de Genlis! Madame de Genlis!“ bylo slyšet rozesmáté hlasy za dveřmi.

Hezká Věra, jež působila na všechny takovým nepříjemným dojmem a všechny tak popuzovala, se usmála, očividně nijak nedotčena tím, co jí řekli, přistoupila k zrcadlu a poopravila si stuhu a účes. A když se dívala na svůj hezký obličej, uklidnila se a stala se pokud možno ještě chladnější.

V saloně pokračovaly dámy v rozmluvě.

„Ach chère,“ pravila hraběnka, „ani v mém životě není všechno růžové. Nemohu nevidět, že při způsobu života, jaký vedeme, nám naše jmění nadlouho nevystačí. A tím vším je vinen ten klub a mužova dobrota. A když jsme na vesnici, myslíš si, že odpočíváme? Divadla, hony a bůhvíco ještě. Ale co bych mluvila o sobě! Vypravuj, jaks to tak všechno zařídila? Často se ti obdivuji, Annette, jak ve svých letech jezdíš sama v kočáře do Moskvy, do Petrohradu, ke všem ministrům, k celé šlechtě, a se všemi si dovedeš poradit, obdivuji se ti! Jaks to tedy zařídila? Já bych nic takového nedokázala.“

„Ach moje milá,“ odpověděla kněžna Anna Michajlovna, „Nedej bůh, abys poznala, jak je to těžké, zůstat tady jako vdova bez podpory a se synem, kterého zbožňuješ nade vše. Všemmu se člověk naučí,“ pokračovala s jistou hrdostí. „Můj proces mi dal školu. Když se potřebuji setkat s některým z těch es, napíšu lísteček ‚kněžna ta a ta by ráda mluvila s tím a tím‘ – a jedu. Sama, v drožce, třeba dvakrát, třeba třikrát, třeba čtyřikrát – tolikrát, dokud nedosáhnu toho, co potřebuji. Co si o mně myslí, to je mi jedno.“

„Nu a co, u koho jsi byla kvůli Boriskovi?“ zeptala se hraběnka. „Vždyť ten tvůj je už gardovým důstojníkem a Nikoluška půjde jako kadet. Nemáme, kdo by za něj intervenoval. U koho jsi byla?“

„U knížete Vasilije. Byl velmi milý. Hned mi vyhověl a upozornil na něho cara,“ říkala kněžna Anna Michajlovna nadšeně; už docela zapomněla na ponížení, které musela podstoupit, aby dosáhla svého cíle.

„Zestárnul hodně kníže Vasilij?“ zeptala se hraběnka. „Nevíděla jsem ho už od našich divadelních představení u Rumjancevů. Asi už na mne zapomněl. Dvořil se mi,“ vzpomínala s úsměvem.

„Je stále stejný,“ pravila Anna Michajlovna, „roztomilý, jen se zdvořilostmi rozplývá. Nijak se mu nezatočila hlava z vysokého postavení. „Je mi líto, že toho pro vás mohu udělat jen tak málo, milá kněžno,“ řekl mi, „jen poroučejte.“ Opravdu, je to skvělý člověk a výborný příbuzný. Ty přece víš, Nathalie, jak miluji svého syna. Nevím, co bych neudělala pro jeho štěstí. Ale mé jmění je v takovém stavu,“ pokračovala smutně tišším hlasem, „v takovém stavu, že jsem teď v hrozné situaci. Můj nešťastný proces pohlcuje všechno, co mám, a k ničemu nevede. Představ si, že nemám doslova ani groš a nevím, zač opatřím Borisovi novou uniformu.“ Vytáhla kapesník a rozplakala se.

„Potřebuji pět set rublů a mám pětadvacet. Jsem v takové situaci... Jedinou mou nadějí je hrabě Kirill Vladimírovič Bezuchov. Jestliže ten nebude chtít pomoci svému kmotřenci – vždyť on je Borjovým kmotrem – a nedá-li mu připsat nějaký důchod, bude všechna má námaha marná: nebudu mít zač koupit Borisovi uniformu.“

Hraběnka uronila několik slz a mlčky o něčem uvažovala.

„Často mě napadá... možná že je to hřích,“ pokračovala kněžna, „často mě ale napadá, že hrabě Kirill Vladimírovič Bezuchov žije sám... tak obrovské jmění... a jakou cenu má pro něj život? Je mu jen břemenem, zatímco Boris teprve začíná žít.“

„Jistě Borisovi něco odkáže,“ ujistila ji hraběnka.

„Bůh ví, chère amie! Ti boháči a velmožové jsou takoví sobci. Ale já k němu přesto teď s Borisem pojedu a řeknu mu přímo, oč jde. Ať si o mně myslí, co chtějí, mně na tom opravdu nezáleží, jen když to rozhodne o osudu mého syna.“ Kněžna vstala. „Teď jsou dvě hodiny, vy obědváte ve čtyři. Stačím tam zajet.“

A jako stále zaměstnaná petrohradská dáma, která umí hospodařit s časem, poslala pro syna a vyšla s ním do předsíně.

„Sbohem, má drahá,“ řekla hraběnce, která ji doprovázela ke dveřím, „a přej mi štěstí,“ dodala šepem, aby syn neslyšel.

„Jedete k hraběti Kirillu Vladimíroviči, ma chère?“ ozval se hrabě z jídelny a spěchal do předsíně. „Je-li mu lépe, pozvěte Pierra k nám na oběd. Chodíval k nám, tančil s dětmi. Rozhodně ho pozvěte, ma chère. Uvidíme, jak se dnes Taras vyznamená. Říká, že takový oběd, jaký budeme mít dnes my, se nepodával ani u hraběte Orlova.“

XII

Mon cher Boris,“ řekla Anna Michajlovna synovi, když kočár hraběnky Rostovové, v němž seděli, projel ulicí vystlanou slámou a zahrnul do prostorného dvora hraběte Kirilla Vladimíroviče Bezuchova. „Mon cher Boris,“ vyprostila ruku zpod staré peleríny a položila ji nesměle a laskavě na ruku synovu, „udělej mi tu radost a buď k němu pozorný. Hrabě Kirill Vladimírovič je koneckonců tvůj kmotr a závisí na něm tvůj budoucí osud. Pamatuj na to, mon cher, a buď milý, ty to dovedeš.“

„Kdybych věděl, že z toho vzejde něco jiného než jen ponížení...,“ odpověděl jí syn chladně. „Ale slíbil jsem vám to a udělám to kvůli vám.“

Přestože u vchodu stál kočár, vrátný si prohlédl matku se synem (kteří se nedali ohlásit a vešli přímo do zasklené předsíně s řadami soch ve výklencích po obou stranách), významně se podíval na staříčkou pelerínu, zeptal se, s kým si přejí mluvit, zda s kněžnami, nebo s hrabětem, a když se dozvěděl, že s hrabětem, oznámil jim, že Jeho Jasnost se nyní cítí hůře a nikoho nepřijímá.

„Můžeme jet zpátky,“ řekl syn francouzsky.

„Mon ami,“ zvolala matka úpěnlivě a znovu se dotkla jeho ruky, jako by ho ten dotek mohl uklidnit nebo povzbudit.

Boris mlčel a tázavě na ni hleděl, nesundávaje plášť.

„Příteličku,“ oslovila Anna Michajlovna vrátného sametovým hláskem, „vím, že hrabě Kirill Vladimírovič je velmi nemocen... proto jsem také přijela... jsem příbuzná... Nebudu ho obtěžovat, příteli... Chtěla bych jen mluvit s knížetem Vasilijem Sergejevičem – je přece zde. Ohlas mě, prosím.“

Vrátný nevrle trhl šňůrou vedoucí nahoru a odvrátil se.

„Kněžna Drubecká ke knížeti Vasiliji Sergejeviči,“ křikl na sluhu v punčochách, střevících a fraku, který seběhl seshora a vykukoval v ohbí schodiště.

Matka ladně rozprostřela záhyby svých hedvábných přebar-

vovaných šatů, prohlédla se od hlavy až k patě ve vysokém benátském zrcadle na stěně a svižně vykročila ve svých sešlapaných střevících vzhůru po koberci schodiště.

„Mon cher, slíbil jste mi,“ připomněla opět synovi a povzbudivě se dotkla jeho ruky.

Syn sklopil oči a šel klidně za ní.

Vešli do sálu, z něhož jedny dveře vedly do pokojů vyhrazených knížeti Vasiliji.

Právě když stanuli uprostřed místnosti a chystali se zeptat na další cestu starého lokaje, který přiběhl při jejich příchodu, pohnula se u jedněch dveří bronzová klika a kníže Vasilij, oblečený po domácku, v krátkém sametovém kabátku, s jediným vyznamenáním, vyprovázel hezkého černovlasého muže. Tento muž byl proslulý petrohradský lékař Lorrain.

„Je to tedy jisté?“ zeptal se kníže.

„Mon prince, errare humanum est, mais...“¹⁾ odpovídal lékař, ráčkuje a pronášeje latinská slova s francouzskou výslovností.

„C'est bien, c'est bien...“

Kníže Vasilij spatřil Annu Michajlovnu a jejího syna, s úklonou propustil lékaře a mlčky, tázavě k nim přistoupil. Boris si všiml, že se v matčiných očích náhle objevil hluboký zármutek, a pousmál se.

„Za jakých smutných okolností se to setkáváme, kníže... Jak se vede našemu drahému nemocnému?“ řekla, jako by nepozorovala, jak chladný, urážlivý je pohled, který se na ni upírá.

Kníže Vasilij se na ni zadíval tázavě, skoro nechápavě a potom obrátil týž pohled na Borise. Boris se zdvořile uklonil. Kníže Vasilij poklonu neopětoval a obrátil se zase k Anně Michajlovně. Na její otázku odpověděl němým zavrtěním hlavy a stažením úst na znamení, že není naděje.

„Není možná!“ zvolala Anna Michajlovna. „Ach, to je hrozné! Strašlivé pomyšlení... To je můj syn,“ dodala a ukázala na Borise. „Chtěl vám osobně poděkovat.“

Boris se ještě jednou uctivě uklonil.

„Věřte, kníže, že srdce matky nikdy nezapomene na to, co jste pro nás udělal.“

¹⁾ Milý kníže, mýliti se je lidské, ale...

„Jsem rád, že jsem vám mohl způsobit radost, milá Anno Michajlovno,“ pravil kníže Vasilij, upravuje si krajkové jabot, a v pohybech i hlase projevil zde, v Moskvě, vůči své chráněnce Anně Michajlovně mnohem více vznešené důstojnosti, než jí dal znát v Petrohradě na večírku u Annetty Šererové.

„Snažte se dobře sloužit a držet se jak se patří,“ řekl přísně Borisovi. „Jsem rád... Jste tu na dovolené?“ pronesl úsečně svým lhostejným hlasem.

„Čekám na rozkaz, Vaše Jasnosti, na nové přidělení,“ odpověděl Boris a ani v nejmenším nedal najevo, že by se ho byl dotkl jeho příkrý tón, ani se nepokoušel zapříst rozhovor; mluvil tak klidně a uctivě, že se na něho kníže pozorně zahleděl.

„Bydlíte s maminkou?“

„Bydlím u hraběnky Rostovové,“ řekl Boris a opět dodal: „Vaše Jasnosti.“

„To je ten Ilja Rostov, co se oženil s Natálií Šinšinovou,“ vysvětlovala Anna Michajlovna.

„Vím, vím,“ řekl kníže Vasilij svým monotónním hlasem. „Nikdy jsem nemohl pochopit, jak se Natálie mohla rozhodnout pro toho nevycválaného medvěda. Je to úplně hloupé a směšné stvoření. A říká se, že prý hraje.“

„Ale je to velmi hodný člověk, kníže,“ poznamenala Anna Michajlovna a tklivě se usmála, jako by si byla vědoma, že si hrabě Rostov toto mínění zaslouhuje, ale přesto prosila o soucit pro toho ubohého staříka.

„Co říkají lékaři?“ zeptala se po chvíli a na její plačtivé tváři se znovu objevil hluboký žal.

„Málo naděje,“ řekl kníže.

„A já bych tak ráda ještě jednou poděkovala strýčkovi za všechno, co prokázal mně i Borjovi. Je jeho kmotřencem,“ vysvětlovala takovým tónem, jako by tato zpráva musela knížeti Vasiliji způsobit obrovskou radost.

Kníže Vasilij se zamyslel a zamračil. Anna Michajlovna vy cítila, že se jí bojí jako možné sokyně, pokud jde o závěť hraběte Bezuchova. Pospíšila si, aby ho uklidnila.

„Kdyby nebylo mé upřímné lásky a oddanosti k strýčkovi,“ vyslovila to slovo s naprostou jistotou a nenuceně, „znám jeho ušlechtilou a přímou povahu... ale vždyť jsou u něho jen kněžny... Jsou ještě mladé...“ Naklonila hlavu dopředu a dodala

šeptem: „Vykonal svou poslední povinnost, kníže? Poslední chvíle jsou tak drahocenné! Vždyť horší už to nemůže být; je nevyhnutelné ho připravit, je-li to s ním tak zlé. My ženy, kníže,“ jemně se usmála, „vždy víme, jak tyto věci říkat. Musím s ním mluvit. Ať je to pro mne sebetěžší, jsem už zvyklá trpět.“

Kníže patrně pochopil; a pochopil také – jako na večírku u Annetty Šererové – že Anny Michajlovny se jen tak snadno nezbaví.

„Jen aby mu to nepřitížilo, chère Anna Michajlovna,“ pravil. „Odložme to do večera, lékaři čekají krizi.“

„V takových chvílích není možno čekat, kníže. Pomyslete na to, že jde o spásu jeho duše... Ach, jak hrozné jsou povinnosti křesťana...“

Otevřely se dveře z vnitřních pokojů a vešla jedna z kněžen, neteří hraběte, s chladnou a ponurou tváří a s trupem v poměru k nohám neúměrně dlouhým.

Kníže Vasilij ji oslovil.

„Tak jak mu je?“

„Stále totéž. Co chcete, tento hluk...,“ řekla kněžna a podívala se na Annu Michajlovnu, jako by ji neznala.

„Ach, má drahá, já jsem vás nepoznala,“ pravila Anna Michajlovna se šťastným úsměvem a bystře přicupitala k neteří hraběte. „Právě jsem přijela a jsem vám k službám, abych vám pomohla opatrovat strýčka. Dovedu si představit, co jste vytrpěla,“ dodala a s účastí obrátila oči ke stropu.

Kněžna neodpověděla, dokonce se ani neusmála, a zase odešla. Anna Michajlovna si stáhla rukavičky, usadila se v křesle jako ve vybojované pozici a vybídla knížete Vasilije, aby usedl vedle ní.

„Borisi!“ usmála se na syna. „Půjdu k hraběti, k strýčkovi, a ty zatím zajdi za Pierrem a nezapomeň mu vyřídit pozvání od Rostovových. Zvou ho na oběd. Myslím, že asi nepojede?“ otázala se knížete.

„Naopak,“ řekl kníže, na němž bylo vidět, že ztratil náladu. „Byl bych velmi rád, kdybyste mě zbavili toho mladíka... Nehne se odsud. Hrabě se po něm ani jednou nezeptal.“

Pokrčil rameny. Sloužící dovedl mladého muže dolů a potom nahoru po jiném schodišti k Petru Kirilloviči.

XIII

Dřív než si Pierre stačil v Petrohradě vybrat kariéru, byl skutečně vypovězen do Moskvy pro výtržnost. Historka, o které se mluvilo u hraběte Rostova, byla pravdivá. Pierre byl vskutku při tom, když strážníka přivazovali k medvědovi. Přijel před několika dny a ubytoval se jako obyčejně v otcově domě. Třebaže předpokládal, že celá historka je už v Moskvě známá a že dámy, které jeho otce obklopovaly a jemu samému nepřály nic dobrého, využijí tohoto případu, aby popudily hraběte, přece jen šel hned po příjezdu do otcových pokojů. Když vešel do salonu, kde obvykle kněžny sedávaly, pozdravil dámy, sedící nad vyšívacími rámy kolem knihy, z níž jedna z nich nahlas předčítala. Byly tři. Nejstarší, úzkostlivě čistotná přísná dívka s dlouhým trupem, táž, s kterou mluvila Anna Michajlovna, četla; mladší sestry, obě růžolící a hezounké, lišící se od sebe jen tím, že jedna z nich měla nad horním rtem mateřské znaménko, které jí ještě přidávalo na kráse, vyšívaly na rámech. Uvítaly Pierra, jako by se objevil nebožtík nebo malomocný. Nejstarší kněžna přerušila čtení a beze slova na něho zírala vyděšenýma očima; její mladší sestra, ta bez znaménka, se zatvářila právě tak; nejmladší, se znaménkem, veselý smíšek, se sklonila nad rám, aby zakryla úsměv, který v ní vyvolávala scéna, od níž si zřejmě slibovala dobrou zábavu. Protáhla dolů nit, sehnula se, jako by zkoumala vzor, a stěží zadržovala smích.

„Dobrý den, sestřenko,“ řekl Pierre. „Vy mě nepoznáváte?“

„Až příliš dobře vás poznávám, až příliš dobře.“

„Jak se daří hraběti? Mohu ho vidět?“ zeptal se Pierre jako vždy bez okolků, ale také bez rozpaků.

„Hrabě trpí tělesně i duševně a vy jste se myslím přičinil o to, aby mu duševního strádání přibylo.“

„Mohu vidět hraběte?“ opakoval Pierre.

„Hm... Chcete-li ho zabít, docela zabít, pak ho můžete vidět.“

Olgo, jdi se podívat, jestli už připravili bouillon pro strýčka, už bude čas," dodala a dala tím Pierrovi najevo, že jsou zaměstnaní, zaměstnaní péčí o jeho otce, zatímco on se zřejmě zaměstnává jen tím, že ho rozčiluje.

Olga odešla. Pierre chvíli postál, pak se podíval na sestry, uklonil se jim a řekl:

„Půjdu do svého pokoje. Zavolejte mě, jak to bude možné.“

Vyšel z pokoje a za ním se nesl jasný, ale tichý smích sestry se znamenkem.

Nazítří přijel kníže Vasilij a ubytoval se v domě hraběte. Zavolal si k sobě Pierra a řekl mu:

„Můj milý, budete-li se tu chovat jako v Petrohradě, dopadne to s vámi velice špatně; to je všechno, co vám mohu říci. Hrabě je velmi, velmi nemocen: vůbec byste k němu neměl chodit.“

Od té doby nechávali Pierra na pokoji a on trávil celý den sám nahoře ve své komnatě.

Ve chvíli, kdy za ním přišel Boris, chodil Pierre po pokoji, zastavoval se v koutech proti stěně s hrozivými gesty, jako by probodával kordem neviditelného nepřítele, výhružně na něj pohlížel přes okraj brýlí a pak znovu pokračoval v procházce, huhlal nesrozumitelná slova, krčil rameny a rozhazoval rukama.

„S Anglií je konec," pronesl zachmuřeně a zamířil na kohosi prstem, „pan Pitt se jako zrádce národa a lidských práv odsuzuje k...“ Představoval si v tu chvíli, že je Napoleon, a spolu se svým hrdinou už uskutečnil nebezpečnou přepravu přes calaiskou úžinu a dobyl Londýna, ale rozsudek nad Pittem nestačil dokončit, protože do jeho pokoje vešel mladý urostlý a hezký důstojník. Pierre se zastavil. Viděl Borise naposledy jako čtrnáctiletého chlapce a vůbec se na něho nepamatoval; avšak přesto ho svým temperamentním a srdečným způsobem uchopil za ruku a přátelsky se na něho usmál.

„Pamatujete se na mne?" zeptal se Boris klidně, s příjemným úsměvem. „Přijel jsem s maminkou za hrabětem, ale on, zdá se, není docela zdrav.“

„Ano, zdá se, že je nemocen. Stále ho někdo obtěžuje," odpověděl Pierre a snažil se rozpomenout, kdo je ten mladý muž.

Boris cítil, že ho Pierre nepoznává, ale nepovažoval za nutné představit se a díval se mu přímo do očí bez nejmenších rozpaků.

„Hrabě Rostov vás prosí, abyste k němu přišel na oběd,“ řekl po dosti dlouhém mlčení, jež bylo Pierrovi trapné.

„Aha, hrabě Rostov!“ radostně se toho chytil Pierre. „Tak vy jste jeho syn, Ilja? A já jsem vás v prvním okamžiku nepoznal. Pamatujete se, jak jsme jeli s madame Jacquotovou na Vrabčí hory... to už je dávno.“

„Mýlíte se,“ řekl pomalu Boris se smělým a trochu posměšným úsměvem. „Já jsem Boris, syn kněžny Anny Michajlovny Drubecké. Rostov otec se jmenuje Ilja, ale jeho syn Nikolaj. A madame Jacquotovou jsem neznal.“

Pierre se ohnal oběma rukama a zavrtěl hlavou, jako by na něj útočilo hejno komárů nebo roj včel.

„No tohle! Všechno jsem popletl. V Moskvě je tolik příbuzných! Vy jste Boris... ano. Tak jsme se domluvili. Co soudíte o buloňské výpravě? Přepraví-li se Napoleon přes Kanál, bude Angličanům horko, což? Myslím si, že výprava je docela možná. Jen aby Villeneuve nepropásl vhodnou chvílí!“

Boris neměl o buloňské výpravě ani potuchy, nečetl noviny a o Villeneuvovi slyšel poprvé.

„Nás tady v Moskvě víc zaměstnávají obědy a klepy než politika,“ řekl svým klidným, posměšným tónem. „Nevím o tom nic a nic si nemyslím. Moskva se zabývá ponejvíce klepy,“ opakoval. „Teď se například mluví o vás a o hraběti.“

Pierre se usmál svým dobráckým úsměvem, jako by se bál, aby jeho společník neřekl něco, co by ho potom mrzelo. Ale Boris mluvil rozvážně, jasně a suše a díval se při tom Pierrovi přímo do očí.

„V Moskvě už lidé nemají co dělat, a tak klepaří,“ pokračoval. „Všichni se starají jen o to, komu odkáže hrabě svůj majetek, ačkoli nás možná všechny přežije. Z duše bych mu to přál...“

„Víte, to je všechno těžké,“ zarazil ho Pierre, „velmi těžké...“ Stále se bál, že se ten důstojník zaplete do rozhovoru, který mu pak samému nebude milý.

„Vám se jistě zdá,“ řekl Boris a lehce se začervenál, avšak nezměnil ani tón hlasu, ani postoj, „vám se jistě zdá, že všichni mají starost jen o to, aby od tak velkého boháče něco dostali.“

Vždyť to tak skutečně je, pomyslel si Pierre.

„A já vám právě chci říct, abychom se vyhnuli nedorozumě-

ní, že se velmi mylíte, řadíte-li mne a mou matku mezi tyto lidi. Jsme velmi chudí, ale – říkám to alespoň za sebe – právě proto, že je váš otec bohatý, nepovažuji se za jeho příbuzného a ani já, ani matka ho nikdy nebudeme o nic prosit a nic od něho nepřijmeme.“

Pierre ho dlouho nemohl pochopit, ale když porozuměl, vyskočil z pohovky, chytil s typickou prudkostí a neohrabaností Borise za ruku, zrudl ještě víc než on a začal mluvit se střídavými pocity studu a zlosti:

„To je nápad! Cožpak já... kdo by si mohl pomyslit... Já přece vím...“

Ale Boris ho znovu přerušil:

„Jsem rád, že jsem to všechno řekl. Možná že je vám to nepříjemné, promiňte mi to,“ uklidňoval Pierra, místo aby se sám od něho dal uklidňovat, „ale doufám, že jsem vás neurazil. Mám ve zvyku říkat všechno přímo... Co mám vyřídit? Přijedete k Rostovovům na oběd?“

Když se takto zbavil tíživé povinnosti a dostal se z trapné situace tím, že do ní uvedl jiného, stal se Boris opět dokonale příjemným.

„Víte,“ řekl Pierre už klidněji, „vy jste zvláštní člověk. To, co jste mi řekl, je docela správné, docela správné. Samozřejmě, vy mě neznáte. Už dávno jsme se neviděli... naposledy jako děti... Můžete si o mně myslet, že... Chápu vás, úplně vás chápu. Já bych to neudělal, nenašel bych tu odvahu, ale je to krásné. Jsem opravdu rád, že jsem se s vámi seznámil. To je zvláštní,“ dodal po chvíli mlčení s úsměvem, „co jste si o mně myslel.“ Zasmál se. „Tak co? Seznámíme se lépe. Prosím vás o to.“ Stiskl Borisovi ruku. „Představte si, že jsem u hraběte ani jednou nebyl. Nezavolal mě... Mně je ho líto jako člověka... Ale co se dá dělat?“

„Vy se domníváte, že se Napoleonovi podaří přepravit armádu?“ usmál se Boris.

Pierre pochopil, že Boris chce změnit předmět rozhovoru, dal mu za pravdu a začal rozbírat výhody a nevýhody buloňské výpravy.

Přišel lokaj pro Borise, že kněžna odjíždí. Pierre slíbil, že přijde na oběd, aby se s Borisem lépe seznámil, a dívaje se mu laskavě přes brýle do očí, pevně mu stiskl ruku... Ještě dlou-

ho po Borisově odchodu přecházel po pokoji, ale neprobodával už kordem neviditelného nepřítele, nýbrž se jen usmíval při vzpomínce na toho milého, chytrého a nesmlouvavého mladého muže.

Jak tomu bývá, když je člověk mladý, a zejména když je osamělý, pocítil k tomu mladíkovi bezdůvodnou něhu a slíbil si, že se s ním určitě spřátelí.

Kníže Vasilij šel kněžnu vyprovodit. Kněžna si držela u očí šátek a celá tonula v slzách.

„To je hrozné, hrozné!“ opakovala. „Ale nechtě mě to stojí cokoli, splním svou povinnost. Přijedu sem na noc. Nemůžeme ho takto nechat. Každá minuta je drahá. Nechápu, proč kněžny ještě otálejí. Snad mi Bůh pomůže najít prostředek, jak ho přivést... Sbohem, kníže, Bůh vám pomáhěj...“

„Sbohem, má milá,“ odpověděl kníže Vasilij a otočil se k ní zády. „Ach, je v hrozném stavu,“ řekla matka synovi, když se opět usadili v kočáře. „Skoro nikoho nepoznává.“

„Nechápu, maminko, jaký je jeho poměr k Pierrovi?“ zeptal se syn.

„To všechno ukáže závěť, můj milý. Na ní závisí i náš osud...“

„Ale proč si myslíte, že nám něco odkáže?“

„Ach můj drahý! Je tak bohatý a my jsme tak chudí!“

„To ještě není žádný důvod, maminko.“

„Ach můj bože, můj bože! Jak špatně vypadá!“ hořekovala matka.

XIV

Když Anna Michajlovna odjela se synem k hraběti Kirillu Vladimíroviči Bezuchovovi, seděla hraběnka Rostovová dlouho sama a tiskla si k očím šátek. Konečně zazvonila.

„Co je s vámi, milá,“ řekla zlostně služce, která na sebe nechala čekat několik minut. „Nechce se vám snad u nás sloužit? Najdu vám tedy jiné místo.“

Rozrušena bolestí a ponižující chudobou své přítelkyně, měla hraběnka špatnou náladu, a to se u ní pokaždé projevovalo tím, že říkala komorné „milá“ a vykala jí.

„Ráčeji odpustit,“ řekla komorná.

„Požádejte hraběte, aby za mnou přišel.“

Hrabě se přikolébal za ženou jako vždy s výrazem poněkud provinilým.

„Ach hraběnčíčko, kdybys věděla, má drahá, jaké budeme mít sauté au madère z jeřábků! Ochutnal jsem to; těch tisíc rublů jsem nedal za Taraska nadarmo. Stojí za to.“

Sedl si vedle ženy, opřel junácky lokty o kolena a prohrabával se v šedých vlasech.

„Co poručíte, hraběnčíčko?“

„Příteli, potřebuji... čím ses to tady umazal?“ ukázala mu na vestu. „To je asi to sauté,“ usmála se. „Potřebuji peníze, hrabě.“ Obličej jí posmutněl.

„Ach, hraběnčíčko!“ Hrabě začal obracet kapsy a hledal toboleku.

„Potřebuji hodně, hrabě, potřebuji pět set rublů.“ Vytáhla batistový kapesník a vytírala jím skvrnu na vestě.

„Hned, hned! Hej, kde jste kdo?“ vykřikl hlasem, jakým volají jen lidé, kteří jsou přesvědčeni, že každý, na koho zavolají, všeho nechá a hned přiběhne. „Pošlete mi sem Mítěnku!“

Mítěnka, šlechtický synek, jenž byl vychován u hraběte a nyní se staral o všechny jeho záležitosti, vešel tichým krokem do místnosti.

„Poslyš, můj milý,“ řekl hrabě uctivému mladíkovi, „přines mi...“

Hrabě se zamyslel. „Ano, sedm set rublů, ano? Ale dej pozor, abys nepřinesl takové roztrhané a špinavé jako posledně, ať jsou čisté, pro hraběnku.“

„Ano, Mítěnko, prosím tě, ať jsou čisté,“ opakovala hraběnka a smutně vzdychla.

„Kdy si je přejete mít, Vaše Jasnosti?“ zeptal se Mítěnka. „Račte vědět, že... Ostatně, neračte se znepokojoval,“ dodal, když viděl, že hrabě začíná těžce a rychle oddychovat, což u něho bylo vždy znamením počínajícího hněvu. „Málem jsem zapomněl... Přejete si, abych vám je donesl hned?“

„Ano, ano, to je ono, přines je hned. A odevzdej je hraběnce.“

„Ten Mítěnka je zlato,“ řekl hrabě, když mladý muž odešel.

„Nic není nemožného. Nesnáším, když mi někdo tvrdí opak. Všechno je možné.“

„Ach, peníze, hrabě, peníze, kolik bolesti působí na světě!“ vzdychla hraběnka. „A já ty peníze naléhavě potřebuji.“

„Vy jste, hraběnčičko, známá marnotratnice,“ odpověděl hrabě, políbil ženě ruku a odešel do pracovny.

Když se Anna Michajlovna vrátila od Bezuchova, měla hraběnka už peníze, samé nové a čisté bankovky, pod šátkem na stolku. Anna Michajlovna si povšimla, že je čímsi rozrušena.

„Tak jak to dopadlo, má drahá?“ zeptala se hraběnka.

„Ach, jak hrozně vypadá! Člověk ho ani nepozná, tak je to s ním zlé, tak je to s ním zlé. Byla jsem u něho chvilenu a neřekla jsem ani dvě slova...“

„Annette, snažně tě prosím, neodmítni mě,“ řekla náhle hraběnka, vytáhla zpod šátku peníze a začervenala se, což vypadalo podivně na její nemladé, hubené a vážné tváři.

Anna Michajlovna okamžitě pochopila, oč jde, a hned se nahnula, aby mohla v pravý okamžik hraběnce obejmout.

„To je Borisovi ode mne, na uniformu...“

Ale Anna Michajlovna už ji s pláčem objímala. Hraběnka plakala také. Plakaly proto, že jsou přítelkyně; proto, že jsou tak dobré; proto, že se přítelkyně z mládí musí zabývat takovými mrzkými věcmi, jako jsou peníze; proto, že jejich mládí už uplynulo... Ale oběma byly ty slzy příjemné...

XV

Hraběnka Rostovová s dcerami a s dosti značným počtem hostů seděla v saloně. Pánské návštěvníky odvedl hrabě do pracovny a nabídl jim svou sbírku tureckých dýmek. Chvillemi vycházel do předsíně zeptat se, zda ještě nepřijela. Očekávali Marju Dmitrijevnu Achrosimovovou, která měla ve

společnosti přezdívku *le terrible dragon*¹⁾), dámu vynikající nikoli bohatstvím nebo tituly, nýbrž jasnou hlavou a upřímným chováním. Marju Dmitrijevnu znala carská rodina, znala ji celá Moskva a celý Petrohrad, a obě města, jež uváděla svým chováním v úžas, posmívala se za zády její hrubosti a vyprávěla si o ní anekdoty; ale přesto si jí všichni bez výjimky vážili a báli se jí.

V pracovně plné dýmu se mluvilo o válce, vyhlášené manifestem, a o odvodech. Manifest ještě nikdo nečetl, ale všichni už o něm věděli. Hrabě seděl na pohovce mezi dvěma hosty, kteří spolu rozmlouvali a pokuřovali. Sám nekouřil ani nemluvil, jen se nakláněl hned k tomu, hned k onomu sousedu, mezi nimiž zapředl debatu, naslouchal jejich rozmluvě a s patrnou rozkoší je pozoroval.

Jeden z nich, v občanských šatech, s vrásčitým, žlučovitým, hladce vyholeným hubeným obličejem, se vystrojil jako mladík podle nejnovější módy, ač měl už svá léta; seděl jako doma s nohama na podnožce, jantarovou špičku měl hluboko zasunutou do jednoho koutku úst, nervózně nasával kouř a vraštil obličej. Byl to starý mládenec Šinšin, hraběncin bratranec, zlý jazyk, jak mu říkali v moskevských salonech. Na svého společníka se očividně díval svrchu. Druhý, svěží růžolící gardový důstojník, bezvadně vymydlený a učesaný, v upjaté uniformě, držel jantarovou špičku přesně uprostřed úst a hezkými růžovými rty lehce vtahoval kouř a vypouštěl ho v kolečkách. Byl to poručík Berg, důstojník Semjonovského pluku, o němž Nataša, když chtěla podráždit starší hraběnkou Věru, mluvila jako o jejím ženichu; on i Boris jeli společně ke svému pluku. Mezi těmito dvěma muži seděl hrabě a pozorně naslouchal. Jeho nejmilejší zábavou – s výjimkou hry v boston, jež byla jeho koníčkem – bylo poslouchat cizí rozhovor, zvláště když se mu podařilo popíchnout proti sobě dva debatéry.

„Jak si to představujete, chasníku, mon très honorable²⁾ Alfonsi Karlyči,“ pravil posměšně Šinšin, míchaje (v tom záležela osobitost jeho řeči) nejprostší ruské lidové výrazy s vy-

¹⁾ Ukrutný dragoun.

²⁾ Můj velevážený.

branými francouzskými frázemi. „Vous comptez vous faire des rentes sur l'état – chcete vytlout na vojně jmění?“

„Nikoli, Petře Nikolajeviči, chci jen dokázat, že jezdecko má mnohem méně výhod než pěchota. Jen se vmyslete, vážený Petře Nikolajeviči, do mé situace.“

Berg hovořil vždy velmi přesně, klidně a uctivě. Mluvil vždy jen o sobě; týkal-li se rozhovor něčeho, co k němu nemělo přímý vztah, klidně mlčel. Dovedl takto mlčet celé hodiny, aniž pocítil sebemenší rozpaky a aniž někomu překážel. Jakmile se řeč dotkla jeho osoby, začal mluvit obšírně a se zřejmým uspokojením.

„Představte si mé postavení, Petře Nikolajeviči: kdybych byl u jezdecka, dostával bych i v hodnosti poručíka necelých dvě stě rublů za kvartál; takto dostávám dvě stě třicet,“ říkal s radostným a příjemným úsměvem a pohlížel ze Šinšina na hraběte, jako by nepochyboval o tom, že jeho vlastní úspěch bude vždy cílem všech tužeb ostatních lidí.

„Kromě toho, Petře Nikolajeviči, tím, že jsem přešel do gardy, jsem více na očích,“ pokračoval, „a u gardové pěchoty se naskytne častěji volné místo. Uvažte tedy sám, že mohu s těmi dvěma sty třiceti rubly vyjít. Ukládám si a ještě posílám otcí,“ pravil a vypustil kolečko kouře.

„Z toho plyne... Němec si žitko vymlátí, kdyby to měl dělat holí, jak praví přísloví,“ podotkl Šinšin, přendal špičku do druhého koutku úst a mrkl na hraběte.

Hrabě vypukl ve smích. Ostatní hosté si všimli, že Šinšin s někým mluví, a přišli poslouchat. Berg nepozoroval ironii ani lhostejnost v chování ostatních a vykládal dál o tom, jak přeložením do gardy předhonal své spolužáky z kadetky o jednu hodnost, jak v době války může být velitel roty zabit a on, jako nejstarší v rotě, se může velmi snadno dostat na jeho místo, jak ho všichni u pluku mají rádi a jak je s ním jeho tatínek spokojen. Toto vyprávění mu působilo zřejmou rozkoš a patrně ho ani nenapadlo, že by ostatní lidé mohli mít také své zájmy. Avšak všechno, co vyprávěl, bylo tak milé a počestné a jeho mladé sobectví bylo tak naivně neskrývané, že to posluchače odzbrojovalo.

„No, chasníku, vy se neztratíte ani v pěchotě, ani u jízdy, za to vám ručím,“ řekl Šinšin, poklepal mu po rameni a sundal no-

hy z podnožky. Berg se radostně usmál. Hrabě přešel do salonu a hosté za ním.

Nastala chvíle, kdy se hosté pozvaní k obědu nepouštějí do dlouhých hovorů, protože čekají, až je zavolají k předkrmu, ale zároveň považují za nutné se pohybovat a nemlčet, aby dali najevo, že ke stolu nijak nespíchají. Hostitelé nespouštějí oči ze dveří a chvílemi se mezi sebou dorozumívají pohledy. Podle těchto pohledů se hosté snaží uhodnout, na koho nebo na co se ještě čeká, zda na váženého příbuzného, který se opozdil, nebo na jídlo, které není hotové.

Pierre přijel těsně před obědem, nevhodně se posadil uprostřed salonu do prvního křesla, které se mu namanulo, a zahradil tím všem cestu. Hraběnka se ho snažila přimět k hovoru, ale on se naivně rozhlížel přes brýle kolem sebe, jako by někoho hledal, a na všechny její otázky odpovídal jednoslabičně. Všem překážel, ale sám to nepozoroval. Hosté většinou znali historiku s medvědem a prohlíželi si toho velkého, tlustého a mírného člověka s údivem. Necháпали, jak mohl takový pecivál a nemluva provést něco takového strážníkovi.

„Vy jste přijel nedávno, že?“ ptala se ho hraběnka.

„Oui, madame,“ odpověděl a rozhlížel se po salonu.

„Neviděl jste mého muže?“

„Non, madame,“ a usmál se naprosto nevhod.

„Vy jste byl myslím nedávno v Paříži. To muselo být velmi zajímavé.“

„Velmi zajímavé.“

Hraběnka si vyměnila pohled s Annou Michajlovnou. Anna Michajlovna pochopila, že ji prosí, aby se postarala o tohoto mladíka, přisedla si tedy k němu a začala hovořit o jeho otci; ale stejně jako hraběnce odpovídal Pierre i jí velmi stručně. Ostatní hosté se bavili mezi sebou.

„Razumovští... Bylo to krásné... Jste velmi laskavá... Hraběnka Apraksinová...“ ozývalo se z různých stran. Hraběnka vstala a šla do sálu.

„Marja Dmitrijevna?“ bylo jí slyšet z předsíně.

„Osobně,“ odpověděl jí drsný ženský hlas a hned nato vešla do pokoje Marja Dmitrijevna.

Všechny slečny a dokonce i dámy, až na ty nejstarší, vstaly.

Marja Dmitrijevna se zastavila ve dveřích, prohlédla si hosty z výše svého mohutného těla, držíc padesátiletou hlavu s šedými kudrlinkami vysoko vztyčenou, a zvolna si upravovala rukávy na šatech, jako by si je chtěla vykasat. Mluvila vždy jen rusky.

„Vše nejlepší oslavenkyni a jejím dětičkám,“ řekla svým silným, sonorním hlasem, který přehlušil všechny ostatní zvuky. „Tak co, ty starý prostopášníku,“ oslovila hraběte, který jí líbal ruku, „ty se asi v Moskvě nudiš? Nemáš kde prohánět psy? Co se dá dělat, brachu, tyhle sýkorky brzy vyrostou,“ ukázala na dívky, „a ať chceš nebo nechceš, abys hledal ženichy.“

„A co ty, můj kozáku?“ (kozáku říkala Nataše) oslovila a poladila Natašu, která jí vesele a beze strachu přiběhla políbit ruku. „Vím, že s ní všichni čerti šijí, ale mám ji ráda.“

Vytáhla z ohromné pompadúrky achátové náušnice ve tvaru hruštiček, podala je svátečně zářící a zruměnělé Nataše, ale ihned se od ní zase odvrátila a oslovila Pierra.

„Á, á, náš rozmilý! Pojď sem,“ řekla, snažíc se mluvit tičným, jemným hlasem. „Pojď sem, rozmilý...“

A hrozivě si vykasala rukávy ještě výše.

Pierre k ní přistoupil a naivně se na ni díval přes brýle.

„Pojď sem, pojď sem, rozmilý! Tvému otci jsem jediná vždycky říkala pravdu do očí, když vyvedl něco podobného, ale napomínat tebe, to je boží vůle.“

Odmlčela se. Všichni mlčky čekali, co bude dál, protože cítili, že to byl pouze úvod.

„Povedený, povedený synáček, jen co je pravda...! Jeho otec leží na smrtelné posteli a on se baví, přivazuje strážníka medvědovi na záda. Styď se, milánku, styď se! Kdybys raději šel na vojnu!“

Otočila se a podala ruku hraběti, který stěží zadržoval smích.

„Tak co, už je snad čas jít ke stolu, ne?“ pravila.

První šel hrabě s Marjou Dmitrijevnou; pak hraběnka, zavěšena do husarského plukovníka, důležitého proto, že s ním měl Nikolaj dohonit svůj pluk. Za nimi Anna Michajlovna se Šinšinem. Berg nabídl rámě Věře. Usmívající se Julie Karaginová kráčela ke stolu s Nikolajem. Za nimi šly v průvodu po celém sále další páry a nakonec jednotlivě děti, vychovatelé a vychovatelky. Číšníci začali pobíhat, bylo slyšet šoupání židlí, z ga-

lerie se ozvala hudba a hosté se rozsadili kolem stolu. Zvuky domácí hudby byly vystřídány cinkotem nožů a vidliček, hovorem hostů a tichými kroky číšníků. V čele stolu seděla hraběnka. Napravo od ní Marja Dmitrijevna, nalevo Anna Michajlovna a další hosté. Na druhém konci stolu seděl hrabě, po jeho levici husarský plukovník a po pravici Šinšin a ostatní hosté mužského pohlaví. Na jedné straně dlouhého stolu byla dospělejší mládež: Věra vedle Berga, Pierre vedle Borise. Na druhé straně děti, vychovatelé a vychovatelky. Hrabě občas pohlížel přes křišťál, láhve a mísy s ovocem na svou ženu, jež měla vysoký čepec s bledě modrými stuhami, a horlivě doléval vína svým sousedům, sebe nevyjímaje. Také hraběnka nezapomínala na své povinnosti hostitelky, vrhala přes ananasy významné pohledy na muže, jehož lysina a tvář se svou granátovou barvou ještě ostřeji, jak se jí zdálo, odrážely od jeho šedivých vlasů. Na dámském konci stolu se ozývalo monotónní štěbetání, zatímco na mužském konci se hlasy stále zvyšovaly a zvyšovaly, zejména hlas husarského plukovníka, jenž brunátněl stále víc a víc a tolik jedl a pil, že ho hrabě dával ostatním hostům za vzor. Berg s něžným úsměvem rozprávěl s Věrou o tom, že láska není cit pozemský, nýbrž nebeský. Boris vyjmenovával svému novému příteli Pierrovi hosty kolem stolu a občas vyměnil pohled s Natašou, která seděla proti němu. Pierre málo mluvil, prohlížel si nové tváře a hodně jedl. Od polévek, z nichž si vybral à la tortue a k ní pirohy s rybím masem, až po jeřábky nevynechal ani jednu mísu a ani jedno z vín, která roznášel správce v lahvích obalených ubrouskem a tajemně je vytahoval za sousedovým ramenem s poznámkou „dry-madeira“, nebo „maďarské“, nebo „rýnské“. Nastavil vždy první ze čtyř křišťálových sklenic s hraběcím monogramem, které stály před každým příborem, pil s požitkem a upíral na hosty pohledy čím dál tím přívětivější. Nataša, sedící proti němu, se dívala na Borise, jako se třináctileté dívky dívají na hochy, s nímž se poprvé políbily a do něhož jsou zamilovány. Stejnými očima se někdy zahleděla i na Pierra a jemu se pod pohledem té směšné, vzrušené holčičky chtělo smát, aniž sám věděl čemu.

Nikolaj seděl daleko od Soni vedle Julie Karaginové a mluvil s ní opět s týmž neuvědomělým úsměvem. Soňa se slavnost-

ně usmívala, ale bylo vidět, že ji šíří žárlivost: střídavě bledla a rudla a ze všech sil se snažila zachytit, o čem spolu hovoří Nikolaj s Julií. Vychovatelka se neklidně rozhlížela, jako by se chystala zakročit, kdyby si někdo zámaml ukřivdit dětem. Německý vychovatel se snažil zapamatovat si všechny druhy jídel, dezertů i vín, aby to pak mohl všechno podrobně popsat v dopise domů do Německa, a byl velmi dotčen tím, že ho správce s lahví ovinutou ubrouskem obchází. Mračil se, aby mu dal najevo, že netouží po víně jako takovém, ale je uražen, poněvadž nikdo nedovede pochopit, že netouží po víně z chtivosti nebo aby ukojil žízeň, nýbrž z chvályhodné touhy po poznání.

XVI

Hovor na pánském konci stolu byl čím dál tím živější. Plukovník vykládal, že v Petrohradě byl už vydán manifest o vyhlášení války, a exemplář, jež viděl na vlastní oči, veze nyní kurýr vrchnímu veliteli.

„Který ďas nás nutí válčit s Bonapartem? Proč?“ řekl Šinšin. „Srazil hřebínek už Rakousku. Bojím se, aby tentokrát nebyla řada na nás.“

Plukovník byl statný vysoký Němec sangvinické povahy, voják duší i tělem a vlastenec. Šinšinova slova se ho dotkla.

„Proto, felefášený pane,“ řekl s německou výslovností, „proto, že si je toho panofnýk jistje fjedom. Prafil v manifestu, že se nemůže lhostejnje dývat na nepezpečí hrosící Rusku a že pespečnost státu, jeho renomé a posfátnost spojenectví...“ (Z neznámého důvodu položil největší důraz na slovo spojenectví, jako by bylo podstatou celé věci.)

A s neomylnou pamětí pro oficiální texty, jež mu byla vlastní, opakoval úvodní slova manifestu: „...a přání, jež je jediným cílem panovníkovým – nastolit v Evropě mír na pevných základech –, nutí ho přesunout část vojska za hranice a vynaložit nové úsilí k dosažení tohoto záměru.“

„Proto tedy, felefášeny pane,“ skončil mentorsky, vypil sklenici a obrátil se k hraběti, jako by u něho hledal souhlas.

„Znáte přísloví: ‚Co tě nepálí, nehlasí?‘“ řekl Šinšin a svraštil tvář v úsměvu. „To na nás padne jako ušité. Vždyť i takového Suvorova rozbili na padrt – a kde dnes máme nějakého Suvorova? Ptám se vás,“ mluvil, bez ustání střídaje ruštinu s francouzštinou.

„Musíme pojofat to poslelný kapek krfe,“ zvolal plukovník a udeřil do stolu, „a umžít za svojeho panofnýka, pak pude vše v poržatku. A ufašovat cóó nejmenje (protahoval slovo co), cóó nejmenje,“ obrátil se znovu k hraběti. „Tak soudýme my, starží husary. A jak soudýte vy, mladý muž a mladý husar?“ dodal tázavě k Nikolajovi, jenž sotva uslyšel, že se mluví o válce, přestal dbát o svou společnici, nespouštěl oči z plukovníka a napínal uši, aby mu nic neušlo.

„Úplně s vámi souhlasím,“ odpověděl Nikolaj a celý rudý začal točit talířem a přestavoval sklenice s tak zoufalým odhodláním, jako by v té chvíli podstupoval veliké nebezpečí, „jsem přesvědčen, že Rusové musí buď umírat, nebo vítězit.“ Když už to vyřkl, pocítil právě tak jako ostatní, že to bylo vzhledem k okolnostem příliš nadšené a nabubřelé, a tudíž nevhodné.

„To je velmi krásné, co jste řekl,“ vzdychla jeho sousedka Julie. Soňa se ve chvíli, kdy Nikolaj mluvil, celá roztrásla a začervenala se až po uši, za ušima, na krku i na ramenou. Pierre vyslechl plukovníkovu řeč a souhlasně pokýval hlavou.

„To je správné,“ řekl.

„Jste prafý husar, mladý muž,“ vykřikl plukovník a znovu uhodil pěstí do stolu.

„Co tam tropíte takový povyk?“ ozval se náhle přes celý stůl bas Marji Dmitrijevny. „Proč tlučeš do stolu, na koho se to vztekáš?“ zeptala se husara. „Myslíš si snad, že máš před sebou Francouze?“

„Ržíkám jen prafdu,“ usmál se husar.

„Pořád jen o samé válce,“ volal hrabě přes stůl. „Vždyť mi jde syn, Marjo Dmitrijevno, jde mi syn.“

„Já mám na vojně čtyři syny, a nefňukám. Ve všem je vůle boží: umřít můžeš i za pecí, a v poli se nad tebou Bůh smiluje,“ zazněl klidně, bez jakéhokoli vzrušení z druhého konce sytý hlas Marji Dmitrijevny.

„To je pravda.“

A rozmluvy se opět rozdělily, dámská na jednom konci stolu, pánská na druhém.

„A že se nezeptáš!“ popichoval Natašu její malý bratr, „že se nezeptáš!“

„A zeptám,“ odpověděla Nataša.

Tvář se jí zapálila a nabyla výrazu nezvratného a přitom veselého odhodlání. Nataša povstala, vyzvala pohledem Pierra, jenž seděl proti ní, aby poslouchal, a oslovila matku.

„Maminko!“ zahlaholil nad celým stolem její dětský prsní hlas.

„Co chceš?“ zeptala se hraběnka polekaně, ale když z jejího obličeje poznala, že jde o nějaké čtveráctví, přísně jí pohrozila a zamítavě, výhružně zavrtěla hlavou.

Hlasy se ztišily.

„Maminko, co bude sladkého?“ ještě rozhodněji, bez zachvění zazněl Natašin hlásek.

Hraběnka se chtěla mračit, ale nemohla. Marja Dmitrijevna pohrozila Nataše tlustým prstem.

„Kozáku!“ řekla hrozivě.

Většina hostů se dívala na dospělé v rozpacích, jak se na to tvářit.

„Abys nedostala!“ řekla hraběnka.

„Maminko! Co bude sladkého?“ vykřikla Nataša už směle, s veselou rozpustilostí, předem jista, že její kousek bude přijat příznivě.

Soňa s tlustým Péťou se schovávali, aby nebylo vidět, jak se smějí.

„A zeptala jsem se,“ zašeptala Nataša malému bratrovi a Pierrovi, znovu se na něho obracejíc.

„Bude zmrzlina, ale tobě ji nedají,“ řekla Marja Dmitrijevna. Nataša poznala, že se nemusí bát, a nelekla se ani Marji Dmitrijevny.

„Jaká zmrzlina, Marjo Dmitrijevno? Smetanovou já nerada.“

„Mrkvová.“

„Ne, doopravdy, jaká? Jaká, Marjo Dmitrijevno?“ téměř křičela. „Chci to vědět!“

Marja Dmitrijevna s hraběnkou se rozesmály a po nich ostatní hosté. Nesmáli se odpovědi Marji Dmitrijevny, nýbrž díven-

ce, která se dovedla tak šikovně a s odvahou prostě neuvěřitelnou postavit Marje Dmitrijevně.

Nataša dala pokoj teprve tehdy, když jí řekli, že bude ananasová. Před zmrzlinou se podávalo šampaňské. Opět zazněla hudba, hrabě políbil hraběnkou, hosté vstávali, gratulovali hraběnce a ťukali si přes stůl s hrabětem, s dětmi i mezi sebou navzájem. Opět začali pobíhat číšníci, ozvalo se šoupání židlí a hosté se v témž pořádku, jen s červenějšími tvářemi, vraceli do salonu a do pracovny hraběte.

XVII

Byly rozestaveny karetní stolky, utvořeny skupiny a hraběcí hosté se rozsadili ve dvou salonech, v hudebním pokoji a v knihovně.

Hrabě roztáhl karty do vějíře, a s velkým úsilím přemáhaje návyk odpoledního spánku, všemu se smál. Mládež se na hraběncin popud shromáždila kolem klavichordu a harfy. Jako první zahrála Julie na všeobecnou žádost téma s variacemi pro harfu a pak se připojila k prosbám ostatních dívek, aby něco zazpívali Nataša s Nikolajem, kteří byli svým hudebním nadáním proslulí. Nataša byla velmi pyšná na to, že se k ní obracejí jako k dospělé, ale zároveň měla trému.

„Co budeme zpívat?“ zeptala se.

„Pramen,“ navrhl Nikolaj.

„Tak honem. Borisi, pojdte sem. Ale kde je Soňa?“

Rozhlédla se kolem, a když viděla, že tu její přítelkyně není, utíkala pro ni.

V jejím pokoji ji nenašla a běžela tedy do dětského – ale ani tam Soňa nebyla. Nataša pochopila, že Soňa sedí v chodbě na truhle. Truhla na chodbě byla tradičním místem smutku celé mladé generace v domě Rostovových. A skutečně, Soňa ležela na truhle, nedbajíc na to, že si mačká nadýchané růžové šatečky, obličej zabořila do špinavé pruhované chůviny peřiny, dlaně

si tiskla k očím a usedavě plakala, až se jí nahá ramínka otřásla. Natašin obličej, celý den svátečně rozzářený, se náhle změnil: oči strnuly, ramena se zachvěla, koutky úst poklesly.

„Soňo! Co ti je...? Co se ti stalo? Hú-ú-ú...!“

Nataša vysunula spodní ret, takže byla docela ošklivá, a rozbrečela se jako malé dítě, aniž věděla proč, prostě proto, že plakala Soňa. Soňa chtěla zdvihnout hlavu a odpovědět, ale nebyla s to, a zabořila ji ještě hlouběji. Nataša si sedla na bobek k modré peřině a s pláčem přítelkyni objala. Když se Soňa trochu vzpamatovala, napřímila se, utřela si slzy a začala vyprávět.

„Nikoluška za týden jede... dostal... listinu... sám mi to říkal... Ale já bych přesto neplakala (ukázala papír, který držela v ruce: byly to Nikolajovy verše)... neplakala bych, ale ty nemůžeš pochopit..., jakou má duši.“

A znovu se dala do pláče proto, že má Nikolaj tak dobrou duši.

„Tobě je dobře... Já ti to nezávidím... Mám tě ráda a Borise taky,“ pokračovala, když se vyplakala, „je milý... Nemáte před sebou žádné překážky. Ale Nikolaj je můj cousin... bylo by potřeba sám metropolita... a to není možné. A pak, maminka... (Soňa považovala hraběnku za matku a říkala jí tak)... řekne, že kazím Nikolajovi kariéru, že nemám srdce, že jsem nevďěčná, a opravdu..., ale na mou duši (pokřičovala se)... mám ji tolik ráda a vás všechny, jen Věra... Proč? Co jsem jí udělala? Jsem vám tak vděčná, že bych ráda všecko obětovala, ale nemám co...“

Soňa nemohla dál a znovu si přikryla tvář rukama a zabořila ji do peřiny. Nataša se začala uklidňovat, ale bylo na ní vidět, že chápe hoře své přítelkyně v celé jeho hloubce.

„Soňo!“ řekla najednou, jako by uhodla pravou příčinu sestřenčina trápení. „Že s tebou Věra po obědě mluvila! Vidíš!“

„Ano, tyhle verše mi napsal sám Nikolaj a já jsem si opsala ještě další; ona je našla u mne na stole a řekla, že je ukáže mamince, a ještě říkala, že jsem nevďěčnice a že mu maminka nikdy nedovolí, aby se se mnou oženil, a že se ožení s Julií. Vidíš, že je s ní celý den... Natašo! Proč...“

A rozplakala se usedavěji než dříve. Nataša jí pozvedla hlavu, objala ji, a usmívajíc se přes slzy, jala se ji těšit.

„Soňo, nevěř jí, kočička, nevěř. Pamatuješ, jak jsme o tom my tři s Nikoluškou mluvili v hudebním pokoji? Po večeři, pamatuješ? Tehdy jsme se přece dohodli, jak to všechno bude. Já už se nepamatuju jak, ale bylo to tak hezké a snadné, pamatuješ? Vždyť bratr strýčka Šinšina si taky vzal sestřenici, a my jsme jen vzdálené sestřenice. Sám Boris říkal, že na tom není nic nemožného. Víš, já jsem mu všechno pověděla. On je tak chytrý a tak hodný...“,“ říkala Nataša. „Soňo, neplač, miláčku můj, dušičko, Soňo.“ Políbila ji a zasmála se. „Věra je zlá, co je nám po ní! Všechno dobře dopadne a ona mamince nic neřekne; Nikoluška jí to řekne sám a na Julii si ani nepomyslí.“

A líbala ji na hlavu. Soňa se nadzvedla; koťátko ožilo, očička se mu zaleskla a bylo už připraveno mávnout ocáskem, seskočit na zem a pustit se, jak se na ně slušelo, do hry s klubkem.

„Myslíš? Opravdu? Na mou duši?“ zeptala se a rychle si upravila šaty a účes.

„Opravdu! Na mou duši!“ odpověděla Nataša a urovnala své přítelkyni pramen tuhých vlasů, který jí vyklouzl z copu.

Obě se zasmály.

„Tak a teď půjdeme zpívat ‚Pramen‘.“

„Pojďme.“

„Víš, ten tlustý Pierre, co seděl proti mně, je tak směšný!“ zastavila se najednou Nataša. „Mně je tak veselo!“

A rozběhla se chodbou.

Soňa si smetla z šatů peříčka, schovala verše do záhadří, k hrdlu s vystupujícími klíčními kostmi, a se zardělými tvářemi, lehkým, veselým krokem se rozběhla za Natašou do hudebního pokoje. Na žádost hostů zazpívali mladí lidé kvartet Pramen a sklidili s ním velký úspěch; potom zazpíval Nikolaj píseň, již se právě naučil:

*Jak blaze, sladko sní se mi,
když hvězdy ozařují nebe,
že kdosi žije na zemi
a myslí stále jen na tebe.
Že svou krásnou něžnou rukou
bloudí v strunách harfy dojatě
a svou písní, lásky mukou
k sobě tebe zve a volá tě.*

Za den či dva budeme v ráji...

Ach ne! Mé štěstí pochovali!

Nedozpíval ještě ani poslední slova, když se na galerii ozvaly kroky hudebníků, odkašlávání, a mládež se připravovala k tanci.

Pierre seděl v saloně, a jelikož se právě vrátil z ciziny, zapřel s ním Šinšin rozhovor o politické situaci, pro Pierra nezájímavý; ostatní se k nim připojili. Když začala hrát hudba, vyšla do salonu Nataša, zamířila přímo k Pierrovi, začervenala se a s rozpačitým smíchem ho oslovila:

„Maminka mi poručila, abych vás vyzvala k tanci.“

„Bojím se, abych nepopletl figury,“ namítl Pierre, „ale chcete-li mě vést...“

Trochu se sehnul a podal svou tlustou ruku tenounké dívence.

Zatímco se páry rozestavovaly a hudebníci ladili, Pierre se se svou malou dámou posadil. Nataša byla dokonale šťastná: tančila s dospělým, který přijel z ciziny. Seděla všem na očích a rozmlouvala s ním jako velká. V ruce měla vějíř, který jí dala podržet jedna slečna. Zaujala nejvybranější společenskou pózu (bůhví kde a kdy se tomu naučila), ovívala se vějířem a při řeči se přes jeho okraj usmívala na svého tanečníka.

„Co byste jí řekli, co byste jí řekli? Podívejte se, podívejte se na ni,“ volala stará hraběnka, procházejíc sálem a ukazujíc na ni.

Nataša se začervenala a zasmála se.

„Co na mně máte, maminko? Že se vám chce! Co je na tom divného?“

Uprostřed třetí écossaise zaharašily židle v saloně, kde hráli karty hrabě s Marjou Dmitrijevnou, a většina starších a vážných hostů si protáhla údy po dlouhém sezení, uložila do kapes váčky i tobolky na papírové peníze a zamířila ke dveřím do sálu. První šla Marja Dmitrijeva s hrabětem – oba s veselými tvářemi. Hrabě jí s žertovnou galantností, tanečním pohybem podal buclatou ruku. Napřímil se, tvář mu zjasnil obdivuhodně mladický, šibalský úsměv, a sotva dotančili poslední figuru écossaise, tleskl do dlaní na hudebníky a zavolal na galerii na první housle:

„Semjone! Znáš Danilu Kupora?“

Byl to jeho oblíbený tanec, jež tančil ještě zamlada. (Danilo Kupor byl vlastně jedna z figur anglaise.)

„Podívejte se na papá,“ vykřikla Nataša na celý sál (docela zapomněla, že tančí s dospělým), sklonila kučeravou hlavičku ke kolenům a celou dvoranu naplnil její zvonivý smích.

A skutečně všichni, kdo byli v sále, s radostným úsměvem pozorovali veselého starého pána, který vedle své kypré tanečnice, jež byla vyšší než on, dával ruce v bok, potřásal jimi do taktu, vypínal ramena, vytácel nohy, zlehka podupával a stále širším a širším úsměvem na kulaté tváři připravoval diváky na to, co bude následovat. Jak se ozvaly veselé, vyzývavé zvuky Danily Kupora, podobné bujnému trepaku, naplnily se náhle všechny dveře do sálu na jedné straně mužskými a na druhé straně ženskými usmívajícími se tvářemi služebnictva, které se přišlo podívat na plesajícího pána.

„Máme my ale pána! To je pašák!“ poznamenala nahlas v jedněch dveřích chůva.

Hrabě tančil dobře a byl si toho vědom, avšak jeho tanečnice neuměla a ani nechtěla dobře tancovat. Její ohromné tělo stálo strnule, tlusté ruce byly spuštěny podél těla (pompadúrku jí držela hraběnka) – a tančil jen její přísný, ale hezký obličej. To, co vyjadřoval hrabě celou svou oblou postavou, zračilo se u Marji Dmitrijevny pouze v jejím stále se jasnícím úsměvu a pokrčujícím se nose. Zatímco si hrabě, jenž se rozhňoval čím dál tím víc, podmaňoval diváky neočekávaností plynutých otáček a lehkých poskoků svých pružných nohou, Marja Dmitrijevna budila po zásluze nemenší dojem pouhým pohybem ramen, provedeným bez nejmenší námahy, nebo ladným ohnutím rukou při obratech a všichni diváci to při její tloušťce a obvyklé drsné nevlídnosti dovedli ocenit. Tanec byl stále ohnivější a ohnivější. Hosté neměli vůbec kdy si všimnout svých protějšků, a ani se o to nesnažili. Pozornost všech byla soustředěna na hraběte a Marju Dmitrijevnu. Nataša tahala za rukávy a za šaty všechny přítomné, kteří beztak nespouštěli oči z tančících, a žádala, aby se dívali na tatínka. V přestávkách tance hrabě těžce lapal dech, ale rukama i voláním pobízel hudebníky, aby hráli rychleji. Rychleji, rychleji a rychleji, prudčeji a prudčeji vířil hrabě, točil se hned na špičkách, hned na podpatcích kolem Marji Dmitrijevny, až ji konečně dovedl

k jejímu místu, udělal poslední krok, s úsměvem sklopil zpcenou hlavu a uklonil se s rozmáchlým gestem pravé ruky, přičemž ladně zvedl dozadu nohu za všeobecného potlesku a smíchu, zejména Natašina. Oba tanečníci stáli, těžce oddychovali a otírali se batistovými šátky.

„Tak se tančilo za našich časů, ma chère!“ řekl hrabě.

„Pane, to byl Danilo Kupor!“ řekla Marja Dmitrijevna, namáhavě a dlouze popadajíc dech a vyhrnujíc si rukávy.

XVIII

Zatímco u Rostovů v sále tančili šestou anglaise za zvuků hudby, která z únavy hrála falešně, a uhonění kuchaři s číšníky připravovali večeři, dostal hrabě Bezuchov šestý záchvat mrtvice. Lékaři prohlásili, že na uzdravení není naděje; nemocnému se dostalo rozhřešení bez zpovědi a přijímání, byly činěny přípravy k poslednímu pomazání a v domě byl shon a neklid očekávání, obvyklý v takových chvílích. Před domem se za vraty kupili výrobci rakví, schovávali se před příjíždějícími kočáry a očekávali výnosnou objednávku na vypravení hraběcího pohřbu. Vrchní velitel Moskvy, který neustále posílal své pobočníky vyptat se na zdravotní stav hraběte, přijel toho večera sám, aby se rozloučil s vynikajícím velmožem kateřinské doby hrabětem Bezuchovem.

Přepychový přijímací salon byl plný. Všichni uctivě povstali, když vrchní velitel, stráviv půlhodinku o samotě s nemocným, vyšel z jeho pokoje, a nedbale odpovídaje na poklony snažil se co nejrychleji projít mezi upřenými pohledy lékařů, duchovních a příbuzných. Kníže Vasilij, jenž za tyto poslední dny nápadně pobledl a zhubl, vyprovázal ho ke dveřím a několikrát mu cosi tiše opakoval.

Když vyprovodil vrchního velitele, sedl si v sále stranou na židli, nohu přehodil vysoko přes nohu, loket opřel o koleno a zakryl si dlaní oči. Proseděl tak nějakou chvíli, potom vstal a ne-

zvykle rychlým krokem, rozhlížeje se kolem sebe polekanýma očima, zamířil dlouhou chodbou do zadní poloviny domu, k nejstarší kněžně.

Lidé v slabě osvětleném pokoji spolu úryvkovitě, šeptem rozmlouvali a pokaždé zmlkli a zahleděli se tázavým, nedočkavým zrakem na dveře, které vedly do pokojů umírajícího a vydávaly slabý zvuk, kdykoli někdo vyšel nebo vešel dovnitř.

„Život lidský má své hranice,“ pravil stařícký duchovní dáme, která si k němu přisedla a naivně ho poslouchala, „a nikomu z nás není dáno je překročit.“

„Nemyslíte, že je už pozdě na poslední pomazání?“ zeptala se dáma, jako by na tuto věc neměla vlastní názor, a připojila k otázce církevní titul stařečkův.

„Svátost je to veliká, dcero,“ odpověděl církevní hodnostář a přešel si rukou po lysině, přes níž měl přičísnuť několik pramenů prošedivělých vlasů.

„Kdože to byl? Sám vrchní velitel?“ ptali se na druhém konci pokoje. „Jak mladě vypadá...!“

„A táhne mu už sedmdesátka! Cože, prý se říká, že hrabě už nikoho nepoznává? Že mu chtěli dát poslední pomazání?“

„Znal jsem jednoho, ten dostal poslední pomazání sedmkrát.“

Prostřední kněžna vyšla s uplakanýma očima z pokoje nemocného a usedla vedle doktora Lorraina, jenž seděl v graciózní póze opřen o stůl pod portrétem Kateřiny Veliké.

„Velmi hezky,“ pravil lékař, odpovídaje na otázku o počasí, „velmi hezky, kněžno, a pak, v Moskvě si člověk připadá jako na venkově.“

„N'est-ce-pas?“ přitakala kněžna a vzdychla. „Můžeme mu tedy dát pít?“

Lorrain se zamyslel.

„Přijal lék?“

„Ano.“

Lékař se podíval na hodiny.

„Vezměte sklenici převařeně vody a dejte do ní une pincée (ukázal tenkými prsty, co to znamená une pincée) de cremortar-tari... ¹⁾“

¹⁾ Špetku vinného kamene.

„Nepýfalo pšípád,“ říkal německý lékař pobočníkovi, „apy po třetym sáchnvat sůstal šif.“

„A jaký to býval čilý člověk!“ řekl pobočník. „Komu asi připadne celé to jmění?“ dodal šeptem.

„Sájemci se najde tost,“ usmál se Němec.

Všichni se opět ohlédli po dveřích, které zaskřípaly; prostřední kněžna připravila nápoj podle Lorrainova návodu a nesla jej nemocnému. Německý lékař přistoupil k Lorrainovi.

„Možná že se to ještě potáhne do zítřejšího rána?“ nadhodil francouzsky se špatnou výslovností.

Lorrain stiskl rty a přísně, záporně zamával prstem před nosem.

„Nejpozději dnes v noci,“ řekl tiše a odešel se samolibým úsměvem člověka, který přesně umí rozpoznat stav nemocného.

Mezitím kníže Vasilij otevřel dveře do kněžnina pokoje.

V pokoji bylo pološero, jen před svatými obrazy hořela dvě světylka a příjemně tu vonělo kadidlo a květiny. Celý pokoj byl zastavěn drobným nábytkem, prádelníky, skříňkami a stolečky. Za zástěnou bylo vidět bílý přehoz na posteli vysoko nastlané peřinami. Malý psík se rozštěkal.

„Ach, to jste vy, mon cousin?“ Vstala a urovnala si vlasy, které měla vždy, dokonce i nyní, tak hladké, jako by byly s hlavou z jednoho kusu, a k tomu ještě nalakované.

„Stalo se snad něco?“ zeptala se. „Polekala jsem se.“

„Nic; stále totéž. Přišel jsem si s tebou jen promluvit o vážné věci, Catiche,“ řekl kníže a unaveně se posadil do křesla, z něhož vstala. „Tys to tu ale zahřála... no posad' se sem, pohovořme si.“

„Myslela jsem, že se něco stalo,“ opakovala kněžna a usedla se svým nehybným, kamenně přísným obličejem proti knížeti, aby ho vyslechla.

„Chtěla jsem spát, mon cousin, ale nemohu.“

„Tak co, moje milá?“ pravil kníže, uchopil kněžninu ruku a podle svého zvyku ji ohnul dolů.

Bylo zřejmé, že to jeho „tak co“ se vztahuje k něčemu, čemu oba rozumějí bez dlouhého mluvení.

Kněžna s neúměrně dlouhým, hubeným a rovným tělem se dívala na knížete Vasilije šedýma vypoulenýma očima přímo a bezvýrazně. Pak pokývala hlavou, vzdychla a pohlédla na

obrazy svatých. Její gesto se dalo vykládat jako výraz smutku a oddanosti právě tak jako výraz únavy a naděje na brzký odpočinek. Kníže Vasilij si je vysvětlil jako výraz únavy.

„Ty si myslíš,“ řekl, „že mně je líp? Jsem utahaný jako poštovský kůň, ale přesto s tebou musím mluvit, Catiche, a to velmi vážně.“

Odmlčel se, v tvářích mu nervózně škubalo, a to dodávalo jeho obličej nepříjemného výrazu, jaký nikdy nemíval v salonech. I jeho oči byly jiné než obvykle: hned se dívaly drze a žertovně, hned zase bázkivě těkaly z místa na místo.

Kněžna držela suchýma, hubenýma rukama na klíně psa a dívala se knížeti Vasiliji pozorně do očí, ale bylo vidět, že nepřerušit ticho, ani kdyby měla mlčet až do rána.

„Víte, má milá kněžno a sestřenice Katěрино Semjonovno,“ bylo zřejmé, že kníže Vasilij nepřistupuje k dalším slovům bez vnitřního boje, „v takových chvílích jako nyní je třeba uvážit všechno. Je třeba pomyslet na budoucnost, na vás... Mám vás všechny rád jako vlastní děti, ty to víš.“

Kněžna se na něho dívala stejně mdle a nehybně.

„A konečně je třeba pomyslet i na mou rodinu,“ pokračoval kníže Vasilij, nedívaje se na ni, a zlostně od sebe odstrčil stoleček. „Ty víš, Catiche, že vy tři sestry Mamontovovy a moje žena jste jediní přímí potomci hraběte. Já vím, vím, že je to pro tebe těžké, myslet na takové věci a mluvit o tom. Ani pro mne to není snadné, ale, má milá, mně už je šedesát a člověk musí být připraven na všechno. Víš o tom, že jsem poslal pro Pierra, protože hrabě ukázal na jeho podobiznu a přál si ho vidět?“

Kníže Vasilij tázavě pohlédl na kněžnu, ale nebyl si jist, chápe-li to, co jí řekl, nebo se na něho dívá jen tak...

„Nepřestávám prosit Boha o jediné, mon cousin,“ odpověděla, „aby se nad ním smíloval a dal jeho ušlechtilé duši klidné odpočinutí...“

„To je správné,“ řekl kníže Vasilij netrpělivě, pohladil si pleš a opět si zlostně přitáhl odstrčený stolek, „ale konečně... konečně, jde o to, a ty to sama víš, že minulou zimu napsal hrabě závět, v níž pomíná přímé dědice a nás a odkazuje celý svůj majetek Pierrovi.“

„Aťsi napsal závětí, kolik chtěl,“ pravila kněžna klidně, „ale Pierrovi nemohl odkázat nic, Pierre je nemanželský.“

„Ma chère,“ kníže Vasilij náhle všecek ožil, přitiskl k sobě stoleček a začal mluvit rychleji, „a co když byl napsán dopis, v němž prosí cara, aby uznal Pierra za zákonitého syna? Chápeš, že vzhledem k zásluhám hraběte bude jeho prosbě vyhověno...“

Kněžna se usmála, jako se usmívají lidé, kteří se domnívají, že rozumějí věci lépe než ten, s kým hovoří.

„Řeknu ti ještě víc,“ pokračoval kníže Vasilij a chytil ji za ruku, „ten dopis byl napsán, a třebaže nebyl odeslán, car o něm ví. Zbývá jen otázka, zda byl zničen, nebo ne. Když ne, pak jakmile bude všemu konec,“ kníže Vasilij vzdychl a dal tím najevo, co míní slovy bude všemu konec, „rozpečetí papíry hraběte, pošlou závěť s dopisem carovi a jeho prosbě bude patrně vyhověno. A Pierre jako zákonitý syn dostane všechno.“

„A náš podíl?“ zeptala se kněžna s ironickým úsměvem, jako by se mohlo stát všechno, jen ne toto.

„Ale, má ubohá Catiche, to je jasné jak den. Byl by potom jediným právoplatným dědicem všeho, a vy byste nedostaly ani tohle. Musíš vědět, zda byla napsána závěť a dopis a jsou-li zničeny. A jestliže se na to z nějakého důvodu zapomnělo, musíte zjistit, kde jsou, a najít je, protože...“

„To ještě scházelo!“ přerušila ho kněžna se sardonickým úsměvem, ale nezměněným výrazem v očích. „Jsem žena a podle vás jsme všechny hloupé. Ale tolik vím, že nemanželský syn nemůže dědit... Bastard!“ dodala, jako by tímto slovem definitivně dokázala knížeti bezpředmětnost jeho vývodů.

„Jak to, že to stále nechápeš, Catiche! Jsi tak chytrá, a nechápeš to: jestliže hrabě napsal panovníkovi dopis, v němž ho prosí, aby uznal jeho syna za zákonitého, znamená to, že Pierre už nebude Pierre, ale hrabě Bezuchov, a podle závěti mu připadne všechno. A nejsou-li závěť s dopisem zničeny, pak ti kromě útěchy, žeš byla ušlechtilá a všeho, co z toho plyne, nezbude nic. To je jisté.“

„Vím, že ta závěť byla napsána, ale vím také, že je neplatná. Vy mě patrně považujete za učiněnou husu, mon cousin,“ řekla kněžna s výrazem, jaký si nasazují některé ženy, když se domnívají, že řekly něco ostrovtipného a urážlivého.

„Ach ty milá kněžno Katěрино Semjonovno!“ vybuchl kníže Vasilij netrpělivě. „Nepřišel jsem za tebou proto, abych se s tebou přel, proto, abych si s tebou jako s příbuznou, dobrou, hodnou a opravdovou příbuznou promluvil o tvých vlastních zá-

jmech. Říkám ti podesáté, že jestliže se mezi papíry hraběte najde dopis panovníkovi a závěť ve prospěch Pierra, pak ty, má milá, ani tvé sestry nejste dědičkami. A jestliže mi nevěříš, uvěř lidem, kteří tomu rozumějí: právě jsem mluvil s Dmitrijem Onufrijičem (to byl právní poradce domu), řekl mi totéž.“

V kněžnině mysli došlo patrně k jakési náhlé změně; tenké rty jí zbledly (oči zůstaly stále stejné), a když začala mluvit, hlas jí tak přeskakoval, že to sama nečekala.

„To by tak hrálo!“ zvolala. „Nic jsem nechtěla a nic nechci!“ Shodila psa z klína a upravila si záhyby na šatech.

„Tomu se říká vděčnost, tomu se říká uznání lidem, kteří se pro něho obětovali,“ mluvila dál. „To je krásné! Moc hezké! Já nic nepotřebuji, kníže.“

„Ano, ale nejsi sama, máš sestry,“ namítl kníže.

Avšak kněžna ho neposlouchala.

„Ano, věděla jsem to dávno, ale zapomněla jsem na to, že kromě nízkosti, klamu, závisti a nástrah, kromě nevděku, nejčernějšího nevděku nemohu v tomto domě nic očekávat...“

„Víš, kde je ta závěť, nebo nevíš?“ otázal se kníže Vasilij a ve tvářích mu cukalo ještě víc než dříve.

„Ano, byla jsem hloupá, věřila jsem v lidi, měla jsem je ráda a obětovala jsem se. Ale na světě se daří jen podlým a hanebným lidem. Však já vím, kdo v tom má prsty.“

Kněžna chtěla vstát, ale kníže ji chytil za ruku. Vypadala, jako by se právě byla zklamala v celém lidském pokolení; na svého společníka se dívala plná zloby.

„Ještě je čas, má milá. Nezapomínej, Catiche, že to všechno udělal bez rozmyšlení, ve chvíli hněvu, v nemoci, a potom na to zapomněl. Je naší povinností, má drahá, napravit jeho chybu a ulehčit mu v posledních chvílích života tím, že ho nenecháme, aby se dopustil této nespravedlnosti, on nesmí umřít s myšlenkou, že udělal nešťastnými lidi...“

„Lidi, kteří pro něho všechno obětovali,“ doplnila kněžna a pokusila se opět vstát, ale kníže ji nepustil, „to on nikdy nedovedl ocenit. Ach mon cousin,“ vzdychla, „zapamatuji si, že na tomto světě nesmíme očekávat odměnu, že na tomto světě není ani cti, ani spravedlnosti. Na tomto světě musí být člověk vychytralý a zlý.“

„No tak přece, uklidni se. Já znám tvé ušlechtilé srdce.“

„Ne, mám zlé srdce.“

„Znám tvé srdce,“ opakoval kníže Vasilij, „vážím si tvého přátelství a byl bych rád, kdybys o mně mohla říci totéž. Uklidni se a mluvme věcně, dokud je čas – možná ještě celý den, možná jen hodinu. Řekni mi všechno, co víš o závěti, a hlavně, kde je: ty to musíš vědět. Hned ji vezmeme a ukážeme ji hraběti. Jistě už na ni zapomněl a bude ji chtít zničit. Zajisté chápeš, že mám jediné přání: svatě vyplnit jeho poslední vůli. Jen proto jsem přijel. Jsem tu jen proto, abych pomohl jemu i vám.“

„Teď jsem všechno pochopila. Víím, kdo v tom má prsty. Víím to,“ řekla kněžna.

„O to teď nejde.“

„To všechno ta vaše protégée, ta vaše milá Anna Michajlovna, kterou bych nechtěla ani za komornou, tu hnusnou, podlou ženskou.“

„Neztrácejme čas.“

„Ach, nemluvte! Minulou zimu se sem vetřela a napovídala hraběti takové ohavnosti, takové odporné věci o nás všech, a zvláště o Sophie – ani opakovat to nemohu –, že z toho hrabě onemocněl a čtrnáct dní nás nechtěl vidět. A v té době, to víím, napsal ten hnusný, hanebný list. Jenže jsem si myslela, že nemá žádný význam.“

„A jsme u toho, proč jsi mi už dřív nic neřekla?“

„Je v pouzdře z vykládané kůže, které má pod polštářem. Teď to víím,“ vedla si kněžna svou a neodpovídala na jeho otázky.

„A jestli mám nějaký hřích, velký hřích, je to nenávist k té bídnicí,“ skoro křičela, celá jako proměněná. „Co se sem vtírá? Ale já jí to všechno povím, všechno! Přijde čas!“

XIX

Ve chvíli, kdy se v saloně a v kněžnině pokoji vedly tyto rozhovory, vjížděl do dvora hraběte Bezuchova kočár s Pierrem (pro něhož poslali) a s Annou Michajlovnou (jež považovala

za nutné jet s ním). Když kola kočáru měkce zašelestila po slámě nastlané pod okny, obrátila se Anna Michajlovna ke svému spolucestujícímu se slovy útěchy, ale zjistila, že spí v koutě kočáru, a vzbudila ho. Pierre procítl, vystoupil za Annou Michajlovnou a teprve teď si uvědomil, že ho čeká shledání s umírajícím otcem. Všiml si, že nezastavili před slavnostním, nýbrž před zadním vjezdem. Ve chvíli, kdy seskakoval ze stupátka, utekli ode dveří dva lidé v občanském oděvu a zmizeli ve stínu. Pierre se zastavil a viděl ve stínu domu na obou stranách ještě několik takových lidí. Ale ani Anna Michajlovna, ani lokaj, ani kočí, kteří mohli tyto muže také vidět, nevěnovali jim pozornost. Patrně to tak musí být, řekl si v duchu Pierre a šel za Annou Michajlovnou. Anna Michajlovna stoupala chvatným krokem nahoru po špatně osvětleném úzkém kamenném schodišti a pobízela Pierra, který zůstal pozadu nechápaje, proč vůbec má jít k hraběti, a tím méně po zadním schodišti, ale pak podle jistoty a spěchu Anny Michajlovny usoudil, že je to nevyhnutelně nutné. Uprostřed schodů je div neporazili nějací lidé s vědry, kteří hřmotně běželi proti nim. Tito lidé se přitiskli ke stěně, aby Pierre s Annou Michajlovnou mohli projít, a neprojevíli nijaký údiv, že je tady vidí.

„Tudy se jde do komnat kněžen?“ zeptala se Anna Michajlovna jednoho z nich.

„Ano, tudy,“ odpověděl lokaj hlasitě a směle, jako by teď už bylo všechno dovoleno, „dveře nalevo, matičko.“

„Třeba mě hrabě ani nevolal,“ namítl Pierre, když došel na plošinu schodiště, „šel bych do svého pokoje.“

Anna Michajlovna se zastavila a počkala na něho.

„Ah, mon ami!“ řekla stejně jako ráno synovi a dotkla se jeho ruky. „Věřte, že trpím stejně jako vy, ale buďte zmužilý!“

„Ne, opravdu... já bych šel...,“ řekl Pierre a laskavě se na ni díval přes brýle.

„Ach přáteli, zapomeňte na učiněné křivdy a myslete na to, že je to váš otec... možná v agonii.“ Vzdychna. „Měla jsem vás od prvního okamžiku ráda jako vlastního syna. Spolehněte se na mne, Pierre. Nezapomenu na vaše zájmy.“

Pierre ničemu nerozuměl; znovu měl dojem, nyní ještě silnější, že to tak musí být, a poslušně následoval Annu Michajlovnu, která už otvírala dveře.

Vedly do zadní předsíně. V koutě seděl starý sluha kněžen

a pletl punčochu. Pierre nikdy nebyl v této části domu a ani netušil, že tu takové pokoje existují. Anna Michajlovna se zeptala na zdraví kněžen služebné, která je předhlonila s karafou na podnose (nazvala ji milou a drahouskem), a vlekla Pierra dál kamennou chodbou. První dveře nalevo vedly do obytných pokojů kněžen. Komorná s karafou ve spěchu (v této chvíli se v tomto domě všechno dělo ve spěchu) nezavřela dveře a Pierre s Annou Michajlovnou, jak šli kolem, nahlédli mimoděk do pokoje, kde v rozmluvě seděli těsně vedle sebe nejstarší kněžna s knížetem Vasilijem. Když je kníže Vasilij spatřil, nervózně se odklonil dozadu; kněžna vyskočila a divoce, ze vší síly přirazila dveře.

Tento pohyb se tak lišil od jejího obvyklého klidu a úlek zračící se na tváři knížete Vasilije se tak nesrovnával s jeho důstojností, že se Pierre zastavil a tázavě se podíval přes brýle na svou průvodkyni. Anna Michajlovna na sobě nedala znát nejmenší údiv, jen se lehce usmála a povzdychla si, jako by chtěla říci, že to očekávala.

„Buďte statečný, příteli, budu bdít nad vašimi zájmy,“ odpověděla na jeho pohled a přidala do kroku.

Pierre nechápal, oč jde, nerozuměl tomu, co v tomto případě znamená *bdít nad jeho zájmy*, ale chápal, že to všechno tak musí být. Chodbou došli do spoře osvětleného sálu, který přiléhá k přijímacímu salonu hraběte. Byla to jedna z těch studených a přepychových komnat, které Pierre znal z hlavního křídla domu. Ale uprostřed tohoto pokoje stála prázdná vana a po koberci byla rozlitá voda. Proti nim šli po špičkách sluha a kostelník s kadidlem, ale nevěnovali jim nejmenší pozornost. Vešli do Pierrovi známého salonu s dvěma italskými okny, s dveřmi do zimní zahrady, s bystou a s podobiznou carevny Kateřiny v životní velikosti. V saloně seděli titíž hosté skoro ve stejných pozicích a šepetem spolu rozmlouvali. Všichni zmlkli a ohlédli se na vcházející Annu Michajlovnu s bledým, utrápeným obličejem a na tlustého, velkého Pierra, který šel se sklopenou hlavou poslušně za ní.

Z tváře Anny Michajlovny vyzařovalo vědomí, že nadešla rozhodná chvíle; nepouštějíc Pierrovu ruku, vešla jako rázná, sebevědomá petrohradská dáma do pokoje ještě směleji než ráno. Poněvadž vedla toho, jehož si přál vidět umírající, cítila, že má přístup zajištěn. Rychlým pohledem přelétla všechny v místnosti, a když uzřela zpovědníka hraběte, celá se schoulila, úplně

jako by se byla náhle zmenšila, plavným krokem k němu přicupitala a pokorně přijala požehnání nejprve od jednoho a potom od druhého duchovního.

„Chvála bohu, že jste přišli včas,“ řekla duchovnímu, „my všichni příbuzní jsme se tak báli! Tento mladík je syn hraběte,“ dodala tišeji. „Jak strašná chvíle!“

Po těchto slovech přešla k lékaři.

„Cher docteur,“ oslovila ho, „tento mladík je syn hraběte, je nějaká naděje?“

Doktor mlčky, prudce pokrčil rameny a zvedl oči ke stropu. Anna Michajlovna opakovala přesně týž pohyb; pokrčila rameny a zvedla oči, téměř je zavírajíc, pak vzdychla a odešla od lékaře k Pierrovi. Chovala se k němu neobyčejně uctivě, se smutnou něhou.

„Mějte důvěru v jeho milosrdenství!“ řekla mu, pokynula hlavou k pohovce na znamení, aby na ni počkal, a sama se nelslyšně ubírala ke dveřím, na něž všichni hleděli a jež tichounce vrzly, když je otvírala, a zmizela za nimi.

Pierre se rozhodl, že se ve všem podřídí své vůdkyni, a zamířil k pohovce, na niž mu ukázala. Sotva Anna Michajlovna odešla, všiml si, že se pohledy všech přítomných na něho upírají s něčím víc než se zvědavostí nebo s účastí. Pozoroval, že si všichni mezi sebou něco šeptají a ukazují si na něho pohledy plnými strachu a dokonce i podlézavosti. Prokazovali mu úctu jako nikdy předtím: jakási neznámá dáma, jež hovořila s duchovními, vstala a nabídla mu své místo; pobočník zvedl rukavici, kterou Pierre upustil, a podal mu ji; lékaři uctivě zmlkli, když šel kolem nich, a uhýbali, aby mu uvolnili cestu. Pierre si chtěl nejdříve sednout jinam, aby neobtěžoval onu dámu, chtěl si sám zvednout rukavici a obejít lékaře, kteří mu nijak nepřekáželi. Ale najednou pocítil, že by to bylo neslušné, pocítil, že je této noci osobou, která má vykonat jakýsi strašný obřad, na nějž všichni čekají, a že je proto nucen přijímat od všech úsluhy. Mlčky vzal rukavici od pobočníka, sedl si na místo oné dámy, souměrně položil velké ruce na vystrčená kolena v naivním postoji egyptské sochy a v duchu si řekl, že to tak všechno musí být a že tento večer, aby neztratil duchapřítomnost a neprovedl nějakou hloupost, nesmí dělat nic podle vlastního uvážení a musí se úplně podříditi vůli těch, kdo ho povedou.

Neuplynuly ani dvě minuty, když vešel do pokoje kníže Vasilij v kaftanu s třemi hvězdami majestátně, s hlavou vysoko vztyčenou. Zdálo se, že od rána ještě zhubl; oči se mu rozšířily, když se rozhlédl po pokoji a spatřil Pierra. Popošel k němu, vzal ho za ruku (což předtím nikdy neudělal) a ohnul ji dolů, jako by chtěl zjistit, jak pevně drží.

„Odvahu, příteli, odvahu. Přál si vás vidět... To je dobře ...,“ a chtěl odejít.

Avšak Pierre považoval za nutné se zeptat:

„Jak je...,“ zarazil se, protože nevěděl, je-li slušné nazvat umírajícího hrabětem; a nazvat ho otcem se ostýchal.

„Před půlhodinou měl ještě un coup. Odvahu, příteli...“

Pierre byl tak zmaten, že si při slově coup představil ránu a pád nějakého těla. Nechápatě se podíval na knížete Vasilije a teprve po chvíli si uvědomil, že le coup znamená také mrtvici. Kníže Vasilij řekl v chůzi několik slov Lorrainovi a po špičkách vešel do dveří. Neuměl po špičkách chodit a nemotorně při tom kymácel celým tělem. Hned za ním vešla nejstarší kněžna, po ní církevní hodnostáři a kostelníci a také služebnictvo. Za dveřmi bylo slyšet kroky a konečně vyběhla Anna Michajlovna, stále s touž tváří, bledou, ale neumdlévající v plnění povinností, dotkla se Pierrovy ruky a řekla:

„Milost boží je nevyčerpatelná. Právě začíná obřad posledního pomazání. Pojďte.“

Pierre kráčel po měkkém koberci ke dveřím a všiml si, že pobočník a neznámá dáma a ještě kdosi ze služebnictva jdou za ním, jako by teď už nebylo třeba se ptát, je-li možno vstoupit.

XX

Pierre dobře znal tuto velkou komnatu, rozdělenou sloupy a obloukem a celou ověšenou perskými koberci. Část pokoje za sloupy, kde na jedné straně stála vysoká mahagonová postel pod hedvábnými nebesy a na druhé straně obrovská vit-

řína s obrazy svatých, byla zaplavena jasným rudým světlem jako kostely při večerní bohoslužbě. Před ozářeným kováním vitríny stálo dlouhé voltairovské křeslo, obložené jako sníh bílými a nepomačkanými polštáři, patrně právě vyměněnými, a na něm spočívala Pierrovi tak známá majestátní postava jeho otce, hraběte Bezuchova, až po pás zabalená do jasně zelené přikrývky, s touž hřívou šedých vlasů nad širokým čelem, připomínající lva, a s týmiž výrazně charakteristickými, ušlechtilými širokými vráskami na krásném žlutavě červeném obličejí. Ležel přímo pod ikonami; obě velké tlusté ruce měl položeny na přikrývce. V pravici, jež byla otočena dlaní dolů, měl mezi palcem a ukazováčkem zastrčenou voskovou svíci, kterou zezadu za křeslem přidržoval starý sluha. Nad křeslem stáli duchovní ve velkolepých, nádherných rouchách, na něž jim splývaly dlouhé vlasy, a s hořícími svícemi v rukou pomalu, slavnostně vykonávali obřady. Opodál stály dvě mladší kněžny s šátečky v rukou nebo u očí a před nimi nejstarší Catiche se zlostným, rozhodným výrazem, ani na chvíli neodvracející oči od ikon, jako by všem chtěla říci, že za sebe neručí, ohlédnou-li se. Anna Michajlovna s pokorným smutkem na tváři vyjadřující smíření se všemi odpůrci i nepřáteli a neznámá dáma zůstaly u dveří. Kníže Vasilij stál z druhé strany dveří, blízko křesla, za vyřezávanou, sametem potaženou židlí, kterou si přitáhl opěradlem k sobě a opřel se o ni levou rukou, v níž držel svíci, zatímco pravicí se křížoval a pokaždé, kdykoli se dotkl prsty čela, pozdvihoval oči vzhůru. Na jeho tváři byla vepsána pokorná zbožnost a odevzdanost do vůle boží. „Nechápete-li tyto pocity, tím hůř pro vás,“ jako by říkal jeho obličej.

Za ním stál pobočník, lékaři a mužská část služebnictva; muži a ženy se rozdělili jako v kostele. Všichni mlčeli, křížovali se a bylo slyšet jen modlení duchovních nebo tlumený, sytý basový zpěv a ve chvílích ticha šoupání nohou a vzdechy. Anna Michajlovna s významným pohledem, naznačujícím, že ví, co dělá, přešla celý pokoj k Pierrovi a podala mu svíci. Zažehl ji a zaujat pozorováním přítomných začal se křížovat touž rukou, v níž držel voskovici.

Nejmladší kněžna Sofie, ruměná a smavá, s mateřským znamením, ho pozorovala. Usmála se, schovala tvář do šátečku

a dlouho ji nezvedala; ale jak se podívala na Pierra, znovu se rozesmála. Patrně nebyla s to pohlédnout na něj a nesmát se, ale nedovedla se také zdržet a nedívat se na něho vůbec; aby se tedy vyhnula pokušení, odešla potichu za sloup. Uprostřed bohoslužby hlasy duchovních náhle zmlkly; kněží se o čemsi mezi sebou šepem dorozumívali a starý sluha, který držel hraběti ruku, se zvedl a obrátil se k dámám. Anna Michajlovna pokročila dopředu, sklonila se nad nemocným a za zády prstem přivolala Lorraina. Francouzský lékař stál opřen o sloup bez svíce, v uctivém postoji cizince, který, ač má jinou víru, chápe vážnost konaného obřadu a schvaluje jej. Nyní neslyšným krokem muže v plné síle přistoupil k nemocnému, vzal ze zelené pokrývky do svých bílých tenkých prstů jeho volnou ruku, odvrátil se, začal počítat tep a zamyslíl se. Nemocnému dali čehosi napít, chvíli pobíhali kolem něho, pak se opět postavili na svá místa a bohoslužba pokračovala. Při této přestávce si Pierre povšiml, že kníže Vasilij opustil místo u opěradla židle s tímž výrazem člověka, který ví, co dělá, a tím hůře pro ty, kdo ho nechápou – ale nešel k nemocnému, nýbrž jen kolem něho, připojil se k nejstarší kněžně a spolu s ní kráčel dále do ložnice, k vysoké posteli pod hedvábnými nebesy. Od postele šli kníže s kněžnou k zadním dveřím a zmizeli za nimi, ale před koncem bohoslužby se jeden po druhém zase vrátili na svá místa. Pierre nevěnoval této okolnosti více pozornosti než čemukoli jinému a jednou provždy se v duchu rozhodl, že vše, co se kolem něho dnes večer děje, je nevyhnutelně nutné.

Tóny chrámového zpěvu zmlkly a ozval se hlas duchovního, který uctivě blahopřál nemocnému k přijetí svátosti. Nemocný ležel stále stejně nehybně, jako bez života. Kolem něho se všechno pohnulo, zazněly kroky a šepot, zvláště pronikavý šepot Anny Michajlovny.

Pierre slyšel, jak říká:

„Musíme ho ihned přenést na postel, zde naprosto není možno...“

Nemocného obklopili lékaři, kněžny a sluhové, takže Pierre už neviděl tu červenavě žlutou hlavu s šedivou hřívou, která mu po celou dobu bohoslužby ani na okamžik nezmizela z očí, i když přitom viděl jiné lidi. Podle opatrných pohybů těch, kdo obstoupili křeslo, uhodl, že umírajícího zvedají a přenášejí.

„Drž se mé ruky, nebo ho pustíš...“, zaslechl polekaný šepot jednoho ze sluhů, „zespodu... ještě jeden,“ ozývaly se hlasy a namáhavé oddechování a šoupání nohou se zrychlovalo, jako by tíha, kterou nesli, byla nad jejich síly.

Když ho tito lidé, mezi nimi i Anna Michajlovna, míjeli, spatřil na chvíli přes záda a šíje nosičů širokou, vyklenutou, tlustou, obnaženou hrud' nemocného, jeho tučná ramena, zvednutá, jak ho nesli pod pažďí, a šedou kučeravou lví hlavu. Tato hlava s neobyčejně širokým čelem a lícními kostmi, s krásnými smyslnými ústy a s majestátním chladným pohledem nebyla znetvořena blízkostí smrti. Byla právě taková, jakou ji Pierre viděl před třemi měsíci, když ho hrabě posílal do Petrohradu. Nyní však se bezvládně kymácela při nestejném chůzi lidí, kteří ho nesli, a chladné, nezúčastněné oči hleděly do prázdna.

Po krátkém pobíhání kolem vysoké postele se lidé, kteří nesli nemocného, rozešli. Anna Michajlovna se dotkla Pierrovy ruky a vyzvala ho: „Pojďte!“ Pierre s ní šel k posteli, na níž spočíval nemocný v slavnostní poloze, která měla zřejmě jakýsi vztah k právě přijaté svátosti. Hlavu měl vysoko podepřenou poduškami. Ruce byly symetricky položeny dlaněmi dolů na zelené hedvábné pokrývce. Když k němu Pierre přistoupil, díval se hrabě přímo na něho, ale takovým pohledem, jehož smysl a význam pochopit není v lidské moci. Buď ten pohled neříkal nic než prostě to, že dokud jsou oči otevřené, musí se někam dívat, nebo říkal až příliš mnoho. Pierre se zastavil v nejistotě, co má dělat, a tázavě se ohlédl na svou rádkyni Annu Michajlovnu. Anna Michajlovna chvatně pokynula očima k ruce nemocného a ústy k ní poslala vzdušný polibek. Pierre opatrně vytáhl krk, aby nezavadil o příkrývky, a podle její rady políbil mohutnou, širokou, masitou ruku. Avšak ani ruka, ani jediný sval ve tváři hraběte se nepohnuly. Pierre se znovu podíval na Annu Michajlovnu s němou otázkou, co teď. Anna Michajlovna ukázala pohledem na křeslo vedle postele. Pierre se poslušně posadil do křesla a opět se tázal očima, udělal-li správně, co měl. Anna Michajlovna souhlasně přikývla. Pierre zaujal opět naivně symetrický postoj egyptské sochy a se zřejmým pocitem trapnosti, že jeho nemotorné tlusté tělo zabírá tolik místa, soustřeďoval všechny své duševní síly na to, aby se zdál co nejmenší. Díval se na hraběte. Hrabě hleděl na místo, kde byl obličej Pierrův ve chvíli, kdy

stál. Z výrazu Anny Michajlovny bylo vidět, že si je vědoma dojemné vážnosti této chvíle, kdy se naposledy shledává otec se synem. To trvalo dvě minuty; Pierrovi připadaly jako celá hodina. Náhle se mohutné svaly a vrásky v obličeji hraběte Bezuchova začaly křečovitě svírat. Cukání se stupňovalo, krásná ústa se zkrivila (teprve nyní Pierre pochopil, jak blízko je jeho otec smrti) a vydala nejasný, chraptivý zvuk. Anna Michajlovna se pozorně dívala nemocnému do očí, snažíc se uhádnout, co si přeje, a hned ukazovala na Pierra, hned na nápoj, hned na přikrývku, hned šeptala jméno knížete Vasilije. V očích i v obličeji nemocného se zračila netrpělivost. Vypjal všechny síly, aby obrátil oči k sluhovi, který stál po celou dobu u hlav jeho postele.

„Ráčejí chtít obrátit na druhý bok,“ zašeptal sluha a přistoupil, aby obrátil tvář ke stěně těžké tělo hraběte.

Pierre mu vstal na pomoc.

Když hraběte obraceli, zůstala jedna jeho ruka bezvládně vzadu a on se ji marně snažil přitáhnout. A buď že si všiml hrůzy, s jakou Pierre pohlédl na tu neživou ruku, nebo že se mu umírající hlavou mihla v té chvíli nějaká jiná myšlenka, hrabě se podíval na tu neposlušnou ruku, na výraz hrůzy v Pierrově tváři, pak zase zpět na ruku, a na obličeji se mu objevil slabý, trpitelský úsměv, který se tak nehodil k jeho rysům, úsměv vyjadřující ironii nad vlastní bezmocností. Při pohledu na něj pocítil Pierre neočekávaně tíhu na prsou a lechtání v nose a slzy mu zastřely zrak. Nemocného převrátili na bok tváří ke stěně. Vzdychl.

„Usnul,“ řekla Anna Michajlovna, když zahlédla kněžnu, která ji přišla vystřídat. „Pojdme.“

Pierre vyšel z pokoje.

XXI

V přijímacím pokoji nebyl nikdo kromě knížete Vasilije a nejstarší kněžny, kteří seděli pod podobiznou Kateřiny Veliké a o čemsi spolu živě hovořili. Jakmile spatřili Pierra a je-

ho průvodkyni, zmlkli. Pierrovi se zdálo, že kněžna něco schovala a zašeptala:

„Nemohu tu ženskou ani vidět.“

„Catiche dala připravit čaj do malého salonu,“ pravil kníže Vasilij Anně Michajlovně. „Jděte, má milá Anno Michajlovno, a pojezte něco, nebo nevydržíte.“

Pierrovi neřekl nic, jen mu s účastí stiskl nahoře paži. Pierre s Annou Michajlovnou šli tedy do petit salon.

„Nic tak neosvěží po probdění noci jako šálek toho výborného ruského čaje,“ pochvaloval si Lorrain s jistou dávkou zdrženlivosti; stál uprostřed malého salonu před stolem, na němž byl připraven čajový příbor a studená večeře, a srkal čaj z tenkého čínského šálku bez ouška. Okolo stolu se shromáždili pro posílnění všichni, kdo strávili dnešní noc v domě hraběte Bezuchova. Pierre se na tento malý okrouhlý salon se zrcadly a s malými stolečky velmi dobře pamatoval. Protože neuměl tančit, sedával rád, když byl v hraběcím domě ples, v této malé zrcadlové síni a pozoroval, jak tudy procházejí dámy ve večerních toaletách, s brilianty a s perlami na nahých šíjích, a prohlízejí se v jasně osvětlených zrcadlech, která několikrát odrážejí jejich obraz. Nyní byl tento pokoj uprostřed noci skrovně osvětlený dvěma svícemi, na jednom malém stolku byl nedbale rozestavený čajový příbor a mísy a seděli tu nejrozličnější lidé ve všedních šatech, šeptali si mezi sebou a každým pohybem, každým slovem dávali najevo, že nikdo z nich nezapomíná na to, co se teď děje a co se ještě má stát v ložnici. Pierre nejedl, ačkoli měl chuť. Ohlédl se tázavě na svou vůdkyni a spatřil, že se po špičkách vrací do přijímacího pokoje, kde zůstali kníže Vasilij s nejstarší kněžnou. Pierre soudil, že je to tak nutné, a po krátkém otálení šel za ní. Anna Michajlovna stála vedle kněžny a obě mluvily najednou vzrušeným šepotem:

„Dovolte, kněžno, abych sama věděla, co je nutné a co ne,“ říkala hubená kněžna, patrně stejně rozčilená, jako když přibouchla dveře svého pokoje.

„Ale milá kněžno,“ přesvědčovala ji mírně Anna Michajlovna a zastoupila jí cestu, aby nemohla jít do ložnice, „nebude to příliš namáhavé pro ubohého strýčka, právě teď, kdy potřebuje odpočinek? Rozmluva o světských věcech ve chvíli, kdy jeho duše je už připravena...“

Kníže Vasilij seděl v křesle ve své familiární póze, vysoko přehodiv nohu přes nohu. Tváře mu silně cukaly, a jak byly pokleslé, zdály se dole tlustší než nahoře; tvářil se však jako člověk, který nevěnuje rozmluvě obou dam mnoho pozornosti.

„Milá Anno Michajlovno, nechte přece Catiche, aby udělala, co uzná za vhodné. Víte, jak ji má hrabě rád.“

„Nevím ani, co ta listina obsahuje,“ obrátila se kněžna ke knížeti Vasiliji a ukázala mu pouzdro z vykládané kůže, jež držela v ruce. „Vím jen, že jeho pravá poslední vůle je v jeho psacím stole a tohle je nějaká zapomenutá listina...“

Chtěla obejít Annu Michajlovnu, ale ta skočila směrem ke dveřím a opět se jí postavila do cesty.

„Já vím, má milá, dobrá kněžno,“ řekla Anna Michajlovna a uchopila pouzdro tak pevně, že bylo jasné, že je hned tak nepustí. „Milá kněžno, prosím vás, snažně vás prosím, ušetřte ho. Zapřísahám vás ...“

Kněžna mlčela. Ozývaly se jen zvuky usilovného boje o pouzdro. Bylo zřejmé, že promluví-li kněžna, nebude to pro Annu Michajlovnu nic lichotivého. Anna Michajlovna držela pevně, ale přesto si její hlas uchovával všechnu svou sladkou vlácnost a měkkost.

„Pierre, pojdte sem, příteli. Myslím, že při rodinné poradě není zbytečný; není-liž pravda, kníže?“

„Proč mlčíte, mon cousin?“ zvolala náhle kněžna tak hlasitě, že to uslyšeli až v saloně a polekali se jejího hlasu. „Proč mlčíte, když si tu bůhví kdo dovoluje plést se do rodinných záležitostí a dělat scény na prahu pokoje umírajícího? Intrikánko!“ zasípala zlostně a ze vši síly trhla pouzdem, ale Anna Michajlovna udělala pár kroků, aby měla k pouzdru blíže, a chytila ji za ruku.

„Ó!“ řekl kníže Vasilij vyčítavě a s údivem. Vstal. „To je směšné. No tak, pusťte přece. Dejte si říci.“

Kněžna pustila pouzdro.

„Vy také!“

Anna Michajlovna neposlechla.

„Pusťte, říkám vám. Beru vše na sebe. Půjdu a zeptám se ho. Já... To snad už stačí.“

„Ale kníže,“ pravila Anna Michajlovna, „popřejte mu chvíli klidu po příjetí tak veliké svátosti. Pierre, řekněte přece svůj

názor,“ obrátila se k mladému muži, jenž postoupil až k nim a udiveně se díval na rozzuřený obličej kněžnin, který ztratil veškerý společenský nátěr, a na cukající líce knížete Vasilije.

„Uvědomte si, že ponesete odpovědnost za následky,“ řekl kníže Vasilij stroze, „nevíte, co děláte.“

„Nestoudnice!“ vykřikla kněžna a neočekávaně se vrhla na Annu Michajlovnu a vyrvala jí pouzdro.

Kníže Vasilij sklopil hlavu a rozhodil rukama.

V té chvíli se dveře – ty strašné dveře, na něž se Pierre tak dlouho díval a jež se otvíraly tak tiše – prudce, hlučně rozletěly, až bouchly o stěnu, vyběhla z nich prostřední kněžna a sepjala ruce.

„Co děláte!“ zvolala zoufale. „Umírá a vy mě necháváte samotnou!“

Nejstarší kněžna upustila pouzdro. Anna Michajlovna se bleskurychle sehnula, uchopila věc, o níž se přeli, a vběhla do ložnice. Nejstarší kněžna i kníže se vzpamatovali a šli za ní. Za několik okamžiků odtud vyšla nejstarší kněžna s bledou, suchou tváří a kousala se do spodního rtu. Když spatřila Pierra, objevil se jí na obličejí výraz nezkrotného vzteku.

„No, radujte se přece,“ řekla mu, „čekal jste na to.“

Zaštkala, zakryla si tvář šátkem a vyběhla z místnosti.

Po ní vyšel kníže Vasilij. Dopotácel se k pohovce, na níž seděl Pierre, svezl se na ni a zakryl si oči rukou. Pierre si všiml, že je bledý a brada se mu třese jako v zimnici.

„Ach příteli!“ řekl a vzal Pierra za loket. V jeho hlase zaznívala srdečnost a malátnost, jakou u něho Pierre ještě nikdy nepozoroval. „Jsme tak hříšní, tak klameme jiné, a k čemu? Je mi téměř šedesát, příteli... Vždyť já... Všechno skončí smrtí, všechno. Smrt je strašná.“ A rozplakal se.

Anna Michajlovna přišla poslední. Tichým, pomalým krokem přistoupila k Pierrovi.

„Pierre...!“ řekla jen.

Pierre se na ni tázavě podíval. Políbila ho na čelo, skrápějíc je slzami. Chvilí mlčela.

„Není ho už...“

Pierre na ni pohlédl přes brýle.

„Pojďte, doprovodím vás. Snažte se plakat. Člověku nic neuleví jako slzy.“

Odvedla ho do temného salonu a Pierre byl rád, že mu tam nikdo nevidí do obličeje. Anna Michajlovna ho opustila, a když se vrátila, spal s rukou pod hlavou hlubokým spánkem.

Druhý den ráno řekla Anna Michajlovna Pierrovi:

„Ano, drahý příteli, je to velká ztráta pro nás pro všechny. O vás ani nemluvím. Ale Bůh vám pomůže, jste mlád a pánem obrovského bohatství, jak doufám. Závěť ještě nebyla otevřena. Znáám vás dosti dobře, abych věděla, že se vám z toho nezatočí hlava, ale přinese vám to povinnosti, a musíte být statečný.“

Pierre mlčel.

„Někdy později vám možná řeknu, příteli, že kdybych tam nebyla bývala, bůhví jak by to bylo dopadlo. Víte, strýček mi ještě předevčírem slíbil, že nezapomene na Borise. Bohužel však už neměl čas... Doufám, drahý příteli, že vyplníte přání svého otce.“

Pierre ničemu z toho nerozuměl a díval se na kněžnu Annu Michajlovnu mlčky, rozpačitě se červenaje. Po rozmluvě s ním odjela Anna Michajlovna zase k Rostovovým a ulehla. Když se ráno probudila, vyprávěla Rostovovým a všem známým podrobně o smrti hraběte Bezuchova. Řekla, že hrabě zemřel tak, jak by si sama přála zemřít, a že jeho konec byl nejen dojemný, nýbrž i poučný; poslední shledání otce se synem bylo tak dojmavé, že na ně nemůže vzpomenout bez slz a že neví, kdo si v těchto strašných chvílích vedl lépe – otec, jenž se v posledních okamžicích života rozpomenul na všechno a na všechny a řekl synovi taková dojemná slova, nebo Pierre, na něhož byl žalostný pohled, jak byl zdrcen, ale jak se přesto snažil skrýt svůj žal, aby nezarmoutil umírajícího otce. „Je to skličující, ale k něčemu přece dobré; povznáší to duši, vidíme-li takové lidi, jako byl starý hrabě nebo jako je jeho syn, hodný svého otce,“ pravila. O chování kněžny a knížete Vasilije mluvila s rozhořčením také, ale jen šepem a pod pečeti velkého tajemství.

XXII

V Lysých Horách, na panství knížete Nikolaje Andrejeviče Bolkonského, očekávali každý den příjezd mladého knížete Andreje s kněžnou; avšak toto očekávání nijak nenarušovalo pravidelný chod života v domě starého knížete. Od té doby, co byl za vlády Pavlovy vypovězen na vesnici, neopouštěl generál en chef kníže Nikolaj Andrejevič, jenž měl ve společnosti přezdívku *le roi de Prusse*¹⁾, své Lysé Hory, kde žil s dcerou, kněžnou Marjou, a s její společnicí mademoiselle Bourienne. Za nové vlády měl povolen pobyt v hlavních městech, ale zůstával dál na vesnici a nikam nejezdil říkáje, že potřebuje-li ho někdo, pojede toho půldruhého sta verst do Lysých Hor i z Moskvy, ale on sám že nepotřebuje nikoho a nic. Říkával, že jsou pouze dva prameny lidských neřestí – zahálka a pověra – a pouze dvě ctnosti – činnost a rozum. Zabýval se výchovou své dcery, a aby v ní vypěstoval obě hlavní ctnosti, dával jí hodiny algebry a geometrie a rozdělil celý její život tak, aby měla stále co dělat. Sám byl ustavičně zaměstnán buď psaním pamětí, nebo výpočty z vyšší matematiky, nebo soustružením tabátěrek, prací v zahradě či dohlížením na stavbě, neboť na jeho statku se neustále něco stavělo. A protože hlavní podmínkou činnosti je pořádek, byl v jeho životě pořádek doveden až k nejvyšší přesnosti. K jídlu usedal vždy za týchž neměnných okolností, na hodinu i na minutu přesně. Na lidi kolem sebe, od dcery až po služebnictvo, byl drsný a nesmlouvavě přísný, a tím, třebaže nebyl krutý, budil strach a úctu, jaké by snadno nedosáhl ani nejkrutější člověk. Přestože byl na odpočinku, a tudíž bez vlivu na státní záležitosti, považoval každý náčelník gubernie, kde měl kníže statek, za svou povinnost ho navštívit

¹⁾ Pruský král.

a stejně jako stavitel, zahradník nebo kněžna Marja čekal ve vysoké přípravně před jídelnou, až kníže ve stanovenou hodinu vyjde ven. V této přípravně zakoušeli všichni stejný pocit úcty, a dokonce strachu ve chvíli, kdy se otevířely nesmírně vysoké dveře pracovny a v nich se objevila malá postavička starce v napudrované paruce, s malýma suchýma ručkama a s šedým převislým obočím, které někdy – když se nasupilo – zastíralo lesk moudrých a mladých zářivých očí.

Ráno toho dne, kdy měli přijet mladí, vešla kněžna Marja jako obvykle v určenou hodinu do přípravní, aby pozdravila otce, a plna strachu se křížovala a v duchu se modlila. Vcházela sem tak každý den a každý den se modlila, aby ranní setkání dobře dopadlo.

Starý sluha v napudrované paruce, který seděl v přípravně, neslyšně vstal a šepem řekl: „Račte.“

Za dveřmi bylo slyšet rovnoměrné vrčení soustruhu. Kněžna nesměle stiskla kliku lehce, volně se otvírajících dveří a zůstala stát na prahu. Kníže se ohlédl od soustruhu a pokračoval v práci.

Ohromná pracovna byla plná věcí, které zřejmě ani na chvíli neležely ladem. Velký stůl, pokrytý knihami a plány, vysoké zasklené skříně knihovny s klíči ve dveřích, vysoký pult pro psaní vstoje a na něm otevřený sešit, soustruh s rozloženými nástroji a kolem dokola rozsypané hobliny – to všechno svědčilo o neustálé, různorodé a systematické činnosti. Podle pohybů malé nohy, obuté v tatarskou čižmu vyšívanou stříbrem, a podle pevného tlaku suché žilnaté ruky bylo vidět, že kníže je ve svém svěžím stáří ještě pln vytrvalé a houževnaté síly. Dokončil ještě několik kruhů, pak sundal nohu z pedálu, otřel dláto a hodil je do koženého vaku u soustruhu, přistoupil ke stolu a kývl na dceru. Nikdy svým dětem nežehnal, jen nastavil dceři pichlavou, dosud neoholenou tvář a přísně, ale zároveň pozorně a něžně si ji prohlédl a řekl:

„Zdráva...? No tak se posaď.“

Uchopil sešit geometrie s vlastnoručně psaným textem a přitáhl si nohou křeslo.

„Na zítřek!“ pravil, rychle našel stránku a ostrým nehtem zatrl odstavec od jednoho paragrafu k druhému.

Kněžna se naklonila nad stůl a sehnula se nad sešitem.

„Počkej, máš tu dopis,“ řekl náhle stařec, vytáhl z poličky připevněné nad stolem obálku popsanou ženským písmem a hodil ji na stůl.

Když kněžna spatřila dopis, vyskočily jí na tváři červené skvrny. Chvatně jej vzala a sklonila se nad ním.

„Od Héloisy?“ zeptal se kníže, odhaluje v chladném úsměvu nažloutlé, ale ještě zdravé zuby.

„Ano, od Julie,“ odpověděla kněžna, plaše vzhlédla a stejně plaše se usmála.

„Pustím ti ještě dva dopisy, ale třetí si přečtu,“ řekl kníže přísně. „Bojím se, že si tam píšete samé hlouposti. Třetí si přečtu.“

„Přečtěte si třeba tenhle, mon père,“ odpověděla kněžna, zarděla se ještě víc než prve a podávala mu dopis.

„Řekl jsem, že třetí, tak třetí,“ řekl úsečně kníže, odstrčil dopis, opřel se lokty o stůl a přitáhl si sešit s geometrickými obrazy.

„Nu, slečinko,“ pobídl ji a naklonil se blízko k ní nad sešit, položil jednu ruku na lenoch křesla, v němž seděla, takže byla ze všech stran obklopena jeho tabákovou a stařecky štiplavou vůní, kterou tak dávno znala. „Nu, slečinko, tyto trojúhelníky jsou si podobné; ráčíš vidět, úhel abc...“

Kněžna ulekaně vnímala otcovy oči, jež se leskly tak blízko ní, červené skvrny se jí rozlévaly po celém obličeji a bylo jasné, že nic nechápe a tolik se bojí, že jí strach brání v pochopení všech dalších otcových výkladů, byť byly sebejasnější. Těžko říci, zda byl vinen učitel nebo žačka, ale každý den se opakovalo totéž; kněžně se tmělo v očích, nic neviděla, nic neslyšela, jen cítila vedle sebe suchý obličej přísného otce, cítila jeho dech a jeho vůni a myslela jen na to, aby už byla z této pracovní venku a mohla se zabývat úlohou o samotě. Stařec se vztekal: hlučně odstrkoval a zase přisunoval křeslo, v němž seděl, přemáhal se, aby nevybuchl, ale přesto se skoro pokaždé rozčilil, huboval a někdy i mrštil sešitem.

Kněžna odpověděla nesprávně.

„No, a pak že nejsi hloupá husa!“ vykřikl kníže, odstrčil sešit a prudce se odvrátil; ale ihned vstal, prošel se, pohladil kněžnu po vlasech a zase si sedl.

Přitáhl si křeslo a pokračoval ve výkladu.

„Takhle to nejde, kněžno, tak to nejde,“ řekl, když kněžna zavřela sešit s uloženým úkolem a chystala se odejít, „matematika je veliká věc, má slečinko. A aby ses podobala těm našim hloupým paničkám, to nechci. Zvykneš si na ni a po čase si ji zamiluješ.“ Popleskal ji dlaní po tváři. „Hloupost ti vyprchá z hlavy.“

Chtěla už odejít, ale zastavil ji posunkem a vytáhl z přihrádky vysokého pultu novou, ještě nerozřezanou knihu.

„Tady ti posílá ta tvá Héloisa ještě nějaký Klíč svátosti. Náboženská kniha. Do víry se nikomu nepletu. Prohlédl jsem si to. Tu máš. No jdi, jdi.“

Poklepal ji po rameni a sám za ní zavřel dveře.

Kněžna Marja se vrátila do svého pokoje se smutným, polekaným výrazem, který ji málokdy opouštěl a činil její nehezkou, chorobnou tvář ještě ošklivější; usedla k psacímu stolu, celému pokrytému miniaturními portréty a zavalenému sešity a knihami. Kněžna byla právě tak nepořádná, jako byl její otec pořádný. Položila sešit s geometrií na stůl a nedočkavě rozpečetila dopis. Byl od její nejmilejší přítelkyně z dětství, Julie Karaginové, té Julie, která byla na oslavě jmenin u Rostovových.

Julie psala:

„Drahá a vzácná přítelkyně, jak strašná a zdrcující věc je odloučení! Marně si říkám, že polovina mého bytí a mého štěstí jste Vy a že přes vzdálenost, která nás dělí, jsou naše srdce spojena nerozlučnými pouty; mé srdce se bouří proti osudu a přes zábavy a radovánky, jimiž jsem obklopena, nemohu potlačit jakýsi smutek, který v hloubi srdce pociťuji od našeho rozloučení. Proč nejsme spolu jako tehdy v létě ve Vašem velkém saloně na modré pohovce, na té pohovce, kde jsme si svěřovaly nejdůvěrnější myšlenky? Proč nemohu, jako před třemi měsíci, čerpat nové duševní síly ve Vašem pohledu, tak sladkém, tak mírném a tak pronikavém, v těch očích, jež jsem tak milovala a které vidím před sebou, když Vám píši?

Když kněžna Marja došla k tomuto místu, povzdechla si a pohlédla do trojdílného zrcadla, jež stálo napravo od ní. Obrazelo se v něm nehezké, slabé tělo s hubeným obličejem. Oči, vždy smutné, dívaly se teď na sebe do zrcadla ještě beznadějněji. Lichotí mi, pomyslela si kněžna, odvrátila se a pokračovala ve čtení. Avšak Julie přítelkyni nelichotila: kněžniny oči,

velké, hluboké a zářivé (jako by z nich někdy tryskaly celé proudy paprsků hřejivého světla), byly skutečně tak hezké, že velmi často zastíraly ošklivost celého obličeje a byly působivější než sebevětší krása. Kněžna však nikdy nespátřila krásný výraz svých očí, výraz, jaký měly ve chvílích, kdy nemyslíla na sebe. Jakmile se podívala do zrcadla, nabyla její tvář, jako ostatně u všech lidí, napjatého, nepřirozeného a nehezkého výrazu. Četla dál:

„Celá Moskva nemluví o ničem jiném než o válce. Jeden z mých bratrů je už v cizině, druhý je v gardě, která se dává na pochod k hranicím. Náš drahý panovník opustil Petrohrad a soudí se, že chce vystavit svůj drahocenný život válečnému nebezpečí. Dej Bůh, aby ten korsický netvor, který ničí mír v Evropě, byl poražen andělem, jehož nám Všemohoucí ve svém milosrdenství dal za panovníka. Nemluvím-li o bratrech, připravila mě tato válka o vztah velmi drahý mému srdci. Mám na mysli mladého Nikolaje Rostova, který při své vznětlivosti nemohl snést nečinnost, opustil univerzitu a vstoupil do armády. Ach drahá Marie, přiznám se Vám, že i když je velice mlád, způsobil mi jeho odjezd k armádě velký zármutek. Tento mladý muž, o němž jsem Vám vyprávěla už v létě, má v sobě tolik ušlechtilosti a opravdového mládí, že se s tím v našem století dvacetiletých starců málokdy setkáme. Je zejména neobyčejně upřímný a statečný. Je tak čistý a poetický, že můj vztah k němu, jakkoli letmý, byl jednou z nejsladších radostí mého ubohého srdce, které už tolik trpělo. Jednou Vám budu vyprávět o tom, jak jsme se rozloučili a co všechno jsme si při tom řekli. Nyní je to ještě příliš živé. Ach drahá přítelkyně, jak jste šťastna, že neznáte tyto radosti a tuto krutou trýzeň! Jste šťastna, protože trýzeň je vždy silnější než radosti. Vím dobře, že hrabě Nikolaj je příliš mlád, aby mi mohl být něčím víc než jen přítelem, ale toto sladké přátelství, tento vztah, tak poetický a čistý, mé srdce potřebovalo. Leč nemluvme už o tom. Poslední a největší novinkou, která zaměstnává celou Moskvu, je smrt starého hraběte Bezuchova a dědictví po něm. Představte si, že tři kněžny dostaly jen nějakou maličkost, kníže Vasilij nic; všechno zdědil pan Pierre, jenž byl nadto uznán za zákonitého syna, to jest hraběte Bezuchova, a vlastníka jednoho z nejkrásnějších majetků v Rusku. Povídá se, že kníže Vasi-

lij hrál v celé té historii podivnou úlohu a že odjel do Petrohradu s ostudou.

Musím přiznat, že se příliš nevyznám ve věcech následnictví a dědictví, ale jedno vím, že od té doby, co se ten mladík, jehož jsme všichni znali jednoduše pod jménem pan Pierre, stal hrabětem Bezuchovem a vlastníkem jednoho z největších bohatství v Rusku, bavím se skvěle pozorováním, jak se změnil tón a chování matek, které mají dcery na vdávání, i samých dívek k tomuto individuu, jež mi, mimochodem řečeno, vždy připadalo jako chudinka. Protože se všichni už dva roky baví tím, že mi nabízejí ženichy, jež většinou neznám, udělala nyní ze mne moskevská sňatková kronika hraběnku Bezuchovovou. Ale jistě cítíte, že nijak nestojím o to, abych se jí stala. A když už jsme u toho vdávání, musím Vám svěřit, že tetička všech, Anna Michajlovna, mi nedávno prozradila pod pečeti největšího tajemství, že pro Vás chystají ženicha. Není to nikdo jiný než syn knížete Vasilije Anatol, jehož chtějí oženit s bohatou a urozenou osobou, aby se usadil; a volba rodičů padla na Vás. Nevím, jak se na to díváte, ale považovala jsem za svou povinnost Vás na to upozornit. Říká se, že je velmi hezký a velmi prostopášný; to je všechno, co jsem se o něm mohla dozvědět.

Avšak už dost toho povídání. Končím druhý list a maminka pro mne vzkazuje, že jdeme na večeři k Apraksinovům. Přečtěte si mystickou knihu, kterou Vám posílám a která tady vzbudila rozruch. Jsou v ní sice některé věci, jež slabý lidský rozum jen nesnadno pochopí, ale přesto je to obdivuhodná kniha a čtení v ní uklidňuje a povznáší duši. Sbohem. Uctivé poručení panu otci a pozdravy slečně Bouriennové. Líbám Vás z celého srdce.

Julie“

P. S. Napište mi, co je nového s Vaším bratrem a s jeho roztočilou ženuškou.“

Kněžna se zamyslíla, pak se zádumčivě usmála (zář jasných očí jí přitom docela změnila obličej), rychle vstala a těžkým krokem přistoupila ke stolu. Vytáhla papír a ruka se jí po něm hbitě rozletěla. Psala odpověď:

„Drahá a vzácná přítelkyně. Váš dopis z třináctého mi způsobil velkou radost. Máte mě tedy stále ráda, má poetická Julie! Odloučení, o němž tak hořce mluvíte, nemělo na Vás svůj obvyklý vliv. Vy si stěžujete na odloučení, a co bych měla – kdybych si to dovolila – říkat já, odloučená ode všech, kdo jsou mi drazí? Ach, nebýt útěchy, kterou nám skýtá náboženství, byl by život opravdu smutný. Proč mi přičítáte takovou přísnost, když mluvíte o svých citech k onomu mladému muži? V tom ohledu jsem přísná jenom k sobě. Chápu tyto city u jiných, i když je nemohu schválit, protože jsem je nikdy nepocítila, ale rozhodně je neodsuzuji. Zdá se mi pouze, že láska křesťanská, láska k bližnímu, láska k vlastním nepřítelům, je šlechetnější, sladší a krásnější než city, které mohou vzbudit krásné oči mladého muže v poetické a milující dívce, jako jste Vy.

Zpráva o smrti hraběte Bezuchova nám došla ještě před Vaším dopisem a mého otce velmi rozrušila. Říká, že to byl předposlední reprezentant velkého století a že nyní je řada na něm; ujišťuje však, že udělá vše, co je v jeho moci, aby to bylo co nejpozději. Kéž nás Bůh ochraňuje před takovým neštěstím! Nemohu sdílet Vaše mínění o Pierrovi, jehož jsem znala ještě jako dítě. Vždy se mi zdálo, že má velmi dobré srdce, a to je vlastnost, které si u lidí nejvíce vážím. Pokud jde o jeho dědictví a o roli, jakou při tom hrál kníže Vasilij, je to smutné pro ně pro oba. Ach drahá přítelkyně, slova našeho božského Spasitele, že snáze projde velbloud uchem jehly, než boháč vejde do království nebeského, jsou strašlivě pravdivá; lituji knížete Vasilije, ale ještě více je mi líto Pierra. Tak mladý, a už na něm spočívá tíha takového bohatství – kolika pokušením bude muset odolat! Kdybych měla vyslovit své největší přání, chtěla bych být chudší než nejchudší žebrák. Tisícere díky, drahá přítelkyně, za knihu, kterou mi posíláte a která u Vás způsobila takový rozruch. Avšak jelikož mi píšete, že mezi dobrými věcmi najdou se v ní též takové, jež slabý lidský rozum nemůže postihnout, zdá se mi poněkud zbytečné zabývat se takovou nesrozumitelnou četbou, neboť je-li nesrozumitelná, nemůže přinést užitek. Nikdy jsem nedovedla pochopit vašeň, s jakou si někteří lidé matou rozum horlivým čtením mystických knih, jež vyvolávají v jejich duchu jen pochybnosti, dráždí jejich obraznost a nutí je k neustálému přehánění, zcela pro-

tichůdnému křesťanské prostotě. Čtème apoštoly a evangelium, nesnažme se vniknout do toho, co v sobě chovají nadpřirozeného, neboť jak bychom se my, ubozí hříšníci, mohli odvážit činit si nároky na zasvěcení do těch strašných a posvátných tajemství Prozřetelnosti, pokud nosíme tělesnou schránku, která spouští neproniknutelný závoj mezi námi a věčností? Věnujme se raději studiu vznešených zásad, jak se máme chovat zde na zemi, zásad, které nám zanechal náš božský Spasitel; snažme se jim přizpůsobit a následovat je, přesvědčme sami sebe, že čím méně popouštíme uzdu svému rozumu, tím je to milejší Bohu, jenž zavrhuje všechno vědění nepocházející od něho. Čím méně se snažíme vniknout do toho, co se mu zlíbilo zatajit našemu vědomí, tím dříve nám to sám odhalí božím duchem. O ženichovi mi otec neříkal nic, zmínil se pouze, že dostal dopis od knížete Vasilije a že očekává jeho návštěvu. Pokud jde o sňatek, který pro mne chystají, musím Vám říci, drahá a vzácná přítelkyně, že se dívám na manželství jako na božské zřízení, jemuž je třeba se podrobit. Byť to pro mne bylo sebetrudnější, uloží-li mi někdy Všemohoucí povinnosti manželky a matky, budu se je snažit plnit podle svých sil co nejvěrněji, aniž se budu znepokojovat zkoumáním svých citů vůči tomu, koho mi dá za manžela. Od bratra jsem dostala dopis, v němž mi oznamuje, že přijede se ženou na Lysé Hory. Tato radost bude mít jen krátké trvání, poněvadž nás opouští a odjíždí do té nešťastné války, do níž jsme se dostali bůhví jak a proč. O válce se nemluví jen u Vás, v ohnisku všeho dění a společnosti, nýbrž i sem, doprostřed polních prací a klidu přírody – jak si lidé z města obyčejně představují venkov – krutě doléhají ohlasy války. Můj otec nemluví než o pochodech a odvetných pochodových manévrech, tedy o věcech, jimž ani za mák nerozumím. A především, když jsem šla na svou obvyklou procházku po vesnici, byla jsem svědkem srdcervoucí scény... Byla to skupina rekrutů, které od nás posílali k armádě... Musela byste vidět stav, v jakém byly matky, ženy a děti mužů, kteří odjížděli, a slyšet pláč jedněch i druhých! Řekla byste, že lidstvo zapomnělo na zákony svého božského Spasitele, jenž hlásal lásku a odpouštění křivd, a vidí svou největší zásluhu v umění navzájem se zabíjet.

Sbohem, drahá a vzácná přítelkyně, nechť Vás božský Spasi-

tel a jeho přesvatá matka uchovají pod svou svatou a mocnou ochranou.

Marie“

„Ach, vy vyřizujete korespondenci, kněžno, já jsem si svou už vyřídila. Psala jsem své ubohé matce,“ štěbetala rychle příjemným, plnozvučným hláskem usměvavá m-lle Bourienne, ráckujíc a vnášejíc do soustředěného a zachmuřeného světa kněžny Marji zcela jinou, lehkomyšlně veselou a samolibou atmosféru.

„Kněžno, musím vás upozornit,“ dodala tišším hlasem, „le prince a eu une altercation – altercation,“ řekla, zdůrazňujíc hrčivé r a se zalíbením se poslouchajíc, „vynadal Michailu Ivanyči. Má velmi špatnou náladu, je velmi nevrlý. Tak abyste věděla...“

„Ah! chère amie,“ odpověděla Marja, „už jsem vás jednou prosila, abyste mě nikdy neupozorňovala na to, jakou má otec náladu. Nedovolím si ho posuzovat a nechtěla bych ani, aby to činili jiní.“

Pohlédla na hodiny, zjistila, že promeškala pět minut, které už měla věnovat hře na klavichord, a s polekanou tváří spěchala do hudebního pokoje. Podle zavedeného domácího řádu mezi dvanáctou a druhou hodinou kníže odpočíval a kněžna hrála na klavichord.

XXIII

Šedovlasý komorník seděl a podřimoval, naslouchaje chrápání knížete, jež sem doléhalo z obrovské pracovny. Ze vzdáleného křídla domu, přes zavřené dveře, bylo slyšet dvacetkrát opakované obtížné pasáže Dusíkovy sonáty.

V té chvíli zastavil před podjezdem kočár s bryčkou, z kočáru vystoupil kníže Andrej, pomohl své ženě při vystupování a pustil ji napřed. Šedovlasý Tichon v paruce vystrčil hlavu ze

dveří přípravný, šeptem oznámil, že kníže odpočívá, a honem zase dveře zavřel. Věděl, že ani synův příjezd, ani žádné mimořádné události nesmějí porušit obvyklý denní pořádek. Kníže Andrej to patrně věděl právě tak dobře jako Tichon; pohlédl na hodinky, jako by si chtěl ověřit, nezměnil-li otec za tu dobu, co ho neviděl, své zvyky, a když se přesvědčil, že ne, obrátil se k ženě:

„Vstane za dvacet minut. Pojdme zatím za kněžnou Marjou.“

Malá kněžna za ten čas ztloustla, ale její oči se nezměnily a krátký usměvavý rtík s chmýřím se při řeči zvedal stejně mile a vesele jako dříve.

„Ale to je úplný palác,“ řekla muži, rozhlížeje se kolem sebe s výrazem, s jakým se říkají poklony hostiteli, jenž pořádá ples. „Pojdme, rychle...“ Rozhlédla se a usmála se na Tichona, na muže i na sluhu, který je doprovázel.

„To cvičí Marie? Pojdme potichu, musíme ji překvapit.“

Kníže Andrej šel za ní se zdvořilým a smutným výrazem v očích.

„Zestárnul jsi, Tichone,“ poznamenal, když míjel starce, jenž mu políbil ruku.

Z postranních dveří před pokojem, z něhož se ozývaly zvuky klavichordu, vyběhla roztomilá světlovlasá Francouzka. M-lle Bourienne se zdála nadšením všecka bez sebe.

„Ach, jak bude kněžna šťastna! Konečně! Musím ji jít upozornit.“

„Ne, ne, prosím vás... Vy jste slečna Bouriennová; znám vás z přátelství, jež k vám chová moje švagrová,“ řekla kněžna a políbila se s ní. „Nečeká nás!“

Vykročili ke dveřím hudebního pokoje, z něhož se ozývala stále znovu a znovu opakovaná pasáž. Kníže Andrej se zastavil a zamračil se, jako by očekával něco nepříjemného.

Kněžna vešla. Melodie umlkla uprostřed a ozvaly se výkřiky, pak těžké kroky kněžny Marji a zvuky polibků. Když vešel do pokoje kníže Andrej, objímaly se obě kněžny, jež se viděly jen kratičkou dobu při jeho svatbě, a líbaly se, kam se jim zrovna v první chvíli naskytlo. M-lle Bourienne stála vedle nich s rukou na srdci a nábožně se usmívala; bylo vidět, že je stejně hotova k pláči jako ke smíchu. Kníže Andrej pokrčil rameny a zamračil se jako milovník hudby, když zaslechne falešný tón.

Obě ženy se pustily, ale zase znovu, jako by se bály, že něco zmeškají, se chytily za ruce, líbaly se na ně, odtrhovaly je, opět se líbaly na tvář a náhle proti všemu nadání knížete Andreje se rozplakaly a znovu se začaly líbat. M-lle Bourienne také uronila slzu. Knížeti Andreji to bylo zřejmě trapné, ale oběma ženám se zdálo zcela přirozené, že pláčou, a patrně je ani nenapadlo, že by se toto setkání mohlo odehrát jinak.

„Ah! chère...! Ah! Marie...!“ řekly náhle obě najednou a rozesmály se. „Dnes v noci se mi zdálo...“ – „Vy jste nás opravdu nečekali...? Ach Marie, vy jste zhubla...“ – „A vy jste se spravila...“

„Okamžitě jsem paní kněžnu poznala,“ připojila se m-lle Bourienne.

„A já nic netušila...!“ zvolala kněžna Marja. „Ach, Andreji, neviděla jsem vás.“

Kníže vzal sestru za ruce, políbil se s ní a řekl jí, že je stejná *pleurnicheuse*¹⁾, jako bývala. S obličejem ještě zaslzeným pozvedla k němu kněžna Marja skloněnou hlavu a podívala se na něho zamilovaným, hřejivým, mírným pohledem svých velikých, zářivých, v té chvíli překrásných očí.

Malá kněžna hovořila bez ustání. Krátký horní ret s chmýřím se jí vždy na okamžik na patřičném místě dotkl červeného spodního, ale ihned se zas zvedl v úsměvu, při němž se jí leskly zuby i oči. Vyprávěla příhodu, která je potkala na Spaské hoře a jež jí mohla být při jejím stavu nebezpečná, ihned nato oznámila, že nechala všechny své šaty v Petrohradě a vůbec si nedovede představit, v čem tady bude chodit, že se Andrej docela změnil, že se Kitty Odincovová provdala za nějakého starce a že mají pro kněžnu Marju ženicha, *pour tout de bon*²⁾, ale o tom že si pohovoří později. Kněžna Marja se stále ještě mlčky dívala na bratra a v jejích překrásných očích se zračila láska a smutek. Bylo vidět, že její myšlenky jdou svou cestou, nezávisle na štěbetání švagrové. Uprostřed jejího vyprávění o poslední slavnosti v Petrohradě se zeptala bratra:

„Ty opravdu jedeš do války, André?“ a vzdychla.

Líza vzdychla také.

¹⁾ Plačka.

²⁾ Opravdového.

„Dokonce už zítra,“ odpověděl bratr.

„Opouští mě a nechává mě tady, bůhví proč, a právě když mohl být povýšen...“

Kněžna Marja ji nenechala domluvit, a rozprádajíc dál nit svých myšlenek, obrátila se k ní a laskavým zrakem utkvěla na jejím břišku.

„Už je to jisté?“ zeptala se.

Kněžnina tvář se změnila. Vzdychla.

„Ano, jisté,“ řekla. „Ach, je to tak strašné...“

Rtík jí poklesl. Líza přitulila tvář k tváři švagrové a znovu se nečekaně rozplakala.

„Potřebuje si odpočinout,“ řekl kníže Andrej zamračeně. „Že ano, Lízo? Odved' ji s sebou, já půjdu za tatínkem. Je stále stejný?“

„Stále stejný. Nevím, jak tobě se bude zdát,“ odpověděla kněžna vesele.

„Pořád hodiny a procházky alejí? Soustruh?“ ptal se kníže Andrej se sotva znatelným úsměvem, který prozrazoval, že při své lásce a úctě k otci má pochopení pro jeho koníčky.

„Stále tytéž hodiny a soustruh, a pak ještě matematika a mé hodiny geometrie,“ říkala kněžna Marja radostně, jako by hodiny geometrie patřily k nejpříjemnějším zážitkům jejího života.

Když uplynulo dvacet minut, jež chyběly do času, kdy kníže vstával, přišel Tichon zavolat mladého knížete k otci. Na počest synova příjezdu udělal stařec ve svých zvycích výjimku: poručil, aby k němu pustili syna ve chvíli, kdy se oblékal k obědu. Kníže se strožil postaru, nosil kaftan a paruku. Když k němu Andrej vešel (nikoli s oním opovržlivým výrazem a způsobem, jaké si nasazoval v salonech, nýbrž s živým pohledem, jaký měl při rozmluvě s Pierrem), seděl stařec v toaletním pokoji na širokém křesle potaženém safiánem, v peignoiru a svěřoval Tichonovým rukám úpravu své hlavy.

„Á! Voják! Chceš porazit Bonaparta?“ zeptal se a potřásal napudrovanou hlavou, pokud mu to dovoľoval cop, zaplétaný Tichonem. „Dej se do toho pořádně alespoň ty, nebo bude brzy počítat mezi své poddané i nás. Vítám tě!“ A nastavil mu tvář k políbení.

Stařec měl po poledním spánku dobrou náladu. (Říkával, že

spánek po obědě je stříbro, kdežto před obědem zlato.) Radostně pokukoval zpod hustého převíslého obočí po synovi. Kníže Andrej k němu přistoupil a políbil ho na označené místo. Nepokračoval však v rozmluvě na otcovo oblíbené téma – ironizování dnešních vojáků, a zejména Bonaparta.

„Tak jsem k vám přijel s těhotnou ženou, tatínku,“ řekl a živýma očima, plnýma úcty, sledoval každé hnutí v otcově tváři. „Jak vám slouží zdraví?“

„Nemocní, brachu, bývají jen hlupáci nebo prostopášníci, ale ty mě znáš: od rána do večera mám co dělat, žiji střídmě – a jsem tedy zdrav.“

„Chvála bohu,“ řekl syn s úsměvem.

„Bůh s tím nemá co dělat. Nu, vyprávěj,“ pobídl ho, vraceje se k svému koníčku, „jak vás Němci naučili bojovat s Bonapartem podle té vaší nové vědy, které říkáte strategie.“

Kníže Andrej se usmál.

„Nechte mě vzpamatovat, tatínku,“ řekl a z jeho úsměvu bylo patrné, že mu otcovy slabůstky nebrání v úctě a lásce k němu. „Vždyť ještě ani nevím, jak to bude s bydlením.“

„Nepovídej, nepovídej,“ vykřikl stařec, chytil syna za ruku a potrásl copánkem, aby zjistil, je-li pevně zapleten. „Dům je pro tvou ženu připravený. Kněžna Marja ji provede, všechno jí ukáže a bude mít při tom řečí jako vody. To je ženská záležitost. Jsem rád, že přijela. Sedni si a vypravuj. Operaci Michelsonovy armády rozumím, Tolstého také... Současné vyloďení... Co bude dělat jižní armáda? Prusko, neutralita... o tom vím. Co Rakousko?“ říkal, vstal z křesla a začal přecházet po pokoji; Tichon běhal za ním a podával mu části oděvu. „Co Švédsko? Jak projdou Pomořany?“

Když kníže Andrej viděl naléhavost otcových otázek, začal zprvu neochotně, ale potom během vyprávění stále živěji a živěji vykládat operační plán chystaného tažení, nejdříve rusky a potom ze zvyku přešel do francouzštiny. Vysvětloval, že devadesátitisícová armáda má ohrožovat Prusko, aby je donutila vzdát se neutrality a vstoupit do války, že část těchto vojsk se má ve Stralsundu spojit se švédskými vojsky, že dvě stě dvacet tisíc Rakušanů spolu se stotisícem Rusů má operovat v Itálii a na Rýně, že se padesát tisíc Rusů a padesát tisíc Angličanů vylodí v Neapoli, zkrátka že na Francouze má zaútočit z růz-

ných stran celkem půlmilionová armáda. Starý kníže neprojevil o vyprávění sebemenší zájem, jako by neposlouchal, oblékal se dál v chůzi a třikrát neočekávaně Andreje přerušil. Poprvé se zastavil a vykřikl:

„Bílou, bílou!“

To znamenalo, že mu Tichon podával jinou vestu, než chtěl. Podruhé se zastavil s otázkou:

„A bude rodit brzy?“ S výtkou pokýval hlavou a řekl: „To není dobře! Pokračuj, pokračuj!“

Potřetí, když už kníže Andrej končil svůj výklad, zazpíval kníže falešným stařeckým hlasem: „Malbrough s'en va-t-en guerre, dieu sait quand reviendra.“³⁾

Syn se jen usmál.

„Neříkám, že bych ten plán schvaloval. Jen jsem vám vyložil, co je. Napoleon si už také sestavil plán, a není o nic horší.“

„No, nového jsi mi neřekl nic.“ A stařec si zamyšleně zamumlal sám pro sebe: „Dieu sait quand reviendra.“ – „Jdi do jídelny.“

XXIV

Ve stanovenou hodinu vešel kníže, oholen a napudrován, do jídelny, kde už ho očekávali snacha, kněžna Marja, m-lle Bourienne a stavitel, jenž byl z podivného rozmaru knížete také zván ke stolu, ač při svém nevýznamném postavení nemohl nijak doufat v takovou čest. Kníže sice v životě důsledně dbal stavovských rozdílů a málokdy pouštěl ke stolu dokonce i velmi významné gubernské úředníky, ale na staviteli Michailovi Ivanoviči, jenž v koutě smrkal do kostkovaného kapesníku, z ničeho nic dokazoval, že všichni lidé jsou si rovni, a nejednou vštěpoval dceři, že Michail Ivanovič není o nic horší než

³⁾ Malbruk na vojnu jede, kdy vrátí se, ví bůh. (Stará francouzská lidová píseň, zkomolenina jména Marlborough.)

oni dva. U stolu se kníže nejčastěji obracel právě k nemluvnému Michailovi Ivanoviči.

V jídelně, neobyčejně vysoké jako všechny pokoje v domě, čekali na příchod knížete také sloužící a číšníci, každý za jednou židlí; správce domu s ubrouskem přes ruku přehlížel prostřený stůl, mrknutím dával znamení lokajům a neustále bloudil nepokojným pohledem od nástěnných hodin ke dveřím, v nichž se měl objevit kníže. Kníže Andrej si prohlížel obrovský, jemu dosud neznámý zlatě zarámovaný obraz, který v podobě stromu zobrazoval rodokmen knížat Bolkonských a byl umístěn proti stejné obrovskému rámu s portrétem vládnoucího knížete s korunou na hlavě, jenž byl podle podání Rurikovým potomkem a zakladatelem rodu Bolkonských. Obraz byl neumělý, patrně dílo domácího malíře. Kníže Andrej při pohledu na ten rodokmen vrtěl hlavou a usmíval se, jako když se někdo dívá na portrét, který v přesnosti detailů zachází až do směšnosti.

„Jak ho tu na všem poznávám!“ řekl kněžně Marje, jež k němu přistoupila.

Kněžna Marja na něho pohlédla udiveně. Nechápala, čemu se usmívá. Všechno, co vyšlo od otce, vzbuzovalo v ní posvátnou úctu, nepodléhající kritice.

„Každý máme svou Achillovu patu,“ pokračoval Andrej. „Při jeho obrovském rozumu upadat do takové směšnosti!“

Kněžna nemohla pochopit smělost, s níž bratr kritizoval otce, a chystala se mu něco namítnout, když z pracovny zazněly očekávané kroky; kníže vešel jako vždy rychle a vesele, jako by svými chvatnými způsoby chtěl kontrastovat přísnému domácímu řádu. V tom okamžiku začaly velké hodiny odbíjet druhou a jiné ze salonu tenkým hláskem odpovídaly. Kníže se zastavil; jeho živé, zářivé a přísné oči pod hustým převislým obočím přelétly všechny přítomné a utkvěly na malé kněžně. Malá kněžna zakoušela v té chvíli pocit, jaký mají dvořané při příchodu cara, pocit strachu a úcty, jež vzbuzoval tento stařec v celém svém okolí. Pohládl kněžnu po hlavě a pak ji nemotorným pohybem popleskal po šíji.

„Rád, rád vás vidím,“ řekl, ještě pronikavěji se jí podíval do očí, pak se rychle obrátil a šel si sednout na své místo. „Posaďte se, posaďte se. Michaile Ivanoviči, posaďte se.“

Vykázal snaše místo vedle sebe. Číšník jí přistrčil židli.

„No, no!“ prohlédl si stařec její zaoblenou postavu. „Pospíšíla si, to není dobře!“

Zasmál se suše, chladně a nepříjemně, jako se smál vždy – jen ústy, nikoli očima.

„Chodit, hodně chodit se musí, co možná nejvíc, co možná nejvíc,“ dodal.

Malá kněžna neslyšela nebo nechtěla slyšet, co jí říká. Mlčela a vypadala zaraženě. Kníže se jí zeptal na otce a teprve nyní odpověděla a usmála se. Zeptal se jí na společné známé; kněžna ožívala čím dál tím víc a rozhovořila se, vyřizovala knížeti pozdravy a vykládala městské klepy.

„Chudinka hraběnka Apraksinová ztratila manžela a mohla si oči vyplakat,“ mluvila stále živěji a živěji.

Čím více živosti kněžna projevovala, tím přísněji a přísněji se na ni kníže díval a najednou, jako by ji byl dostatečně prohlédl a učinil si o ní přesný úsudek, odvrátil se od ní a oslovil Michaila Ivanoviče.

„Víte, Michaile Ivanoviči, že našemu Bonapartovi bude horko? Jak mi vyprávěl kníže Andrej (mluvil o svém synovi vždy jen jako o knížeti Andreji), chystají se na něho pořádné síly! A my dva jsme ho považovali za úplného budižkničemu!“

Michail Ivanovič si nebyl jist, kdy spolu „oni dva“ takto posuzovali Bonaparta, ale chápal, že ho kníže potřebuje, aby mohl začít svůj oblíbený rozhovor, a pohlédl nerozhodně na mladého knížete v očekávání, co z toho vzejde.

„Mám v něm velikého taktika,“ řekl kníže synovi, ukazuje na stavitele.

A rozmluva se stočila opět na válku, na Bonaparta, na současné generály a státníky. Zdálo se, že je kníže přesvědčen, že všichni současní činitelé jsou kluci, kteří neznají ani vojenskou, ani státnickou abecedu, a že Bonaparte je malý ubohý Francouz, který má úspěch jen proto, že tu nejsou Poťomkinové nebo Suvorovové, aby se mu postavili; ale nejen to – byl přesvědčen dokonce i o tom, že v Evropě nejsou žádné politické potíže, že není válka, nýbrž jakási loutková komedie, v níž hrají dnešní lidé a tváří se při tom důležitě. Kníže Andrej vesele snášel otcovy posměšky namířené proti současníkům a se zřejmým potěšením ponoukal otce k řeči a naslouchal mu.

„Všechno, co bývalo, vypadá dnes hezky,“ namítl, „ale cožpak právě Suvorov neupadl do léčky, kterou mu nastražil Moreau, a neuměl se z ní dostat?“

„Kdo ti to řekl? Kdo to řekl?“ vykřikl kníže. „Suvorov!“ Prudce odstrčil talíř a Tichon jej obratně chytil. „Suvorov...! Přemýšlej trochu, kníže Andreji! Byli dva: Bedřich a Suvorov... Moreau! Moreau by byl býval zajat, kdyby byl měl Suvorov volné ruce: ale svazoval mu je Hof-Kriegs-Wurst-Schnapps-Rath. Toho mu byl čert dlužen. Počkej, však vy ještě ty Hof-Kriegs-Wurst-Schnapps-Rathy poznáte! Nevěděl si s nimi rady Suvorov, tak jak by si s nimi mohl poradit Michajlo Kutuzov! Ba ne, brachu, vy se svými generály proti Bonapartovi nic nepořídíte. Bylo by třeba najmout Francouze, aby svůj svého nepoznal a svůj svého pobíjel. Němce Pahlenu poslali do New Yorku, do Ameriky, pro Francouze Moreaua,“ řekl, narážející na pozvání, jehož se toho roku dostalo Moreauovi, aby vstoupil do ruských služeb. „To je nápad! Cožpak Potomkinové, Suvorovové, Orlovové byli Němci? Ne, brachu, buďte tam všichni přišli o rozum, nebo už rozum neslouží mně. Nu, pomoz vám pánbůh, uvidíme. Bonaparte je u nich veliký vojevůdce. Hmm...!“

„Netvrdím, že by všechna opatření byla správná,“ řekl kníže Andrej, „ale nemohu pochopit, jak se můžete takhle dívat na Bonaparta. Smějte se, jak chcete, ale Bonaparte je veliký vojevůdce!“

„Michaile Ivanoviči!“ zvolal starý kníže na stavitele, jenž se zabýval pečením v blahé naději, že se na něho zapomnělo. „Neříkal jsem vám, že Bonaparte je veliký taktik? On to říká také.“

„Ovšemže, Vaše Jasnosti,“ odpověděl stavitel.

Kníže se opět zasmál svým studeným smíchem.

„Bonaparte se narodil na šťastné planetě. Má skvělé vojáky. A první, koho napadl, byli Němci. Němce by neporazila jen líná kůže. Co svět světem stojí, byli Němci vždycky bití. A sami nebili nikoho. Jen sami sebe navzájem. Na nich si založil svou slávu.“

A kníže se jal rozebírat všechny chyby, jichž se podle jeho mínění dopustil Bonaparte ve všech svých taženích, a dokonce i ve státnických věcech. Syn mu neodporoval, ale bylo na něm vidět, že stejně jako starý kníže ani on není s to změnit svůj

názor, ať jsou mu uváděny jakékoli důvody. Poslouchal, zdržoval se poznámek a bezděky se divil, jak tento starý člověk, který už tolik let neopouští vesnici, může tak podrobně a dokonale znát a posuzovat vojenské i politické poměry v Evropě za poslední léta.

„Ty si myslíš, že jsem starý a nerozumím současné situaci?“ zakončil kníže. „Já to mám v malíčku! Nespím celé noci. Tak co, kde máš toho svého velkého vojevůdce, kde se ukázal?“

„To by bylo dlouhé dohadování,“ namítl syn.

„Tak si jdi k tomu svému Bonapartovi. M-lle Bourienne, tady máte ještě jednoho obdivovatele toho svého ‚urozeného‘ císaře!“ zvolal výtečnou francouzštinou.

„Vy víte, že nejsem bonapartistka, kníže.“

„Dieu sait quand reviendra...,“ zazpíval kníže falešně, ještě falešněji se zasmál a vstal od stolu.

Malá kněžna po celou dobu sporu i po zbytek oběda mlčela a polekanýma očima se dívala hned na kněžnu Marju, hned na tchána. Když vstali od stolu, vzala švagrovou za ruku a odvedla ji do sousedního pokoje.

„Váš otec je tak pronikavý duch,“ řekla. „Snad proto mi nahání strach.“

„Ach, on je tak dobrý!“ zvolala kněžna.

XXV

Kníže Andrej odjížděl druhý den večer. Starý kníže neupustil od starých zvyků a odešel po obědě do svých komnat. Kníže Andrej v cestovním kabátě bez nárameníků balil ve svých pokojích s pomocí komorníka zavazadla. Sám prohlédl lehký kočárek, dohlédl na ukládání zavazadel a dal zapřahat. V pokoji zůstaly jen věci, které vozil vždycky s sebou: krabice, velké stříbrné pouzdro na láhev, dvě turecké pistole a šavle, kterou mu otec přivezl od Očakova jako dárek. Všechny tyto cestovní potřeby měl kníže Andrej v dokonalém pořádku:

všechno bylo jako nové, čisté, v látkových povlacích, pečlivě zavázaných kalounky.

Ve chvílích odjezdu nebo změny způsobu života zmocňuje se obvykle lidí schopných přemýšlet o svých činech vážná nálada. V takových chvílích člověk obyčejně zkoumá minulost a dělá plány do budoucna. Tvář knížete Andreje byla velmi zamyšlená a rozněžnělá. Chodil rychle po pokoji z kouta do kouta s rukama založenýma za zády, díval se před sebe a zadumaně pokyvoval hlavou. Těžko říci, zda pociťoval hrůzu z války, do níž šel, nebo smutek, že opouští ženu – možná že jedno i druhé, ale rozhodně si nepřál, aby ho někdo zastihl v takovém rozpoložení, a proto když uslyšel v síni kroky, rychle spustil ruce, zůstal stát u stolu, jako by zavazoval povlak na krabíče, a nasadil svůj obvykle klidný a neproniknutelný výraz. Byl to těžký krok kněžny Marji.

„Řekli mi, žeš dal zapřahat,“ řekla všecka udýchaná (bylo znát, že běžela), „a chtěla jsem si s tebou ještě pohovořit o samotě. Bůh ví, jak dlouho se neuvidíme. Nezlobíš se, že jsem přišla? Tolik ses změnil, Andrjušo,“ dodala jako na vysvětlenou k předcházející otázce.

Při slově „Andrjušo“ se usmála. Zřejmě jí samé bylo divné pomyšlení, že ten přísný hezký muž je její Andrjuša, hubený skotačivý chlapec, druh z dětství.

„A kde je Líza?“ zeptal se a odpověděl na její otázku jen úsměvem.

„Je tak unavená, že usnula v mém pokoji na pohovce. Ach André! Jaký poklad je ta vaše žena,“ řekla a usadila se proti bratrovi na divan. „Je docela jako dítě, takové milé, veselé dítě. Hned jsem si ji zamilovala.“

Kníže Andrej mlčel, ale kněžna si všimla, že se mu obličejem kmitl ironický, pohrdavý výraz.

„Člověk má být shovívavý k malým slabůstkám; kdo je nemá, André! Nezapomínej, že byla vychována a vyrostla ve společnosti. Vzhledem k tomu není teď její postavení nijak růžové. Musíš se vžít do postavení ostatních lidí. Všechno pochopit znamená všechno odpustit. Pomysli, jak jí, chudince, je, po životě, na jaký byla zvyklá, když se musí rozloučit s mužem a zůstat sama na vesnici, a ke všemu v jejím stavu! To je velmi těžké.“

Kníže Andrej se díval na sestru a usmíval se, jako se usmíváme, když posloucháme lidi, o nichž se domníváme, že v nich čteme jako v otevřené knize.

„Ty žiješ na vesnici a život ti tu nepřipadá nijak strašný,“ namítl.

„Já, to je něco jiného. Nač mluvit o mně! Já si jiný život nepřejí a ani si ho nemohu přát, protože nic jiného neznám. Ale představ si, André, co to je pro mladou ženu ze společnosti, pochovat svá nejlepší léta na vesnici, sama, protože tatínek je stále zaměstnán a já... však mě znáš..., že zrovna nehýřím veselostí..., pro ženu zvyklou na nejlepší společnost. Jediná m-lle Bourienne...“

„Moc se mi nelíbí, ta vaše Bourienne,“ poznamenal kníže Andrej.

„Ó ne! Ona je velmi milá a hodná, a hlavně – je to ubohá dívka. Nemá nikoho, nikoho. Abych pravdu řekla, nejenže ji nepotřebuji, ale dokonce mi překáží. Ty víš, že jsem vždycky byla samotářka, a teď je to ještě horší. Jsem ráda sama... Mon père ji má velice rád. Ona a Michail Ivanyč, to jsou dva lidé, k nimž je vždy laskavý a vlídný, protože jsou odkázáni na jeho dobrodiní. Jak říká Sterne: ‚Nemilujeme lidi tolik pro dobro, které nám prokázali, jako pro dobro, které jsme prokázali my jim.‘ Mon père se jí ujal jako sirotka na dlažbě a ona je opravdu hodná. A mon père má rád její způsob čtení. Večer mu nahlas čítává. Umí krásně předčítat.“

„No dobrá, ale řekni mi pravdu, Marie, nebývá ti někdy při otcově povaze těžko?“ zeptal se znenadání Andrej.

Kněžnu Marju ta otázka překvapila, ale pak se jí polekala.

„Mně...? Mně...? Mně těžko?!?“ opakovala.

„Byl vždycky tvrdý, ale teď se myslím stává někdy nesnesitelným,“ pokračoval kníže. Vyjádřil se tak odmítavě o otci patrně naschvál, aby sestru uvedl do rozpaků, nebo aby ji vyzkoušel.

„Ty jsi ve všem dobrý, André, ale způsob tvého myšlení je příliš hrdý,“ odpověděla kněžna, sledujíc spíše nit vlastních myšlenek než rozhovor, „a to je velký hřích. Cožpak je možné posuzovat otce? A i kdyby to bylo možné, což takový člověk, jako je mon père, může vzbuzovat jiný cit než zbožňování? Jsem vedle něho tak spokojená a šťastná! Přála bych si jen, aby všichni byli tak šťastni jako já.“

Bratr nedůvěřivě zavrtěl hlavou.

„Jen jedna věc je pro mne těžká – to ti povím po pravdě, André – a to jsou otcovy názory na náboženství. Nechápu, jak člověk tak ohromného rozhledu jako on může tak bloudit a nevidět, co je jasné jak den. To je mé jediné trápení. Ale i v tom ohledu vidím v poslední době obrat k lepšímu. Jeho posměšky už nejsou tak jízlivé a jednoho mnicha dokonce přijal a dlouho s ním rozmlouval.“

„No, má milá, bojím se, že ty i tvůj mnich zbytečně plýtváte střelivem,“ řekl kníže Andrej s laskavou ironií.

„Ah! mon ami! Stále jen se modlím k Bohu a doufám, že mě vyslyší. André,“ řekla po chvíli ticha plaše, „mám k tobě velkou prosbu.“

„Copak, holčičko?“

„Prosím tě, slib mi, že neodmítneš. Nebude tě to stát žádnou námahu a nebude v tom nic, co by tě ponižovalo. Ale mne tím uklidníš. Slib mi to, Andrjušo,“ žádala a schovala ruku v pompadúrce; držela v ní cosi, ale ještě to neukazovala, jako by to, co držela, bylo předmětem její prosby a jako by dříve, než dostane od Andreje slib, nemohla toto cosi z kabelky vytáhnout.

Dívala se na bratra nesmělým, prosebným pohledem.

„I kdyby mě to stálo největší námahu...,“ odpověděl kníže Andrej, jako by už tušil, oč jde.

„Mysli si, co chceš! Já vím, jsi stejný jako mon père. Mysli si, co chceš, ale udělej to pro mne. Udělej, prosím tě! Nosil to už otec mého otce, náš dědeček, ve všech válkách...“ Stále ještě nevytahovala to, co držela v pompadúrce. „Tak slibuješ mi to?“

„Samozřejmě; oč jde?“

„André, žehnám tě svatým obrázkem a ty mi slib, že jej nikdy nesundáš... Slibuješ?“

„Jestli neváží dva pudry a nevytáhne mi krk... Abych ti udělal radost,“ pravil kníže Andrej, ale ihned toho litoval, když zpozoroval zármutek, který se objevil na sestřině tváři při tomto žertu. „Velmi rád, opravdu velmi rád, holčičko,“ dodal.

„Zachrání tě proti tvé vůli, smiluje se nad tebou a obrátí tě k sobě, protože jen v něm je pravda a útěcha,“ řekla hlasem chvějícím se vzrušením a slavnostně, v obou rukou, držela před bratrem starodávný oválný obrázek Spasitele s černou lící, ve stříbrném rouchu, na tenounkém stříbrném řetízku.

Pokřižovala se, políbila obrázek a podala ho Andrejovi.

„Prosím tě, André, kvůli mně...“

Z velkých očí jí zářily paprsky dobrého, tichého světla. Tyto oči osvětlovaly celý neduživý, hubený obličej a neobyčejně jej zkrášlovaly. Bratr si chtěl medailonek zavěsit na krk, ale ona ho zarazila. Andrej pochopil, pokřižoval se a políbil obrázek. Na jeho tváři se zračily něha i ironie zároveň.

„Merci, mon ami.“

Kněžna ho políbila na čelo a opět usedla na divan. Mlčeli.

„Jak jsem ti už řekla, André, buď dobrý a velkodušný, jaký jsi byl vždy. Neposuzuj Lízu přísně,“ začala. „Je tak milá a hodná a její postavení teď není záviděníhodné.“

„Mám dojem, Mášo, že jsem ti neříkal nic, z čeho bys mohla soudit, že si na svou ženu stěžuji nebo že jsem s ní nespokojen. Proč mi to všechno povídáš?“

Kněžně Marje vyskočily na tvářích červené skvrny a ona se provinile odmlčela.

„Já jsem ti neříkal nic, ale tobě už někdo něco řekl. A to mě mrzí.“

Červené skvrny na čele, na šíji i na tvářích kněžny Marji ještě ztmavěly. Chtěla něco říci, ale nemohla to vyslovit. Bratr uhodl: malá kněžna po obědě plakala, říkala, že tuší nešťastný porod, že se bojí, a stěžovala si na svůj osud, na tchána i na muže. Když se vyplakala, usnula. Knížeti Andreji se sestry zželelo.

„Chci, abys věděla jedno, Mášo – nemohu nic vyčítat, nic jsem nevyčítal a nikdy nebudu vyčítat své ženě, a sám sobě v poměru k ní také nic nemohu vytknout; a tak to bude vždy, za všech okolností... Ale chceš-li znát pravdu... chceš vědět, jestli jsem šťastný? Ne. Je ona šťastná? Ne. Proč? Nevím...“

Při těchto slovech vstal, přistoupil k sestře, sklonil se k ní a políbil ji na čelo. Jeho krásné oči zářily moudrým, dobrým, nezvyklým jasnem, ale nedíval se na sestru, nýbrž přes její hlavu do tmy otevřených dveří.

„Pojďme za ní, musíme se rozloučit. Nebo jdi napřed, vzbud' ji a já přijdu za chvíli. Petruško!“ zavolal na komorníka. „Pojď sem, odnes to. Tohle na sedadlo a to na pravou stranu.“

Kněžna Marja vstala a zamířila ke dveřím. Na prahu se zastavila.

„Kdybyste měl víru, André, obrátil byste se k Bohu, aby vám dal lásku, kterou necítíte, a vaše prosba by byla vyslyšena.“

„No – leda snad to,“ odpověděl kníže Andrej. „Jdi, Mášo, přijdu hned.“ Cestou k sestřinu pokoji, v galerii, jež spojovala jeden dům s druhým, potkal kníže Andrej mile se usmívající m-lle Bourienne, která se už potřetí za ten den vynořila na opuštěných chodbách proti němu s nadšeným a naivním úsměvem.

„Ach, domnívala jsem se, že jste ve svém pokoji!“ řekla a bůhvíproč se začervenala a sklopila oči. Kníže Andrej se na ni přísně podíval. Na jeho tváři se náhle objevila zlost. Neodpověděl, ale nepodíval se jí do očí a přelétl její čelo a vlasy tak pohrdavým pohledem, že Francouzka zrudla a beze slova se vzdálila. Když došel k sestřinu pokoji, byla už kněžna vzhůru a z otevřených dveří zazníval její veselý hlásek, drmolící jedno slovo za druhým. Mluvila, jako by si po dlouhém půstu chtěla vynahradit ztracený čas.

„No, jen si představte starou kněžnu Zubovovou s falešnými kudrlinkami a s ústy plnými falešných zubů, jako by chtěla vyzvat čas na souboj... Cha, cha, cha, Marie!“

Přesně touž větu, kterou říkala cizím lidem o kněžně Zubovové, a přesně týž smích slyšel kníže Andrej od své ženy už asi pětkrát. Tiše vstoupil do pokoje. Kněžna, tlustoučká a ruměná, seděla v křesle s ruční prací v rukou a bez oddechu mluvila a mluvila, probírala petrohradské vzpomínky, a dokonce i fráze. Kníže Andrej došel až k ní, pohladil ji po hlavě a zeptal se jí, odpočinula-li si po cestě. Odpověděla mu a pokračovala ve štěbetání.

Kočár se šestispřežím stál u podjezdu. Venku byla temná podzimní noc. Kočí neviděl ani na oj. Na schůdcích před domem pobíhali lidé se svítilnami. Obrovský dům svítil velkými okny do noci. V předsíni se kupila čeleď, toužící se rozloučit s mladým knížetem; v sále byli lidé patřící k rodině: Michail Ivanovič, m-lle Bourienne, kněžna Marja a malá kněžna. Knížete Andreje si zavolal do své pracovny otec, jenž si přál rozloučit se s ním mezi čtyřma očima. Všichni čekali, až vyjdou ven.

Když Andrej vešel do pracovny, seděl starý kníže s brýlemi spuštěnými na nos a v bílém županu, v němž nepřijímal nikoho kromě syna, u stolu a psal. Ohlédl se.

„Tak jedeš.“ A pokračoval ve psaní.

„Přišel jsem se rozloučit.“

„Polib mě tady,“ a ukázal mu místo na tváři. „Díky, díky!“

„Zač mi děkujete?“

„Za to, že tu neztrácíš čas a nedržíš se ženské za sukni.

Služba především. Díky, díky!“ A psal dál, až mu od skřípajícího pera odletovaly krůpěje. „Chceš-li mi něco říct, mluv. Ty dvě věci mohu dělat najednou,“ dodal.

„Jde mi o ženu... Mrzí mě, že vám ji tu nechávám na starost...“

„Nepovídej hlouposti. Řekni přímo, co chceš.“

„Až bude její čas, pošlete do Moskvy pro porodníka... Aby tu byl.“

Starý kníže se zastavil, jako by nechápal, a upřel přísné oči na syna.

„Já vím, že nikdo nemůže pomoci, nepomůže-li si příroda sama,“ říkal kníže Andrej ve zřejmých rozpacích. „Uznávám, že z milionu případů bývá jen jeden nešťastný, ale to je taková její i moje představa. Něco jí napovídali, něco se jí zdálo, a má strach!“

„Hm... hm...,“ mumlal starý kníže a dopisoval list. „Udělám to.“ Načmáral podpis a najednou se čile otočil k synovi a zasmál se.

„Je to špatné, co?“

„Co je špatné, tatínku?“

„Žena!“ řekl starý kníže krátce a významně.

„Nerozumím,“ pravil kníže Andrej.

„V tom se nedá nic dělat, chlapče,“ pravil kníže, „takové jsou všechny, odženit se už stejně nemůžeš. A neboj se – nikomu to nepovím – a ty sám to stejně víš.“

Chytil ho za ruku svou malou kostnatou dlaní, potřásl mu jí a pohlédl synovi přímo do obličeje bystrými očima, které jako by prohlédaly člověka skrz naskrz, a opět se zasmál svým studeným smíchem.

Syn vzdychl a přiznal tím, že mu otec porozuměl. Stařec dál skládal a pečetil dopisy a s typickým chvatem bral a odhazoval pečetní vosk, pečetítko i papíry.

„Co dělat? Je hezká. Všechno udělám. Buď klidný,“ říkal úsečně mezi prací.

Andrej mlčel: bylo mu příjemné i nepříjemné zároveň, že mu otec rozumí. Starý vstal a podal synovi dopis.

„Poslyš,“ řekl mu, „o ženu neměj starost: co je možné udělat, udělám. A teď poslouvej: odevzdáš Michailu Illarionoviči dopis. Píšu mu, aby tě nechal sloužit na dobrých místech a ne-nechával tě dlouho pobočníkem – to je mizerná funkce! Řekni mu, že se na něho pamatuji a mám ho rád. A napiš mi, jak tě přijal. Bude-li dobrý, služ. Syn Nikolaje Andrejeviče Bolkonského nebude u nikoho sloužit z milosti. Nu, a teď pojď sem.“

Mluvil tak rychle, že polykal půlky slov, ale syn na to byl zvyklý a rozuměl mu. Kníže ho dovedl k sekretáři, odklopil víko, vytáhl schránku a z ní sešit popsaný dlouhým, velkým a hustým písmem.

„Jisté umřu dřív než ty. Tady jsou mé zápisky, po mé smrti je odevzdej panovníkovi. A tady je bankovní list a dopis: je to odměna tomu, kdo napíše dějiny suvorovských válek. Poslat do akademie. Tady jsou mé poznámky, až tu nebudu, čti si v nich, budou ti užitečné.“

Andrej neřekl otci, že bude jistě ještě dlouho živ. Chápal, že to je zbytečné.

„Všechno splním, tatínku,“ slíbil.

„Nu, a teď sbohem!“ Dal synovi políbit ruku a objal ho. „Pamatuj si jedno, kníže Andreji: jestliže tě zabijí, bude mě to, starého člověka, bolet...“ Odmlčel se a najednou pokračoval křiklavým hlasem: „Ale dovím-li se, že ses nechoval jako syn Nikolaje Bolkonského, budu se... stydět!“ zavřískl.

„To jste mi nemusel říkat, tatínku,“ řekl syn s úsměvem.

Starý mlčel.

„Ještě jsem vás chtěl poprosit,“ pokračoval kníže Andrej, „zabijí-li mě a budu-li mít syna, nepouštějte ho od sebe, jak jsem vám včera říkal, ať vyroste u vás... prosím.“

„Nemám ho tedy nechat ženě?“ zeptal se stařec a zasmál se.

Stáli mlčky proti sobě. Bystré oči starce se upíraly přímo do očí synových. Náhle se mu ve spodní části obličeje cosi zachvělo.

„Rozloučili jsme se... jdi!“ řekl najednou. „Jdi!“ vykřikl zlostně a hlasitě a otevřel dveře pracovny.

„Co se děje, co je?“ ptaly se obě kněžny, když spatřily knížete Andreje a na chvíli se mihnuvší postavu zlostně křičícího

starce v bílém županu, bez paruky a s brýlemi sklouznuvšími na konec nosu.

Kníže Andrej vzdychl a neodpověděl.

„No tak,“ obrátil se k ženě, a v tom jeho „no tak“ zněl chladný posměšek, jako by říkal: „Teď předvedte, co umíte.“

„André, už?“ řekla malá kněžna celá bledá a dívala se na muže se strachem v očích.

Objal ji. Vykřikla a skácela se mu v bezvědomí do náručí.

Opatrně vyprostil rameno, na němž ležela, pohlédl jí do tváře a zvolna, šetrně ji posadil do křesla.

„Adieu, Marie,“ řekl tiše sestře, vzal ji za obě ruce, políbil ji a rychlým krokem vyšel z pokoje.

Malá kněžna ležela v křesle a m-lle Bourienne jí třela spánky. Kněžna Marja podpírala švagrovou, ale uplakanýma, překrásnýma očima se stále ještě dívala na dveře, za nimiž zmizel kníže Andrej, a žehnala mu. Z pracovny jako výstřely zaznívaly opakované zlostné zvuky starcova smrkání. Sotva kníže Andrej odešel, otevřely se rychle dveře a vyhlédla přísná postava starce v bílém županu.

„Odjel? To je dobře,“ pravil starý kníže, popuzeně pohlédl na omdlelou malou kněžnu, vyčítavě zavrtěl hlavou a bouchl dveřmi.

ČÁST DRUHÁ

I

V říjnu roku 1805 byla ruská vojska rozložena ve vesnicích a městech arcivévodství Rakouského, ale z Ruska stále přicházely nové a nové pluky a ubytovávaly se blízko pevnosti Braunau, takže jejich pobyt působil obyvatelstvu nemalé potíže. V Braunau byl hlavní stan vrchního velitele Kutuzova.

Jedenáctého října 1805 připravoval se jeden z pěších pluků, který právě připochodoval k Braunau a byl ubytován půl míle od města, k přehlídce před vrchním velitelem. Ačkoli krajina i prostředí tu byly naprosto cizí (ovocné sady s cihlovými ploty, střechy kryté taškami, hory rýsující se v dálce) a přes to, že obyvatelstvo, které si vojáky zvědavě prohlíželo, bylo neruské, vypadal pluk úplně jako každý jiný ruský pluk, který se připravuje k přehlídce někde uprostřed Ruska.

Za posledního pochodového výkonu přišel kvečeru rozkaz, že vrchní velitel vykoná přehlídku pluku na pochodu. Ačkoli smysl rozkazu nebyl veliteli pluku jasný a vznikla pochybnost, je-li tím míněna polní, nebo parádní uniforma, bylo na poradě s veliteli praporů rozhodnuto předvést pluk v parádní uniformě, a to proto, že je vždy lépe přesolit než nedosolit. A tak vojáci po třicetiverstovém pochodu nezamhouřili po celou noc oka a čistili a upravovali se, pobočníci a velitelé rot počítali a odpočítávali; a k ránu bylo vidět místo roztaženého a neuspořádaného houfu, jakým byl pluk vpředvečer na pochodu, pěkně vyrovnaný útvar o dvou tisících mužů, z nichž každý znal své místo, svůj úkol a měl v pořádku každý řemínek a knoflík, čistý jako sklo. V pořádku bylo nejen to, co bylo vidět na první pohled; kdyby bylo vrchnímu veliteli napadlo podívat se dospod, pod uniformu, byl by našel na každém stejně čistou košili a v každém batohu stanovený počet potřeb, „šití a mytí“, jak tomu vojáci říkají. Jen s jedinou věcí nemohl být nikdo spokojen. Byla to obuv. Víc než polovina lidí měla rozbité boty. Nebylo to však

vinou velitele pluku – ten žádal od rakouských úřadů správkový materiál několikrát po sobě, ale nic nedostal, a pluk měl za sebou tisíc verst pochodu.

Velitel pluku byl starší generál živé povahy, s prošedivělým obočím a skráněmi, silnější postavy, širší v pase než v ramenu. Měl na sobě zbrusu novou uniformu se slehlými záhyby a zlatými epoletami, které splývaly dolů v hustých třásních, ale přitom budily dojem, jako by zvedaly jeho plná ramena do výše. Měl vzezření člověka, který šťastně plní jeden z nejslavnostnějších úkolů svého života. Procházel se před čelem pluku s lehce nahrbenými rameny a natřásal se při každém kroku. Bylo vidět, že se svým plukem pyšní, že se v něm cítí šťasten a že všechny jeho duševní síly se upínají jen k pluku; jeho taneční krok zase jako by napovídal, že kromě čistě vojenských zájmů zbývá v jeho duševním okruhu dost místa pro zájmy společenské a pro slabé pohlaví.

„No, kamaráde Michajlo Mitriči,“ obrátil se k jednomu veliteli praporu (velitel praporu vykročil s úsměvem kupředu; bylo vidět, že jsou oba šťastni), „to jsme dnes v noci dostali do těla! Ale zdá se, že to ještě ujde, pluk není nejhorší... Což?“

Velitel praporu vystihl, že z generálovy ironie zaznívá radost, a zasmál se.

„Ani na carské přehlídce bychom to neprohráli!“

„Co je to?“ řekl velitel roztržitě.

V tom okamžiku se totiž vynořili na cestě z města, podél níž byli rozestaveni návěstní, dva jezdci. Byl to pobočník a za ním kozák.

Pobočník byl vyslán z hlavního štábu, aby podal veliteli pluku správné vysvětlení k tomu, co bylo řečeno ve včerejším rozkaze nejasně, a sice, že vrchní velitel si přeje vidět pluk přesně v tom stavu, v jakém pochoduje – v pláštích, v kapucích a beze všech úprav.

Ke Kutuzovovi se dostavil den předtím člen dvorní válečné rady z Vídně s návrhy a požadavky, aby se Kutuzov co nejdříve spojil s armádou arcivévody Ferdinanda a Macka, a Kutuzov, který toto spojení nepovažoval za výhodné, chtěl na podporu svého stanoviska mimo jiné důkazy rakouskému generálovi ukázat, v jakém ubohém stavu přicházejí vojska z Ruska. Proto právě chtěl jet pluku naproti, takže čím horší by byl stav pluku,

tím by mu to bylo příjemnější. Ačkoli pobočník neznal tyto podrobnosti, přece jen vyřídil veliteli pluku kategorický požadavek vrchního velitele, aby lidé měli na sobě pláště a kapuce, jinak že vrchní velitel nebude spokojen.

Po jeho slovech sklonil velitel pluku hlavu, mlčky pokrčil rameny a horkokrevně rozhodil rukama.

„To jsme to vyvedli!“ vyrazil ze sebe. „Vidíte, Michajlo Mitriči, vždyť jsem vám říkal, že když na pochodu, tak v pláštích,“ obrátil se vyčítavě k veliteli praporu. „Ach můj bože!“ dodal ještě a pokročil energicky kupředu. „Páni velitelé rot,“ vykřikl hlasem zvyklým rozkazovat. „Rotmistry...! Ráčí přijet brzo?“ obrátil se k pobočníkovi s výrazem úcty, která zřejmě patřila osobě, na niž se tázal.

„Myslím, že za hodinu.“

„Stačíme se převléct?“

„Nevím, generále...“

Velitel pluku přistoupil k útvaru a dal rozkaz, aby se znovu oblékli do plášťů. Velitelé rot se rozběhli ke svým jednotkám, rotmistři začali zmateně pobíhat (pláště nebyly docela bezvadné) a v tom okamžiku se dosud pravidelné a mlčící čtyřúhelníky pohnuly, roztáhly a zahučely v tlumeném hovoru. Ze všech stran odbíhali a přibíhali vojáci, nadhazovali si zezadu rance a sundávali je přes hlavu, vytahovali z nich pláště, zvedali vysoko ruce a navlékali je do rukávů.

Za půl hodiny bylo zase vše v pořádku, jako dříve, jen čtyřúhelníky byly šedé místo černých. Velitel pluku zase vyšel nadšeným krokem před pluk a prohlédl si ho z dálky.

„Co to má znamenat? Co je to?“ zařval a zastavil se. „Velitele třetí roty...!“

„Velitel třetí roty ke generálovi! Velitele ke generálovi, třetí roty k veliteli...!“ ozývaly se výkřiky postupně v jednotlivých řadách a pobočník běžel hledat důstojníka, který se stále neukazoval.

Když zvuky horlivých hlasů dolehly konečně k cíli, tak zkomoleně, že volaly již „generála k třetí rotě“, vynořil se hledaný důstojník za rotou, a třebaže to byl už starší člověk odvyklý běhat, vyrazil ke generálovi takovým klusem, až se mu špičky bot o sebe zachytávaly a co chvíli škobrtl. Tvářil se stísněně jako školák, který má odříkat úkol a neumí ho. Na obličeji (zarud-

lém patrně z nemírného pití) mu vyskočily skvrny a ústa se zkřivila, jako by nemohla najít svou přirozenou polohu. Zatímco se blížil celý udýchaný a zmírňoval krok, měřil si jej velitel pluku od hlavy až k patám.

„Vy jednou obléknete své lidi do sarafánů! Co to má znamenat?“ spustil na něj s vysunutou bradou a ukázal v řadách třetí roty na vojáka oblečeného do pláště z továrně vyráběného sukna, takže se barvou lišil ode všech ostatních plášťů. „Kde jste se toulal? Čekáme vrchního velitele a vy opouštíte své místo? Co...? Já vás naučím, oblékat lidi na přehlídku do kozáckých kaftanů...! Co...?“

Velitel roty nespouštěl oči z velitele a tiskl stále pevněji prsty ke štítku čapky, jako by v tom hledal záchranu.

„No tak, co myslíte? Koho to tam máte oblečeného za Maďara?“ vtipkoval velitel pluku, ale přitom dál pouštěl hrůzu.

„Vaše Excellence...“

„No co, Vaše Excellence? Vaše Excellence! Vaše Excellence! A co je po Vaší Excelenci, co dál – to nikdo neví.“

„Vaše Excellence, to je Dolochoy, degradovaný...“, řekl kapitán tiše.

„Co myslíte, je degradován na polního maršála, nebo na vojáka? Jednou je voják, tak musí být oblečený jako všichni ostatní, v normální uniformě.“

„Vaše Excellence, vy jste mu to sám na pochodu dovolil.“

„Dovolil? Co jsem dovolil? To vy vždycky tak, vy mladí“, řekl velitel pluku a poněkud zchladl. „Že jsem mu to dovolil? Člověk vám něco řekne, a vy hned...“ Odmlčel se. „Člověk vám něco řekne, a vy pak... Co?“ začal znovu přicházet do varu. „Račte obléci lidi slušně...“

Ohlédl se na plukovníka a zamířil svým kohoutím krokem k pluku. Bylo vidět, že si ve svém rozčilení libuje a že při prohlížení pluku chce pro svůj hněv najít záminku. Ztrhal jednoho důstojníka za nevyčištěného orlíčka, jiného za nevyrovnanou řadu a přistoupil ke třetí rotě.

„Jak-to-sto-jíš? Kde máš nohu? Nohu kde máš?“ křičel naříkavým hlasem už asi pět lidí před Dolochovem, oblečeným do modrého pláště.

Dolochoy pomalu napjal nohu, kterou měl v pohovu, a podíval se drzým pohledem generálovi do tváře.

„Co tu dělá ten modrý plášť? Dolů s ním...! Rotmistře! Převléknout ho... mize...“ Nedomluvil.

„Generále, jsem povinen plnit rozkazy, ale nejsem povinen snášet...“, řekl Dolochov rychle.

„Nemluvit v řadě...! Nemluvit, nemluvit...!“

„Nejsem povinen snášet urážky“, hlasitě, až se to rozléhalo, dokončil Dolochov.

Pohledy generála a vojáka se střetly. Generál zmlkl a zlostně stahoval dolů špatně držící šerpu. „Račte se převléci, žádám vás o to“, řekl na odchodu Dolochovovi.

II

Jede!“ vykřikl v tom okamžiku návěstní.

Velitel pluku zrudl, rozběhl se ke koni, chytil se chvějícíma rukama třmene, vyhoupl se do sedla, upravil se, vytáhl šavli a se šťastným, rozhodným výrazem ve tváři našpulil ústa, aby dal rozkaz. Plukem projelo zachvění, jako když pták mávne křídly, a pak vše znehybnělo.

„Poz-zorr!“ vykřikl velitel pluku hlasem, který pronikal až do morku kostí, hlasem, který zněl jemu radostně, pluku přísně a přívětivě přijíždějícímu generálovi.

Po široké silnici lemované stromy, ale neudržované, jel rychlým klusem vysoký modrý vídeňský kočár tažený trojspřežím a lehce skřípal v pérech. Za kočárem klusala svita a charvátská strážní četa. Vedle Kutuzova seděl rakouský generál a podivně se vyjímal ve svém bílém stejnokroji mezi černými ruskými uniformami. Kočár se zastavil u pluku. Kutuzov a rakouský generál o čemsi tiše hovořili a Kutuzov se pousmál, když těžce sestupoval z kočáru a kladl nohu ze stupátka na zem, jako by tam ani nebyly ony dva tisíce lidí, kteří bez dechu upírali zraky na něho a na svého velitele pluku.

Rozlehl se povel a pluk se znovu zachvěl, jak dával k počtě zbraň. V mrtvém tichu bylo slyšet hlas vrchního velitele. Pluk

vyštěkl: „Zdraví přejeme, Vaše E-e-e-ce!“ A zase všechno strnulo. Zpočátku, dokud se pluk pohyboval, stál Kutuzov na místě; pak začal chodit spolu s bílým generálem mezi řadami, pěšky, doprovázen svitou.

Podle toho, jak velitel pluku zdravil vrchního velitele, jak z něho nespouštěl oči, jak se vypínal a zatahoval břicho, jak chodil za generály mezi řadami nakloněn kupředu a mírnil své kohoutí poskakování, jak přiskočil při každém slově a při každém pohybu vrchního velitele, bylo vidět, že plní povinnosti podřízeného ještě raději než povinnosti velitelské. Dík přísnosti a starostlivosti svého velitele byl pluk ve vzorném stavu ve srovnání s jinými pluky, které současně dorazily do Braunau. Opozdilců a nemocných bylo jen dvě stě sedmnáct. A všechno bylo v pořádku kromě obuvi.

Kutuzov chodil mezi řadami, občas se zastavil a prohodil několik laskavých slov k důstojníkům, jež znal z turecké války, a někdy i k vojákům. Když prohlížel boty, pokýval několikrát hlavou a ukázal na ně rakouskému generálovi, jako by chtěl říci, že to sice nikomu neklade za vinu, ale že se na to nemůže dívat, jak je to špatné. Velitel pluku přitom pokaždé vyběhl kupředu, aby mu neušlo ani slovo z toho, co řekne vrchní velitel o pluku. Za Kutuzovem v takové vzdálenosti, aby zaslechli každé i méně hlasité slovo, šlo asi dvacet důstojníků svity. Pánové ze svity rozmlouvali mezi sebou a občas se i smáli. Nejbližší za vrchním velitelem šel krásný pobočník. Byl to kníže Bolkonskij. Vedle něho kráčel jeho druh Něsvickij, vysoký štábní důstojník, neobyčejně tlustý, s dobrým, usměvavým a hezkým obličejem a vlhkýma očima. Něsvickij se stěží mohl udržet smíchem při pohledu na tmavovlasého husarského důstojníka, který šel vedle něj. Husar, aniž se jedinkrát zasmál nebo změnil výraz očí, upřených na záda velitele pluku, napodoboval s naprosto vážnou tváří každý jeho pohyb. Pokaždé, když velitel pluku poskočil a nahnul se kupředu, zrovna tak naprosto přesně poskočil a nahnul se kupředu i husar. Něsvickij se smál a štouchal ostatní, aby si všimli toho šprýmaře.

Kutuzov šel pomalu a ochable podél tisíců očí, vyvalených z důlků a zírajících na svého velitele. Když došel ke třetí rotě, najednou se zastavil. Svita, která se toho nenadála, nakupila se bezděky za jeho zády.

„Á... Timochin!“ řekl vrchní velitel, poznávaje kapitána s červeným nosem, který dostal co proto za modrý plášť.

Zdálo se, že není možno více se vypnout, než jak to učinil Timochin, když mu velitel pluku četl levity. Avšak nyní, když ho oslovil vrchní velitel, vypjal se kapitán tak, že bylo téměř jisté, že to nevydrží, bude-li se na něj vrchní velitel dívat ještě nějakou chvíli. Kutuzov to podle všeho pochopil, a poněvadž naopak přál kapitánovi všechno nejlepší, rychle se odvrátil. Na jeho kulaté tváři, zohyzděné ranou, kmitl se sotva znatelný úsměv.

„Ten se mnou bojoval ještě u Izmailu,“ řekl Kutuzov. „Udatný důstojník! Jsi s ním spokojený?“ otázal se velitele pluku.

A velitel pluku, netuše, že jeho pohyby jako odraz v zrcadle opakuje husarský důstojník, sebou trhl, poskočil kupředu a odpovéděl: „Velice spokojený, Vaše Excellence.“

„Nikdo nejsme bez chyby,“ pravil s úsměvem Kutuzov, odcházeje od něho. „Holdoval Bakchovi.“

Velitel pluku se polekal, není-li to jeho vinou, a raději nic neodpovéděl. Tu si husarský důstojník povšiml obličeje kapitána s červeným nosem a jeho zataženého břicha a napodobil jeho obličej i postoj tak věrně, že se Něsvickij mohl potřhat smíchem. Kutuzov se ohlédl. Bylo vidět, že si důstojník umí dělat se svou tváří, co chce: jakmile se Kutuzov otočil, stačil důstojník dokončit grimasu a nasadit jeden z nejvážnějších, nejuctívanějších a nejnevinnějších výrazů.

Třetí rota byla poslední a Kutuzov se zamyslel, jako by si na něco vzpomínal. Kníže Bolkonskij vystoupil ze svity a řekl tiše francouzsky:

„Nařídil jste, abych vám připomenul v tomto pluku degradovaného Dolochova.“

„Kde je ten Dolochov?“ otázal se Kutuzov.

Dolochov, převlečený již do šedého pláště prostého vojáka, nečekal, až bude vyzván. Z řady vystoupil světlovlasý voják urostlé postavy s jasnými očima. Přiblížil se k vrchnímu veliteli a dal k počtě zbraň.

„Stížnost?“ zeptal se Kutuzov poněkud zamračeně.

„To je Dolochov,“ řekl kníže Andrej.

„Á!“ řekl Kutuzov. „Doufám, že tě napraví výstraha, které se ti dostalo. Dej si na sobě záležet! Panovník je milostivý. A já na tebe také nezapomenu, zasloužíš-li si to.“

Jasně modré oči hleděly na vrchního velitele právě tak směle jako předtím na velitele pluku, jako by svým výrazem lámaly překladu hierarchie, která dělí vrchního velitele od prostého vojáka.

„Prosím vás o jedno, Vaše Excellence,“ řekl Dolochov klidně svým zvučným, pevným hlasem. „Prosím, aby mi byla poskytnuta příležitost napravit svou vinu a dokázat svou oddanost panovníkovi a Rusku.“

Kutuzov se odvrátil. Na obličeji mu probleskl týž úsměv, jako když se odvrátil od kapitána Timochina. Otočil se a zamračil, jako by tím chtěl naznačit, že všechno to, co mu řekl Dolochov, jakož i všechno to, co mohl říci on jemu, už dávno zná, že už toho má dost a že to všechno není to, co by to být mělo. Odvrátil se a zamířil ke kočáru.

Pluk se rozešel po rotách do přikázaných ubikací nedaleko Braunau, kde se mu mělo (jak doufal) dostat obuvi, ošacení a odpočinku po namáhavých pochodech.

„Nezlobíte se na mne, Prochore Ignatjeviči?“ zeptal se velitel pluku, když objel třetí rotu, pochodující k místu, kde měla být ubytována, a dohnal kapitána Timochina, který šel v jejím čele. Tvář velitele pluku zářila po šťastně odbyté přehlídce nespoutanou radostí. „Na vojně to jinak nejde... člověk semtam někoho prožene... Však mě znáte, pak se první omluvím... Byl velmi spokojen!“ A podal veliteli roty ruku.

„Prosím vás, generále, jak by mě něco takového mohlo napadnout,“ odpovídal rudonosý kapitán v širokém úsměvu, který odhaloval v jeho chrupu mezeru po dvou zubech, vyražených pažbou u Izmailu.

„A panu Dolochovovi řekněte, ať je ujištěn, že já na něho taky nezapomenu. A prosím vás, už dávno jsem se vás na to chtěl zeptat, řekněte mi, jaký vlastně je, jak se chová? A vůbec...“

„Ve službě se mu nedá naprosto nic vytknout, Vaše Excellence... ale zato jeho povaha...“

„Co je s povahou?“ ptal se velitel pluku.

„Přijde na to, Vaše Excellence. Celé dny je rozumný, chytrý a dobrý. Ale když se rozzuří..., je zase jako zvíře. V Polsku, račte vědět, málem zabil jednoho žida.“

„No dobře, no dobře,“ obrátil velitel pluku, „ale musíme mít

přece ohled na jeho mládí a na neštěstí, které ho postihlo. Uvažte také, jaké má styky... Tak tedy...”

„Rozumím, Vaše Excellence,“ řekl Timochin a dal úsměvem najevo, že pochopil, co si velitel pluku přeje.

„Tak dobře, tak dobře.“

Poté vyhledal velitel pluku v pochodovém proudu Dolochova a přitáhl koni uzdu.

„Při nejbližší příležitosti – epolety,“ zavolal na něho.

Dolochov se ohlédl, avšak neodpověděl ani nezměnil ironické pokrivení úst.

„Takhle je to v pořádku,“ pokračoval velitel pluku. „Ať dají lidem ode mne po sklence vodky,“ dodal tak, aby to vojáci slyšeli. „Děkuji všem! Zaplať pánbůh!“ Pak předebral rotu a připojil se k jiné.

„Copak ten, to je opravdu dobrý člověk, u toho se dá sloužit,“ řekl Timochin mladšímu důstojníkovi, který šel vedle něho.

„Je zkrátka srdcový,“ (veliteli pluku přezdívali „srdcový král“) smál se mladší důstojník.

Dobrá nálada představených po přehlídce se přenesla i na vojáky. Rota pochodovala zvesela. Ze všech stran bylo slyšet rozprávku vojáků.

„Dyť se říkalo, že Kutuzov je napůl slepý, vidí jenom na jedno oko.“

„A není? A ne snad? S okem to má špatný. Je holt pidlovokej!“

„Ba ne, holečku, ten je vokatější než ty. Boty i podrážky, všechno si prohlíd.“

„Panečku, jen mi koukl na nohy, myslím si, no, teď to začne!“

„A ten druhej, co s ním byl, ten rakouskej, vypadal jako mlynář. Celej bílej! Povídám si, řas aby potom takovej mundúr čisťtil!“

„Poslechni, Fedošove, říkal něco, kdy se to strhne? Ty jsi stál blíž! Pořád se povídalo, že Bunapart je už v Brunově.“

„Že už je v Brunově? Co to kecáš, moulo pitomá! Koukejme ho, ten toho zas ví! Teď se, abys věděl, čepejří Prušák. A Rakousko, to dá rozum, ho krotí. A teprve až se domluvěj, začne to s Bunapartem. A on tu kecá, že už je v Brunově! Z toho je vidět, jakej jsi moula. Příště si neseď na uších.“

„Jsou ale lumpi ti ubytovatelé! Pátá rota, to se ví, už zatáčí